

Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie

stiftedes i Januar 1877 med det Formaal at fremme Studiet af Fædrelandets Historie ved Offentliggørelsen af nogle af de mange Aktstykker, Breve, Krøniker og andre Kilder, som endnu henligger utrykte eller er mindre tilfredsstillende udgivne. Planen for Selskabet er den at betro Udgivelsen af de enkelte Kilder til et eller flere Medlemmer af Selskabet eller til Udenforstaaende, saaledes at de almindelige Regler for Udgivelsesmaaden vedtages af Selskabet, og saaledes at Udgivelsen kontrolleres gennem et af Selskabet nedsat Udvalg.

Selskabet har hidtil udgivet:

- Kong Frederik den Førstes danske Registranter, udgivne ved Kr. Erslev og W. Møllerup. 1879. Pris 5 Kr.
 Kong Christian den Fjerdes egenhændige Breve, udgivne ved C. F. Bricka og J. A. Fridericia. 1—7. Bind. 1878—91. Pris 57 Kr. 30 Øre.
 Codex Esromensis. Esrom Klosters Brevbog, udgivet ved O. Nielsen. 1880—81. Pris 4 Kr.
 Danske Kancelliregistranter 1535—1550, udgivne ved Kr. Erslev og W. Møllerup. 1881—82. Pris 5 Kr.
 Libri memoriales capituli Lundensis. Lunde Domkapitels Gavebøger, udgivne ved C. Weeke. 1884—89. Pris 4 Kr.
 Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV.s Tid, udgivne ved Kr. Erslev. 1—3. Bind. 1883—90. Pris 17 Kr.
 Corpus constitutionum Danicæ. Forordninger, Recesser og andre kongelige Breve, Danmarks Lovgivning vedkommende, 1558—1660, udgivne ved V. A. Secher. 1—6. Binds 1—2. Hæfte. 1887—1909. Pris 54 Kr.
 Aktstykker til Oplysning om Stavnsbaandets Historie, udgivne ved J. A. Fridericia. 1888. Pris 2 Kr. 50 Øre.
 Forarbejderne til Kong Kristian V.s Danske Lov, udgivne ved V. A. Secher og Chr. Støchel. 1—2. Bind. 1891—94. Pris 10 Kr.
 Repertorium diplomaticum regni Danici mediævalis. Fortegnelse over Danmarks Breve fra Middelalderen med Udtog af de hidtil utrykte, udgivet ved Kr. Erslev, William Christensen og Anna Hude. 1—4. Bind. 1894—1912. Pris 18 Kr.
 Danmarks Gilde- og Lavsskraaer fra Middelalderen, udgivne ved C. Nyrop. 1—2. Bind. 1895—1904. Pris 11 Kr. 50 Øre.
 Aktstykker vedrørende Erik af Pommerns Afsættelse som Konge af Danmark, udgivne ved Anna Hude. 1897. Pris 50 Øre.
 Breve til og fra Kristoffer Gøje og Birgitte Bølle, udgivne ved Gustav Bang. 1898—99. Pris 4 Kr.
 Aktstykker og Oplysninger til Statskollegiets Historie, 1660—1676, udgivne ved J. Lindbæk. 1—2. Bind. 1903—10. Pris 10 Kr.
 Vitæ Sanctorum Danorum, udgivne ved M. Cl. Gertz. 1908—12. Pris 7 Kr.
 Missiver fra Kongerne Christiern I.s og Hans's Tid, udgivne ved William Christensen. 1—2. Bind. 1912—14. Pris 10 Kr.
 Luxdorphs Dagbøger, udgivne ved Eiler Nystrøm. 1. Binds 1—2. Hæfte. 1915. Pris 3 Kr.
 Scriptores minores historiæ Danicæ medii ævi, udgivne ved M. Cl. Gertz. 1. Bd. 1917—18. Pris 5 Kr.

SCRIPTORES MINORES HISTORIÆ DANICÆ MEDII ÆVI

EX CODICIBVS DENVØ RECENSIVIT

M. CL. GERTZ

DR. PHIL., PROFESSOR HAVNIENSIS

UDGIVNE AF

SELSKABET FOR UDGIVELSE AF KILDER TIL DANSK HISTORIE

ANDET BIND, FØRSTE HÆFTE



KØBENHAVN

I KOMMISSION HOS G. E. C. GAD

TRYKT HOS J. JØRGENSEN & CO. (IVAR JANTZEN)

1918—20



UNIVERSITETET I BERGEN

VOLVMINE I.

hæc scripta continentur:

	P.
I. Chronicon Roskildense	1— 33
et Chronicon Lethrense	34— 53
II. Svenonis Aggonis Filii Opuscula Historica	55—143
1. Lex Castrensis	64— 93
2. Brevis Historia Regum Dacie	94—141
3. Genealogia Regum Dacie (Fragmentum)	142—143
III. Series et Genealogiæ Regum Danorum I—VII ...	144—194
IIII. Saxonis Gesta Danorum in Compendium redacta ..	195—439
Eiusdem libri continuatio (Chronica Jutensis) ...	440—470
V. Duo Carmina Historica	471—486

VOLVMINE II.

hæc continentur:

	P.
VI. Vetus Chronica Sialandie	1— 72
cum Appendicula (Hist. mirab. in eccl. b. Petri Slesuic.)	72— 74
VII. Sepulchralia I—V	75— 90
VIII. Chronica Archiepiscoporum Lundensium ...	91—132
IX. De Monasteriis Cisterciensium	133—152
1. De fundatione Vitæscholæ	134—142
2. De fundatione Vitæscholæ, Tutæuallis, Aureæ- insulæ	142—152
X. Exordium Monasterii Caræ Insulæ	153—264
Vita Gunneri Episcopi Vibergensis	265—278
XI. Petrus Olai: De Ordine Fratrum Minorum	279—324
XII. De Expulsione Fratrum Minorum	325—368
XIII. De Ordine Predicatorum in Dacia	369—374
XIV. Gesta Cnutonis Regis (Encomium Emmæ)	375—426
XV. De Eskillo Archiep. et Patruis eius	427—442
XVI. De Protectione Danorum in Hierosolymam	443—492

Sequuntur Indices.

FORORD.

Det nu følgende Skrift, som handler om det jyske Cistercienserkloster Øm (Carainsula) og fortæller om dets Grundlæggelse og en Del af dets Historie, er overleveret til os i selve det Originalhaandskrift, som sikkert har tilhørt Klosters Archiv. Saa vidt jeg véd, haves der ingen bestemte Efterretninger om Haandskriftets Skæbne, enten det saa er kommet bort fra Archivet i den Tid, der fulgte efter Klosters Nedlæggelse (o. 1560), eller maaske allerede tidligere; der kan være en vis Sandsynlighed for, at det en Tid har været i Arild Huitfeldts Besiddelse; men 1731 ejedes det af Grev Christian Rantzau, som i dette Aar skænkede det tillige med flere andre Haandskrifter til Universitetsbibliotheket. Der findes det nu i Samlingen *Ex donatione variorum*, betegnet som No. 135 in 4^{to}. Meddelelser om det, givne af Gerhard Schøning, findes i Indledningen til den af Suhm besørgede Udgave af Skriftet i S. R. D. Tom. V. p. 231 f.; Suhm selv har dertil knyttet en Række Bemærkninger, dels om Klosters Navn, saaledes som det findes skrevet i forskellige Dokumenter og paa andre Steder, dels om dets senere Historie. Jeg har selv undersøgt Haandskriftet nøje og skal i Henhold hertil give de efterfølgende Oplysninger om dets Indhold og, saa vidt det kan gøres, om dets Tilblivelsesmaade¹⁾.

Haandskriftet bestaar af 53 beskrevne Blade af Pergament, hvorefter følger en Del tomme Blade.

1) Fol. 1 er et for sig staaende Enkeltsblad, som vistnok først er indsat ved Indbindingen af Haandskriftet; paa dette Blads For-side har en yngre Haand fra XIV. eller snarest XV. Aarh. omskrevet den første Side (fol. 2^r) af det egentlige Haandskrift, fordi Skriften paa denne Side delvis var bleven beskadiget af Fugtighed og Smuds.

¹⁾ I det nedenfor omtalte Skrift af Buchwald tales der ogsaa om dette, særligt i Afsnittet »die Ueberlieferung« S. 8—11. Vore Iagttagelser stemmer i det væsentlige overens; med Hensyn til nogle mindrebetydende Afvigelser maa jeg efter fornyet Undersøgelse af Haandskriftet fastholde min Opfattelse.

2) Herefter følger et Læg af 8 Blade (fol. 2—9), derpaa et lignende (fol. 10—17) og saa et, der kun har 7 Blade (fol. 18—24), idet Slutningsbladet, som har hængt sammen med fol. 18, er skaaret bort. Denne med *manus prima* skrevne Del af Haandskriftet indeholder (indtil fol. 24^r, 3) den Text, der med Rette bærer Overskriften paa fol. 2^r: *Exordium monasterij quod dicitur cara insula* og svarer til den Kapitelfortegnelse, som tillige med Skriftets Præfatio findes paa fol. 2. Den meget smukke Skrift, saavel som enkelte Rettelser og Fejl, gør det sandsynligt, at Skriveren har haft en forud udarbejdet Kladde af Texten, som han har renskrevet. De mange indlagte Aktstykker har han (eller snarere Kladdens Forfatter, som utvivlsomt har været en af Klosterbrødrene) naturligvis afskrevet efter selve Originalerne i Klosters Archiv; Skade er det, at han næsten overalt har udeladt deres Datering. Kladden er paabegyndt i 1207, men Renskriften, som den nu foreligger, kan ikke være afsluttet før 1216 og er altsaa, da den sikkert er skrevet ud i eet Træk, vistnok først begyndt kort før det sidstnævnte Aar. Paa øverste eller nederste Rand af fol. 7^r, 9^r, 17^r, 19^r findes der med en anden Skrift af yngre Oprindelse nogle ulæselige eller uforstaaelige Smaanoter, nogle af dem staaende paa Hovedet; de har aabenbart ikke det mindste med Texten at gøre, men er vel snarest at betragte blot som »Penneprøver« (— en enkelt af dem lyder saaledes: *probatio penne et non puelle*). Paa fol. 22^r staar der i Randen uden for cap. XXXV paa langs en tildels bortskaaren Note: (*De fine vite doni fuenonis*, og ligesaa paa fol. 23^r paa langs uden for Cap. XXXV (I): *noia abbatū q̄ pfuerī*: det er blot Anvisninger for Rubricator eller Illuminator, som skulde rødmale Kapiteloverskrifterne. Lignende Anvisninger for ham med Hensyn til Anbringelsen af malede Initialbogstaver findes ogsaa ellers, baade i denne Del af Haandskriftet og senere; fol. 25^v, 1 har han glemt at male Initialet.

3) Fra fol. 24^r, 3 begynder en Række nye (jeg tror at kunne skelne 5 eller 6 forskellige) Hænder, som til forskellige Tider har fortsat Abbedhistorien (indtil c. 1320), først paa det af fol. 24, der var tilbage af det 3dje Læg, dernæst paa et nyt Læg. Dette 4de Læg har oprindelig omfattet 6 Blade, men de to forreste, (a) og (b), der skulde have staaet mellem de nuværende fol. 24 og fol. 25, og som har hængt sammen, (a) med det nuværende fol. 28 og (b) med fol. 27, er bortskaarne. Beskaffenheden af fol. 27, hvorefter der skal tales nedenfor i Noterne, tyder paa, at dette Blad tidligere har været benyttet til at skrive noget andet paa, før det indføjedes i 4. Læg; muligvis har da det dermed oprindelig sammenhængende,

nu bortskaarne Blad (b) foran fol. 25 været fyldt med Skrift og er derfor bleven bortskaaret; og det samme har vel ogsaa været Tilfældet med det Blad (a), der har hængt sammen med fol. 28, men nu er bortskaaret nærmest efter det nuværende fol. 24.

4) Herefter følger 2 Læg, hvert paa 8 Blade, nemlig fol. 29—36 og fol. 37—44; af de to sidste Blade, fol. 43 og fol. 44, er den nederste Halvdel bortskaaret, men alligevel mangler der aabenbart slet intet i Texten. Alt, hvad der staar paa fol. 29^r til 43^r nederst, er skrevet med en og samme Haand (m. 8, vistnok c. 1270) og indeholder en særlig Fortælling, nemlig Skildringen af den højst forargelige Strid mellem Abbederne i Ømkloster og Aarhus-biskopperne, især Biskop Tuko, som var deres arge Fjende. Skildringen er dog ikke ført til Ende. Forfatteren, en Klosterbroder (Abbed Thuro?), der uden Tvivl med egen Haand har skrevet disse Blade uden forudgaaende Kladde, har sjusket ikke saa lidt baade med sit Sprog og særlig med sin Retskrivning; ogsaa i de indføjede Aktstykker, som han naturligvis har afskrevet efter Originalerne i Klosterarchivet, hyppigst med Bevarelse af Dateringen, møder vi mange Exempler paa hans Sjuskeri.

5) Bagsiden af fol. 43, som var ubeskreven, og et lille Stykke af fol. 44^r, har en meget senere Haand benyttet til derpaa at skrive en Angivelse af Grænsebestemmelserne for Klosters Ejendomme i Djursland.

6) Efter Haandskriftets fol. 44 er der indsat et Papirblad, som indeholder en sen og daarlig Afskrift af det Brev af Biskop Tuko, der findes i Originalhaandskriftet paa fol. 30^v; det er omtalt i Noterne nedenfor til nævnte Sted. Under dette Brev har samme Haand skrevet disse Ord: Anno 1222. Gunnerus Abbas | Caræ insulæ mortuo epō Vibergēsi | Torstano a Gregorio Cardinale | qui tūc in Daniā missus erat, elect⁹ | ē in demortui epī locū. Paa en paahæftet Lap har Arne Magnusson skrevet: »1222. Gunnerus fit Ep̃s. | 1251 obiit. — Derefter kommer et Læg, af hvis 8 Blade det første er bortskaaret; paa fol. 45—51 har en Haand fra XIV. eller maa-ske XV. Aarh. efter en ældre, nu tabt Original skrevet Vita Gunneri; dette Skrift fortsættes dog paa de første Blade af et nyt Læg, fol. 52 og fol. 53^r, hvilket sidste kun indeholder 10 Linier. Forfatteren til dette Arbejde har sikkert ogsaa været en Klosterbroder fra Øm; sit Skrift maa han, som H. Olrik har bevist, have forfattet engang i Tiden 1251—80, og det har utvivlsomt været hans Mening, at det skulde optages i Hovedskriftet Exordium som et Tillæg dertil og læses efter det syvende Stykke i Cap. XXXVI, hvor

Gunner var omtalt som Abbed i Øm. Alle de øvrige Pergamentsblade i Haandskriftet er ubeskrevne.

Af Originalhaandskriftet er der i det 17.—18. Aarh. taget forskellige Afskrifter, som nu findes paa vore Bibliotheker i København. Saaledes besidder den Arnæmagnæanske Samling paa Universitetsbibliotheket under No. 869, 4^{to} (Kålunds Katalog 2000) en Afskrift, som Arne Magnusson har ladet besørge. Og i E. Gigas's Katalog over det Store Kongelige Bibliotheks Haandskrifter anføres der (I. Bd., S. 265) ikke mindre end 4 forskellige Afskrifter fra 18. Aarh. Jeg har dog ikke anset det for nødvendigt at undersøge disse Afskrifter nøjere, eftersom de jo ikke kan have nogensomhelst Betydning ved Siden af det eksisterende Originalhaandskrift, navnlig ikke, hvor dette er klart og tydeligt, hvad der for de allerfleste Partiers Vedkommende er Tilfældet.

J. Langebek havde ogsaa taget en Afskrift efter Originalen, vistnok ikke alene af Hovedskriftet Exordium, men ogsaa af Vita Gunneri; det er den, Suhm har lagt til Grund for sin Udgave af begge Skrifterne i S. R. D. Tom V, henholdsvis p. 235—302 og p. 574—80. Langebeks Afskrift har i det hele vist sig at være meget omhyggelig og nøjagtig; der findes nok adskillige Fejllæsninger (som f. Ex. den, at han mærkeligt nok overalt har tydet Abbreviaturen *q̄m* som *quum*, mens det, hvad ogsaa andre Afskrivere rigtigt har set, skulde være *quoniam*), og ligeledes er der af og til udfaldet nogle Ord; men hvad det sidste angaar, er det ikke umuligt, at Fejlene kan skyldes mindre omhyggelig Korrekturlæsning ved Udgivelsen. I det sjuskede sidste Afsnit af Exordium i Originalhaandskriftet har Langebek for det meste stiltiende rettet mange Fejl.

Dr. G. v. Buchwald har i Zeitschrift der Gesellschaft für Schleswig-Holstein-Lauenburgische Geschichte, VIII. Bd. (Kiel 1878) skrevet en Afhandling: »Die Gründungsgeschichte von Øm und die Dänischen Cistercienser« (S. 1—121), hvori han fælder meget strenge Domme over dette Munkeskrifts Værdi som paalidelig historisk Kilde. Vægtige Indsigelser mod hans Domme er gjorte af A. D. Jørgensen i en Afhandling (»Striden mellem Biskop Tyge og Øm Kloster«) i Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie, 1879, S. 111—153.

Af Exordium har man en dansk Oversættelse af Jørgen Olrik: »Øm Klosters Historie«, Aarhus 1912. Vita Gunneri er oversat af Hans Olrik: »Viborgbispen Gunners Levned«, Kbhvn. 1892 (iblandt de Skrifter, der udgives af Selskabet for hist. Kildeskrifters Oversættelse).

fol. 2^r. **EXORDIUM MONASTERII QUOD DICITUR
CARA INSVLA.**

Ad noticiam posterorum transmittere cupientes, quo modo hoc cenobium, quod uocatur Carainsula, exordium sumpsit, simul intimare uolumus, quo tempore et a quibus personis constructum sit, uel quibus priuilegijs confirmatum et ad locum, in quo nunc est, de loco ad locum translatum, necnon et nomina abbatum, qui per xl. duos annos prefuerunt, usque ad presentem annum, in quo hec scripta sunt, ut, si forte aliquando persona aliqua secularis seu ecclesiastica illud perturbare et possessiones eius diripere temptauerit, cognita ueritate foundationis et reuerentia fundatorum ab incepto malo opere quiescat et illud diligit atque tueatur, quatenus illorum meritis, a quibus initium et incrementum habuit, et totius ordinis orationibus adiuta in die ultimi examinis a summo iudice Christo inter probatos monachos cum omnibus electis dei regnum celeste in perpetuum optineat.

C = Codex Bibliothecæ Universitatis Hauniensis, signatus: »Ex donatione variorum, 135 in 4^{to}. Manus I scripsit codicis fol. 2^r—fol. 24^r, v. 3. Ante folium 2 insertum est unum folium, in cuius parte aduersa manus aliqua XIV. vel XV. sæculi ea rescripsit, quæ fol. 2^r usque ad verba initium sumpsit (p. 159, 2) continentur, cum situ et sordibus valde deleta essent. Errores editionis Langebekianæ plerumque tacite correxi. Obiter adnoto, maiores litteras a scribis nisi in initiis periodorum non aut perraro usurpari, ne in propriis quidem nominibus, ubi ego eas ex editione Langebekiana retinui.

1—2. Exordium . . carainsula rubris litteris scriptum; eodem colore sequens littera initialis A picta est, item inferius (p. 159, 1) caplm. I. et numeri capitulorum omnium et littera initialis cuiusque capituli. Numeri II. et III. non, ut in editione, suis capitulis præfiguntur, sed in extrema dextera versus parte ponuntur. 4. facile est sumpsit, i. e. sumpserit, corrigere; sed talia mutare (velut etiam p. 161, 3 posset) in hoc scriptore non audeo.

Capitulum I. Quo tempore uel a quibus personis hoc monasterium initium sumpsit.

II. Quod fratres, ut maiorem gratiam haberent electj sui, concesserunt ei Smaheng.

III. De primo abbate, quomodo ex parte regis et episcoporum 5 Romam perrexit.

IIII. Littere domini apostolici ad regem de mutatione claustru de Weng et de reuocatione Eskilli archiepiscopi.

V. Item ad episcopos de mutatione eiusdem claustru et reuocatione eiusdem archiepiscopi. 10

VI. Priuilegium domini regis W., quod dedit monasterio et fratribus de Weng.

VII. Quod domus hec in exordio suo non sit sine fundamento fundata.

VIII. Littere domini apostolici ad abbatem Henricum super || 15 loco, quem sibi offerebat Eskillus episcopus. Fol. 2^v

IX. Quod Eskillus episcopus resignauit, quod prius dederat de episcopatu in Sahebroch, pro Smaheng ad episcopatum etiam pertinente, ut in eo construeretur monasterium.

X. Quomodo monachi habuerunt Sahebroch. 20

XI. Priuilegium regis de Sahebroch.

XII. Quomodo transierunt de Weng ad Calue.

XIII. Priuilegium archiepiscopi Lundensis de translatione claustru de Weng ad Calue.

XIIII. Littere domini apostolici ad regem de translatione eiusdem claustru. 25

XV. Item littere domini apostolici ad episcopos de translatione eiusdem claustru.

XVI. Priuilegium domini apostolici de translatione eiusdem claustru. 30

XVII. De secundo concambio, quod habuerunt monachi cum rege, in quo monachi receperunt Weng.

XVIII. Littere domini apostolici ad regem pro ornamentis ecclesie de Weng et terra de Culsne.

XIX. Qua de causa recesserunt de iam dicta insula Calue. 35

XX. De uisione cuiusdam.

XXI. Quo tempore uenerunt ad locum, in quo nunc est monasterium.

10. eiusdem ante archiepiscopi supra versum add. C m. 1. 18. etiam supra v. add. C m. 1.; item 25. eiusdem, sed alia manu.

XXII. De Suenone episcopo, fundatore maximo, et de bonis, que contulit clauistro.

XXIII. Testamentum episcopi Suenonis, eo presente et precipiente et Romane sedis legato confirmante a capellano suo .Pa. 5 conscriptum.

XXIII. Item aliud testamentum eiusdem episcopi.

XXV. Priuilegium domini regis Waldemari.

XXVI. Priuilegium domini regis Kanuti filij Waldemari.

XXVII. Priuilegium domini archiepiscopi Absalonis.

10 XXVIII. Item aliud priuilegium eiusdem archiepiscopi.

XXIX. Rescriptum domini pape Alexandri ad Suenonem episcopum.

XXX. Priuilegium domini pape Urbani de plenaria libertate monachorum super decimis ad petitionem eiusdem episcopi.

15 XXXI. De moribus domni Suenonis episcopi.

XXXII. Rescriptum domni apostolici ad eundem episcopum.

XXXIII. Item rescriptum domni apostolici ad eundem episcopum, unde supra.

20 XXXIII. Item littere domni apostolici ad archiepiscopum pro eodem episcopo, unde supra.

XXXV. De fine uite domni Suenonis episcopi.

XXXVI. Nomina abbatum, qui prefuerunt in hoc monasterio.

Capitulum I.

Quo tempore uel a quibus personis hoc monasterium initium sumpsit.

3^r. 25 ¶ Anno igitur ab incarnatione domini m.c.lxv. mense Febuario, xvi. die eiusdem mensis, domnus Henricus, primus abbas Uitescole, emisit conuentum huius cenobij ad locum, qui dicitur Smaheng, quem sibi parauerat reuerendus Eskillus Arusiensis episcopus. Sed quia isdem locus pauper 30 erat et insufficiens, utpote non habens nisi solum predium, et episcopus celeri morte de hac uita in expeditione contra Sclauos decessit, predictus abbas cepit tractare cum uenerabili uiro domno Suenone, qui Eskillo iam defuncto electione

23—24. Quo tempore . . sumpsit rubris litteris scriptum. Capl. I. post sumpsit demum habet C, sed transposui, sicut etiam in seqq. capp.

successerat, quatinus pusillum gregem sub sua cura pascendum suscipere et pascua prouideret, et ordo tunc primum inceptus in sua diocesi possit illius adiutorio ad perfectionis statum peruenire. Qui electus, licet in primis infensus fuisset fratribus propter largitionem predecessoris sui, eo quod uideretur episcopatus possessionibus esse inminutus, tamen quia, in mari rediens de Anglia magnis tempestatibus iactatus, suggerente quodam monacho griseo, uiro religioso, promiserat, ut, si eum deus de instanti mortis periculo liberaret, monasterium Cisterciensis ordinis in suo episcopatu construeret, statim ad ammolationem abbatis, omni sinistra uoluntate, quam erga fratres habuerat, sopita, quod in necessitate sua deuote promisit, felici consummatione in eisdem fratribus adimpleuit. Erat autem abbas Henricus uir uite uenerabilis et tam a rege quam a cunctis principibus regni pro reuerentia gratie dei, que 15 lucebat in uultu eius, et facundia riuuli sermonis melliflui, Fol. 3^v. qui exibat de ore eius, ualde dilectus. Adeuntes ergo simul electus et abbas dominum regem Waldemarum, qui tunc monarchiam tenebat, patrem uidelicet duorum regum Kanuti et Waldemari, qui post eum regnauerunt, consilium habuerunt 20 cum quibusdam alijs episcopis, quod fratres in ecclesia de Weng collocarent, que tunc conculcabatur negligentia nigrorum monachorum; quod domino cooperante communi consilio cito perfecerunt. Nam Johannes nigrorum abbas propria uoluntate se cum omni humilitate abbati Henrico tradidit, et de magistro 25 discipulus factus sub regulari disciplina in Uitescola per aliquantum temporis in summa obedientia fuit, semper gemens in contritione lacrimarum, quod in priori ordine inordinate nimis uixerit; et post ad propriam domum in melius commutatam reuersus reliquum uite sue tempus in incepto opere 30 consummans in ea bono fine diem ultimum clausit.

1. pusillus grex: *Luc. 12, 32.* 2. 7 (= et) paschua C. 5. predecessoris C. 16. sermonis riuuli (*additis transpositionis signis*) C. 23. domino cooperante: *Marc. 16, 20.* 25. cum omni humilitate: *Act. ap. 20, 19; Ephes. 4, 2.*

Capitulum II.

Quod fratres, ut maiorem gratiam haberent electj sui, concesserunt ei Smaheng.

Postquam fratres uenerunt Weng et ibi habitare cepissent, et electus eis per omnia placabilis factus esset, obliuiscens funditus amaritudinem indignationis sue, quam contra eos habuerat, ut maiorem gratiam ipsius haberent, concesserunt ei Smaheng, ut illud predium sub potestate sua libere haberet et, quocunque uellet modo, illo uteretur. Quod ille, benigne suscipiens et de beniuolentia eorum maiori erga eos amore accensus, paruo tempore sibi retinuit et postea fratribus || Fol. 4^r. resignauit, accipiens ab eis mansionem Karlebu, que ad Weng pertinebat; sed et ipsam cum alijs bonis, que clauistro contulerat, cum omni deuotione restituit. Erat autem episcopatus tunc ualde tenuis et pauper, sed ipse eum dilatando diuitijs et honoribus ampliauit; et quecunque clauistro dedit, de proprio patrimonio fuerunt et de his, que de superfluitate mense sue in episcopatu acquirere potuit.

Cap. III.

De primo abbate, quomodo ex parte regis et episcoporum Romam perrexit.

20 Post hec domnus abbas Henricus honorandum uirum Briennum constituit abbatem. Hic aliquando hospitatus est apud abbatem Johannem in Weng, qui irreuerenter satis eum suscipiens puerosque eius male tractans fecit ligari propter annonam, quam latenter tulerant de horreo ad pabulum 25 equorum suorum, quod insufficiens eis dabatur. Vnde Johannes abbas in sinodo accusatus, cum se expurgare non posset, resignauit abbatiam electo et factus est monachus ordinis Cisterciensis, sicut supra diximus. Abbas igitur Briennus ordinatus mox consultu domini regis et electi sui necnon 30 aliorum episcoporum Romam perrexit; et domino pape de mutatione clauistri cuncta per ordinem diligenter intimaui et ei litteras super hoc missas dedit. Audiens autem apostolicus mutationem dextere excelsi factam gausus est, sicut semper

gaudere solebat de profectu et prosperitate ordinis Cisterciensis, et abbati domum reuertenti litteras regi et electo atque aliis episcopis deferendas tradidit et sibimet priuilegium, quod petebat.

Cap. IV.

Littere domni apostolici ad regem de mutatione clauistri de Weng 5 et de reuocatione Eskilli archiepiscopi.

|| Alexander episcopus, seruus seruorum dei, karissimo in Fol. 4^v. Christo filio Waldemaro, illustri Danorum regi, salutem et apostolicam benedictionem. Cum audimus te circa ea, que deo placitura sunt et regiam deceant dignitatem et ad salutem 10 anime tue, uirtutis quoque ac religionis incrementum pertineant, sollicitum et intentum existere, gaudio gaudemus, et tue sublimitatis industriam affectuosis super hoc in domino laudibus commendamus. Ex tenore siquidem litterarum 15 tuarum et quorundam episcoporum in tuo regno consistentium accepimus, quomodo tu diuine pietatis amore inductus, considerans monasterium de Weng, quod antecessores tui pro anime sue remedio fundarunt et largis et magnis possessionibus ampliarunt, tam spiritualiter quam temporaliter fuisse attritum et plurimum diminutum, ad eius reformationem cum 20 eorundem episcoporum consilio intendisti, et, abbate, cui fuerat prius concessum, de magistro discipulo facto, fratribus ordinis Cisterciensis ad religionis et honestatis obseruantiam in eo restaurandam idem monasterium contulisti. Quod utique, si 25 ita est, quia ex inspiratione diuine gratie et mutatione dextere excelsi processisse speramus, gratum acceptumque tenentes, quod inde a tua serenitate cum consilio eorundem episcoporum salubri noscitur prouisione statutum, ratum et firmum habemus, celsitudinem tuam rogantes, monentes et exhortantes in domino atque in peccatorum ueniam iniungentes, quatenus 30 ad incrementum et releuationem prefati monasterij feruenter ac deuote intendas et religiosos uiros, quos illuc de assensu Fol. 5^r. tuo et fauore dilectus filius noster Sueno Arusiensis electus induxit, diligere ac manutenere studeas et eorum bona consueti clementia et pietate seruare. Preterea nichilominus 35

12. gaudio gaudere: *Isai.* 66, 10; *Matth.* 2, 10, al. 18. largis scripsi (ut est p. 164, 27); longis C.

33. mutatio dexteræ excelsi: *Psal.* 76, 11.

regiam excellentiam *(tuam)* rogamus atque monemus, quatenus in deuotione beati Petri ac nostra, sicut bene cepisti, ex quo es ad unitatem ecclesie reuersus, firmus et immobilis perseueres et episcopos et uniuersum clerum et populum de regno tuo ad hoc ipsum moneas diligentius et horteris, venerabilem quoque fratrem nostrum Eskillum, Lundensem archiepiscopum, apostolice sedis legatum, uirum religiosum atque discretum et, sicut credimus, deo et hominibus ualde acceptum, tibi quoque et regno tuo fidelissimum, ad ecclesiam suam deuote et honorifice reuoces et ei honorem et gratiam, quam decet, tanquam spirituali patri impendas, et iura et bona ecclesie sue regia protectione defendas atque conserues. Confidimus enim et speramus in domino, quod per eius industriam honor et gloria magnitudinis tue augebitur, et tam tibi quam heredi tuo et regno plurima incrementa et commoda domino auxiliante succedent.

Cap. V.

Item ad episcopos de mutatione eiusdem claustrum et reuocatione eiusdem archiepiscopi.

Alexander episcopus, seruus seruorum dei, venerabilibus fratribus Absaloni Roskeldensi et Tuconi Burgalenensi episcopis, dilectis quoque filiis Radulpho Ripensi et Suenoni Arusiensi electis salutem et apostolicam benedictionem. Ex litteris uestris et karissimi in Christo filij nostri Waldemari, illustris Danorum regis, nuper accepimus, quomodo ipse, sicut uir catholicus, superne contemplationis amore succensus et diuina gratia inspiratus, attendens monasterium de Weng, quod antecessores eius pro anime sue remedio fundarunt et largis et amplis beneficiis et possessionibus dilatarunt, ualde fuisse attritum et tam spiritualiter quam temporaliter diminutum, ad eius reformationem simul cum consilio uestro utiliter et feruenter intendit, et, abbate eiusdem loci de magistro discipulo facto, fratribus Cisterciensis ordinis ad religionis et honestatis obseruantiam in eo restaurandam idem monasterium concessit.

1. tuam *addendum putauit*. 12—13. confidere et sperare in domino: *Philipp. 2, 19. 24, al.* 24. *regis danoꝝ C.* 25. cotholicus C.

Quod quia, si ita est, ex mutatione dextere excelsi processisse confidimus, gratum et acceptum tenemus, et quod exinde a uobis cum assensu et fauore predicti regis salubri noscitur prouisione statutum, ratum et firmum habemus, prudentiam uestram rogantes atque monentes, quatenus eidem regi suggerere et attentius suadere curetis, ut ad incrementum et augmentum ipsius monasterij regia pietate intendat, et in deuotione beati Petri ac nostra firmus immobilisque consistens uenerabilem fratrem nostrum Eskillum, Lundensem archiepiscopum, apostolice sedis legatum, uirum religiosum et deo acceptum, reuerenter ac deuote ad ecclesiam propriam reuocet et ei honorem ac gratiam, quam decet, impendat. Credimus enim et speramus in domino, quod ad honorem, exaltationem et fidelitatem eiusdem puro animo et affectione intendet et toti regno utilis et fructuosus existet. Nichilominus et uobis mandamus, ut, qui ad onus pontificale uocati sunt, sed nondum culmen honoris adepti, ad eundem archiepiscopum, si tam cito non redierit, humiliter et deuote accedant et ordines ac consecrationis munus de manu eius percipiant. Periculosum enim existit ecclesias dei diutius *solatio pastoris* uacare.

Cap. VI.

Priuilegium domni regis Waldemari, quod dedit monasterio et fratribus de Weng.

In nomine sancte et indiuidue trinitatis ego Waldemarus, dei gratia rex Danorum, omnibus diuine matris ecclesie filiis, tam futuris quam presentibus, pie ac catholice in Dacia degentibus, post huius uite curriculum interminabile cum Christo optinere brauium. Quoniam deo disponente, quamuis meritis nostris minime exigentibus, totius regni monarchiam suscepimus, ob id scilicet uniuersis, et diuinis et humanis, quantum domino opitulante nostra sufficit ualitudo, prodesse curabimus. Credentes igitur resurrectionem et post huius uite mortem cum illis, qui domum dei decorauerunt, nos in eternis tabernaculis portionem habituros, notificamus, nos monasterio

25. *rex danorum dei gratia C.* 28. *Qm̃ C, id est Quoniam; Langebek pro hoc ubique errore quum scripsit.* 33. decor domus dei: *Psalm. 25, 8.* 33—34. æterna tabernacula: *Luc. 16, 9.*

apud Weng fratribusque eiusdem cenobij ibidem sub regula beati Benedictij famulantibus colonos suos cum omni iure nostro regali, quod soluere prius consueuerant exactoribus nostris propter expeditionem, que Danice *leyding* nuncupatur, contulisse, et hoc pro remissione omnium peccatorum nostrorum, parentum, antecessorum et omnium fidelium defunctorum. Quicunque ergo istius pagine nostre decreto in zelo malo obuiauerit et, quod nos ratum statuimus, diaboli spiritu arreptus atque exagitatus irritum facere temptauerit, sed et sigilli nostri corroborationem uiolauerit, sit portio eius cum Juda traditore Christi et uia cum illis, qui domino dixerunt: 'Recede a nobis; scientiam uiarum tuarum nolumus'; sitque alienus a sacrosancto corpore et sanguine domini nostri Jhesu Christi, nisi penitentia ductus ad satisfactionem condignam uenerit.

Cap. VII.

Quod domus hec in exordio suo non sit sine fundamento fundata.

Fol. 6^v. ¶ Non est silendum, quod in primis scripsisse debueramus, qualiter abbas Henricus scripserit domno apostolico super loco, quem sibi Eskillus episcopus offerebat, et quid ei apostolicus rescripserit. Fuerat autem episcopus Eskillus scismate Octouiani maculatus, sicut et quidam alij episcopi et ipse rex, et iccirco abbas distulit inconsulto apostolico locum suscipere de manu eius. Octouianus enim in scismate electus erat contra catholicum papam Alexandrum; cui consenserunt multi reges et principes et ecclesiastici uiri, necnon et imperator Romanorum Fredericus. Ne ergo aliquis putet uel dicat, quod domus hec in exordio suo fundata fuerit sine fundamento, audiat, quale fundamentum domnus apostolicus priuilegio suo iecerit, rescribens abbati Henrico et fratribus eius.

Cap. VIII.

Littere domni apostolici ad abbatem Henricum super loco, quem sibi offerebat Eskillus episcopus.

Alexander episcopus, seruus seruorum dei, dilectis filiis Henrico abbati et fratribus monasterij sancte Marie de Uitescola

11—12. qui dixerunt deo: Recede . . nolumus: *Job. 21, 14.*
25. cotholicum C.

salutem et apostolicam benedictionem. Litteris deuotionis tue, dilecte fili abbas, debita benignitate receptis, ex earum tenore comperimus, quod Eskillus Arusiensis episcopus, cum ecclesie uestre locum minus aptum religioni concessisset, postea pro predicto loco alium aptiorem uobis donauit. Vnde te, fili abbas, nostrum super hoc consilium exposcente, pro eo quod episcopus ille aliquando errori consensit, qui tamen factum suum in districto examine positus reprobauit, nos cum uenerabili fratre nostro Eskillo, Lundensi archiepiscopo, et alijs fratribus nostris satis super hac re deliberauimus; que eidem archiepiscopo placuit, et assensum tribuit pariter et fauorem. Nos igitur, || paci et tranquillitati uestre paterna sollicitudine prouidere uolentes, uobis et per uos ecclesie uestre locum ipsum auctoritate apostolica confirmamus et presentis scripti patrocinio comunimus, statuentes, ut nulli omnino hominum liceat hanc paginam nostre confirmationis infringere uel ei aliquatenus contraire. Siquis autem id attemptare presumpserit, indignationem omnipotentis dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum eius se nouerit incursum.

20

Cap. IX.

Quod Eskillus episcopus resignauit, quod prius dederat de episcopatu in Saebroch, pro Smaeng ad episcopatum etiam pertinente, ut in eo construeretur monasterium.

Siquis cupit scire, quis fuerit primus uel secundus locus, de quibus apostolicus in litteris scribit ad abbatem Henricum, sciat, primum locum esse Saebroch, qui fuit de episcopatu Arusiensi; sed quia aptus non fuerat, cum consilio et uoluntate domini regis Waldemari resignauit illum episcopatu; et secundum fuisse Smaheng, qui ad episcopatum *<etiam>* pertinebat, qui et traditus est abbati Henrico ad construendum monasterium et est confirmatus ab apostolico.

Cap. X.

Quomodo monachi habuerunt Saebroch.

Siquis etiam scire desiderat, quomodo monachi habuerunt Saebroch, sciat, quoniam dominus rex Kanutus concambium

23. manasterium C (*rubricator*). 29. etiam *addidi*.

fecit cum episcopo Suenone, in quo episcopus accepit Thorstenisthorp, et rex optinuit Sahebroch; et dedit illud Emero capellano suo pro seruitio, quo patri suo et sibi seruierat; et Emerus .v. annis antequam moreretur dedit meliorem bolam
 5 beate Marie et fratribus de Carainsula pro redemptione anime sue et alteram pro pecunia heredibus suis post mortem eius soluenda, tradens abbati priuilegium, quod sibi rex dederat, hanc habens continentiam:

Cap. XI.

Priuilegium regis de Sahebroh.

Fol. 7^v. 10

¶ In nomine sancte et indiuidue trinitatis ego Kanutus, dei gratia Danorum Sclauorumque rex, uniuersitati fidelium in perpetuum. Equitatis et iusticie ratio persuadet nos cunctorum oportunitatibus de nostra liberalitate bene sperantium, quantum
 15 munificentie manum eis porrigere tenemur, qui diutini laboris studio, nostro fideliter inherentes obsequio, ad iusta compensanda premia gratuitis meritorum commertijs nostram propensius incitauerunt benignitatem. Indecens enim et incongruum reputatur, ut fructu sui laboris fraudetur industrius, cum ex-
 20 probrata credantur seruitia, si irremunerata negligantur. Et inde est, quod tam posteris quam modernis notificare pagine presentis auctoritate decreuimus, nos Emero capellano nostro duos mansos, quos a Suenone Arusiense(!) episcopo in uilla, que Sahebroch appellatur, acquisiuimus, in premium sui inde-
 25 fessi famulatus, quem tam michi quam felicitis memorie regi Waldemaro, patri meo, annis plurimis impendisse dinoscitur, legaliter scotando contulisse. Quos et sue dispositioni tante stabilitatis certitudine addiximus, ut liceat sibi eos uendere seu sub testamento, cui uoluerit, relinquere uel quacunque
 30 rationabili alienatione in dominium cuiuslibet persone transferre. Ceterum cum prona sint ad fraudes presentis etatis studia, adeo ut in uerbis fides, in pactis stabilitas uix possit inueniri, non minor in conseruandis quam in inueniendis rebus est adhibenda cautela. Quocirca, ut huius nostre donationis
 35 accuratio rata ac iure perpetuo inconcussa teneatur, priuilegij nostri declaratione eam attentius consolidare procurauimus,

auctoritate regia mandantes, ut nemini fas sit hanc nostre deuotionis lar||gitionem calumpniose cassare seu quacunque Fol. 8^r.
 obliqua cauillatione infringere uel dissipare. Quod si a quocunque fieri contigerit, regie indignationis animaduersione grauissima percellatur et dei omnipotentis offensam et ab-
 5 hominationem tante presumptionis ultricem in nouissimo examine sustineat.

Cap. XII.

Quomodo transierunt de Weng ad Calue.

Cumque in predicta ecclesia de Weng deo per tres annos seruissent in multis tribulationum persecutionibus, quas eis 10 inferebat nobilis femina domina Margareta, soror Erici comitis, fecerunt concambium cum rege, in quo rex optinuit duas partes de Weng, ualentes .xx. marcas auri, et fratres terram in Hathelef, quam rex emerat ab heredibus nobilis mulieris Ingare, ualentem .xx. et unam marcam auri, ita ut monachi 15 unam marcam auri plus haberent a rege. Nam Weng tota tunc temporis inter possidentes preciabatur .xxx. marcis auri tantum. Quod postquam factum est, omnes fratres simul congregati, assumptis reliquiis et ossibus fundatorum, Eskilli uidelicet episcopi et Erici comitis et aliorum, cum consilio et 20 auxilio regis et episcopi se et omnia sua ad insulam, que uocatur Calue, transtulerunt, locum dantibus eorum aduentui nigris monachis, qui prius ibi habitabant. Et notandum, quod in Weng non fuerunt monachi nigri nisi tres tantum cum abbate, in Calue uero non plus quam duo, quando ordo Cisterciensis 25 ea suscepit. Vt autem hec translatio firma esset, domnus abbas Briennus secundo iuit Romam; et inueniens in Claraualle uenerabilem uirum Eskillum, Lundensem archiepiscopum, apostolice sedis legatum, postulauit ab eo ad presens negotium priuilegij sui confirmationem, quod libenter ei || concessit. Iste 30 Fol. 8 archiepiscopus Eskillus semper et ubique edificationi et confirmationi huius domus intendit et deuotus fuit, licet ante priuilegium suum non dederit, quia prius non petebatur. Ipse eduxit duos conuentus, unum de Cistercio, alterum de Claraualle, et fundauit duo monasteria, Heriuadum in Scania et 35 Esrom in Selandia, de quibus plura examina monachorum diffusa sunt per Daciam; et postea in Claraualle est monachus

factus, et in ea aliquantum temporis uite sue spacium consummans ante magnum altare honorifice sub marmore iacet tumulatus.

Cap. XIII.

Priuilegium archiepiscopi Lundensis de translacione claustrī de Weng ad Calue.

5 **E**skillvs, dei gratia Lundensis archiepiscopus, apostolice sedis legatus et primas Danie et Suethie, dilecto filio Brieno, abbati de Calue, salutem et benedictionem. Pastoralis sollicitudo exigit, ut omnibus in necessitate constitutis paterno
10 affectu compatiatur et singulis opem congruam porrigamus. In hac autem gratia illis specialiter debitores sumus, qui a tumultu seculari sequestrati et diuinis obsequiis artius mancipati regulariter uiuere et soli deo uacare desiderant. Hinc est, frater karissime, quod tuis iustis petitionibus libenter
15 assensum prebemus et paci ac quieti gregis tibi commissi etiam in posterum prospicimus. Accedit etiam petitio pijssimi regis Waldemari et uenerabilium episcoporum Absalonis Roskeldensis et Suenonis Arusiensis, quibus nichil negare possumus. Igitur diuino amore commoniti et tam illustrium
20 personarum reuerentia inclinati locum, in quo deo deseruitis, Fol. 9^r. sub nostra et domini apostolici protectione suscipimus, hoc in primis statuantes, ut concambium, quod cum prefato rege fecistis, ratum permaneat, et predia ad Weng pertinentia deinceps ad locum, quo necessitate compulsi transmigrastis,
25 integre pertineant. De cetero siqua ecclesiastica secularisue persona hanc nostre constitutionis paginam sciens contra eam uenire temptauerit et prefatum monasterium perturbare ac res fratribus in presenti collatas seu deinceps conferendas temere usurpare presumpserit, a communione dominici corporis se sequestrandam et uinculo anathematis obligandam nouerit, nisi digne satisfecerit. Pax uero et gratia omnibus eidem loco iusta seruantibus, quatinus et hic fructum boni operis inueniant et in districto dei iudicio eternam mercedem percipiant.

35 **A**bbas igitur, relinquens archiepiscopum in loco, quo eum inuenerat, ad dominum apostolicum perrexit, tradens ei

litteras regis et episcoporum et loquens sufficienter de instanti negotio; receptisque ab eo litteris ad regem et episcopos de translatione claustrī sui ad patriam festinanter remeauit. Qui cum domum uenisset, tradidit regi et episcopis litteras sibi directas.

Cap. XIII.

Littere domini apostolici ad regem de translacione eiusdem claustrī.

Alexander episcopus, seruus seruorum dei, karissimo in Christo filio Waldemaro, illustri Danorum regi, salutem et apostolicam benedictionem. Quod diuina gratia inspirante in deuotione beati Petri et nostra consistis et religiosos uiros 10 honore pariter et gratia satagis preuenire et eis opem et fauorem intuitu pietatis impendis, plurimum gaudemus, et, ut in hoc tibi perseuerantie uirtutem concedat, altissimum et omnipotentem dominum de uota supplicatione oramus. Speci- Fol. 9^v. aliter autem serenitati tue gratias digniores exsoluimus, quod 15 religiosos uiros, et presertim abbatem et fratres monasterij de Calue, clementiori oculo respicis eosque diligere et illis grate consolationis subsidium conferre pia miseratione dignaris. Ex qua re sementem boni operis, quam in eis seminasti, te cum multiplicato fructu recollecturum fore confidimus, et tibi 20 exinde felicitis retributionis premium prouenire non dubitamus. Vnde, quia decens est et tue celsitudini noscitur admodum conuenire, ut, quanto pius et misericors dominus te amplius sublimauit in terris et in altiori gradu collocauit honoris, tanto attentius operibus debeas intendere pietatis et ea, que 25 sibi beneplacita sunt et perfecta, ardenti desiderio satagas adimplere, regiam excellentiam *<tuam>* rogamus, monemus et exhortamur in domino, quatinus in deuotione beati Petri et nostra, sicut bene cepisti, firmiter perseueres et honori pariter et exaltationi unice matris tue, sacrosancte Romane ecclesie, 30 deuoto corde et pura mente intendas. Preterea translationem monasterij, quam de loco ad alium locum predictus abbas et fratres auctoritate uenerabilis fratris nostri Eskilli, Lundensis archiepiscopi, et episcoporum terre et assensu tuo fecisse noscuntur, necnon et concambium, quod tecum fecerunt, 35

11. honore præuenire: *Roman.* 12, 10. 27. tuam addidi. 27—28. rogamus. /et exhortamur. /monemus C.

ratum et firmum habemus, magnitudinem tuam rogantes atque monentes, quatinus te memoratis fratribus propitium et benignum exhibeas et eorum protector, auxiliator et defensor existas.

Cap. XV.

- 5 Item littere domini apostolici ad episcopos de translatione eiusdem claustrii.

Alexander episcopus, seruus seruorum dei, venerabilibus fratribus Absaloni Roskeldensi et Suenoni Arusiensi episcopis Fol. 10^r. salutem et apostolicam benedictionem. || Quod iuxta officij uestri debitum ad decorem domus domini et cultum religionis feruenter et studiose intenditis et in uinea domini Sabaoth euulsis tribulis uiciorum uirtutes plantare desideratis, gaudio gaudemus et exinde sollicitudinem et diligentiam uestram dignis in domino laudibus commendamus. Vnde, quia uos religiosos 15 uiros diligere et caros acceptosque habere cognoscimus, confidenter pro dilectis filiis nostris Briennio abbate ac fratribus de Calue fraternitatem uestram rogamus, monemus atque mandamus, quatinus pro reuerentia beati Petri ac nostra et intuitu religionis et honestatis eorum ipsos diligatis, manu- 20 teneatis et honoretis et, ut in proposito religionis et obseruantia ordinis ualeant firmiter permanere et otio superne contemplationis uacare, eis fauorem et auxilium tribuatis. Nos enim translationem, quam de monasterio suo a loco Weng ad locum Calue auctoritate magnarum personarum fecerunt, 25 necnon et concambium inter ipsos et regem factum, auctoritate apostolica confirmauimus et firmiter in posterum obseruari decreuimus.

Cap. XVI.

Priuilegium domini apostolici de translatione eiusdem claustrii.

Alexander episcopus, seruus seruorum dei, dilectis filiis 30 Briennio abbati et fratribus de Calue salutem et apostolicam benedictionem. Propositi et desiderij nostri est, paci et quieti religiosorum paterna sollicitudine et diligenti cura intendere et eorum uotis et petitionibus benignum fauorem et gratuitum

11. vinea domini exercituum: *Isaia* 5, 7. 26. confirmamus corr. m. 1. C.

effectum prebere. Perlatum est siquidem ad noticiam nostram, quod auctoritate uenerabilis fratris nostri Eskilli, Lundensis Fol. 10^v. archiepiscopi, et episcoporum terre, necnon et assensu karissimi in Christo filij nostri Waldemari, illustris Danorum regis, monasterium uestrum de loco Weng, ubi erat prius, cum 5 possessionibus suis ad locum, qui Calue nominatur, transtulistis, sola uilla de Weng in manu regis relicta pro terra, quam ab eodem rege in concambium accepistis. Vnde, *quoniam* translationes et commutationes, que pro utilitate ecclesiarum fiunt, approbare et ratas habere debemus, nos, translationem 10 eiusdem monasterij uestri, prout dignum est, approbantes, eam ratam et firmam manere sancimus, et concambium, quod cum predicto rege in ipsa translatione monasterij uestri fecistis, uobis et ecclesie uestre auctoritate apostolica confirmamus et presentis scripti patrocinio communimus, statuantes, ut nulli 15 omnino hominum liceat hanc paginam nostre confirmationis infringere uel ei aliquatenus contraire. Siquis autem hoc attemptare presumpserit, indignationem omnipotentis dei et beatorum apostolorum eius Petri et Pauli se nouerit incursum.

20

Cap. XVII.

De secundo concambio, quod habuerunt monachi cum rege, in quo monachi receperunt Weng.

Postquam, ut supradiximus, Weng sub potestate regis facta est, cepit nobilis mulier Margareta eum precibus suis inquietare, offerens ei terram satis multam in Fionia, uidelicet xv. 25 mansos, qui Danice dicuntur hole, si sibi concederet Weng, et posset ibi congregationem monialium constituere. Regine quoque, ut sue uoluntati in adiutorium fieret, duos anulos aureos || multis usque ad illud tempus inuisos obtulit et casulam Fol. 11^r. deauratam mire facture, que compacta erat lamminis aureis 30 et propter spissitudinem auri plicari non potuit nisi per flexuras ad hoc factas, quam predicta mulier et alia plura ornamenta rapuerat de ecclesia de Weng; pro quibus dominus apostolicus sepius scripserat regi et episcopis et ipsi mulieri,

8. quoniam aut quia desideratur. 24—25. inqtare offerrens C. 28. uoluntate corr. m. 1. C.

et de quibus fratres nullam restitutionem usque hodie consecuti sunt, sicut nec de terra in Culsne, ualente .iiii^{or}. marcas auri, que per uiolentiam etiam ablata est eisdem fratribus. De quibus omnibus, dum nunc alia scribimus, post in litteris
 5 domini apostolici dicemus. Igitur fratres statim relatu amicorum suorum conatum mulieris cognoscentes, conuocatis duobus familiaribus suis, Nicolao Nøth et Glip de Ahbarth, dederunt eis terram in Mesing, ualentem .x. marcas argenti, ita ut Nicolaus haberet viii. marcas et Glip duas, quatinus
 10 ipsi efficerent apud regem, ut uel terram suam in Hathelef reciperet uel, quantum uellet, de possessionibus claustri haberet, et ipsi fratres rehaberent duas partes de Weng, et rete, quod eis parabatur, euitare possent. Confestim itaque hi duo cum celeritate per Fioniam et Selandiam insecuti regem,
 15 et super instanti negotio sepius conuenientes, tandem nimietate promissorum eum superantes, ad hoc compulerunt, ut aliud concambium faceret, in quo fratres receperunt duas partes de Weng, et rex terram eorum in Eskingbec, ualentem .iii. marcas auri, et uillas istas Fardale, Smaheng et Wole optinuit, et
 Fol. 11^v. 20 filius eius Kanutus iure hereditario post eum; et ipse moriens dedit Smaheng et Wole concubine sue.

Cap. XVIII.

Littere domini apostolici ad regem pro ornamentis ecclesie de Weng et terra de Culsne.

Alexander episcopus, seruus seruorum dei, karissimo in
 25 Christo filio Waldemaro, illustri Danorum regi, salutem et apostolicam benedictionem. Nouerit excellentia tua, nōs uenerabilibus fratribus nostris, Suenoni Arusiensi et Nicolao Wibergensi episcopis, in mandatis dedisse, quod nobilem mulierem Margaretam diligenter et studiose commoneant, ut
 30 dilectis filiis nostris Briennio abbati et fratribus monasterij sancte Marie de Calue terram de Culsne, quam eis per uiolentiam dicitur abstulisse, nec non et ornamenta sua in ecclesia de Weng, que, sicut audiuiimus, armata manu rapere et asportare presumpsit, absque dilatione restituat et in pace
 35 dimittat, aut sub iamdictorum episcoporum examine memorato

19. istas *supra vers. add.* C m. 1. optinuit C

abbati et fratribus sufficientem inde iusticiam, appellatione remota, non differat exhibere. Vnde, quoniam ille, per quem reges regnant, celsitudini tue gladium ad uindictam malefactorum, laudem uero bonorum concessit, serenitatem tuam per apostolica scripta rogamus, monemus et exhortamur in
 5 domino, quatinus, si prefata mulier diuino timore postposito noluerit ad ea, que predicta sunt, censura ecclesiastica coherceri, regia sublimitas eam ad ablatorum restitutionem, uel ad iusticiam secundum mandatum nostrum coram supradictis
 10 episcopis faciendam, commissa ei a domino potestate compellat, ut prelibati abbas et fratres ius suum per te ualeant recuperare, et nos magnificentiam tuam teneamur exinde multimodis in domino commendare. Si autem suprascripta possessio forte || ad alium fuerit aliquo tempore deuoluta, qui Fol. 12^r.
 sepe dicto abbati et fratribus iusticiam suam denegare pre-
 15 sumpserit, excellentia tua detentorem a tanta presumptione compescat et ipsum monasterio suam iusticiam reddere regia potestate constringat.

Scripserat ergo dominus apostolicus ipsi mulieri, et non est auditus. Scripserat regi et episcopis, et nichil effecerunt.
 20 Tot et tantis domini apostolici litteris missis nullam ex eis fratres, ut diximus, restitutionem consecuti sunt, eo quod rex propter cognationem tenere diligebat mulierem nec uolebat eam contristare in uita sua; et iccirco iusticia negligebatur. Verum post mortem illius dominus rex uoluit fratribus resti-
 25 tuere terciam partem de Weng, ualentem .x. marcas auri, quam scilicet partem domnus Briennus testabatur mulierem sibi promisisse; sed nec hoc, tarditate interueniente, ad effectum peruenit. Nam rex celeri morte prius de hac uita decessit. Vnde fratres, sicut semper conquesti sunt et adhuc
 30 hodie conqueruntur, nec cessabunt conqueri, donec eis iusticia de iniuste sibi ablati fiat.

Cap. XIX.

Qua de causa recesserunt de iam dicta insula Calue.

Cumque in insula per aliquod mansissent tempus, multis incommoditatibus et periculis afflicti, eo quod transiectio nimis
 35

1. abbatē *corr.* m. 1. C. 2—3. ille, per quem reges regnant: *cfr. Prouerb. 8, 16.*

Fol. 12^v. 5

esset difficilis, ita ut aliquando per septimanam, aliquando per dimidium mensem nullus posset ingredi et egredi, tempestate uel glacie impediēte, et pons fieri non posset, querentes, quo se transferrent, ut tanto incommodo possent carere, uenerunt ad predium, quod dicitur Øm, aquis et paludibus undique circumcinctum; et inter duo stagna, Guthnesse et Mosse, iuxta siluam inuenerunt locum multorum arborum densitate connectum, qui uidebatur aptus esse, si ad diuersos usus claustrum aqua non deesset. Domno itaque Martino, monacho artificioso, aquam utriusque stagni et altitudinem terre inter utraque fodiente plumbo metiente, inuenerunt, quod aqua australis stagni altior esset uno cubito quam aquilonaris, perpendicularis ex hoc ad diuersas necessitates suas aquam se habituros, et nunquam in perpetuum ibi deesse. Gausi ergo de inuentione, possessiones suas, que longe lateque disperse erant, uendentes et in predium predictum commutantes, ad inuentum locum cito uenire totis uiribus laborabant.

Cap. XX.

De uisione cuiusdam.

Quidam autem de colonis possessiones suas libenter uendebant; alij uero, qui ditiores erant, ualde difficiles efficebantur. Vnde unum memorabile, quod accidit, non puto reticendum. Fuit homo quidam diues, senex et bene natus, Api nomine, cognomento Hals, qui nec prece nec precio coemptioni acquiescere uoluit. Hic itaque in somnis uidit ecclesiam mire magnitudinis et magni decoris, habentem chorum psallentium et turrem in celum erectam, in loco, ubi nunc est monasterium, antequam quicquam ibi construeretur, et beatam dei genitricem Mariam audiuit celerem mortem sibi minantem, si de coemptione ultra seruos suos auderet contristare. Euigilans ergo, magno timore turbatus et intelligens durum esse contra stimulum calcitrare, dissuasionem quoque et uerba irrisoria uxoris sue et aliorum, quibus narrauerat uisionem, paruipendendo despiciens, diuini timoris impulsu et reuerentia beate Marie, quod prius petebatur, ipse ultro sine

28—29. /minantem /sibi C. 31. durum .. calcitrare: Act. ap. 9, 5.

mora offerebat. Cujus exemplo alij animati singuli possessiones suas uendere festinabant. Hec ego predictum Aponem audiui michi eum interroganti respondisse. Nam ab alijs prius audieram, sed dubitabam.

Cap. XXI.

Quo tempore uenerunt ad locum, in quo nunc monasterium. 5

Transactis in Calue .iiii. annis, et erectis in nouo loco tugurijs potius quam domibus, anno ab incarnatione domini m.c.lxxii., uerno tempore uenerunt ad dilectam hanc habitationem, relinquentes in insula, qui eam sibi custodirent. Et notandum, quod monachi statim in primis, quando uenerunt Calue, emerunt in silua Bosthorp pasturam ix. porcorum; nec unquam uendi potest propter custodes insule, ut habeant ligna ad reparationem domorum et ad nutrimentum ignis. Ne ergo alicuius malignitatis scandalum fratribus oriretur in posterum, de duobus locis, in quibus prius fuerat monasterium, domnus abbas Briennus post multos labores bonorum operum ab officio depositus tercio Romam ad apostolicum perrexit et successori suo, abbati Amilio, qui Marsilius Rome dictus est, tale priuilegium reportauit:

»Alexander episcopus, seruus seruorum dei, dilectis filiis Marsilio abbati et fratribus Careinsule salutem et apostolicam benedictionem. Ad audientiam nostram peruenit, quod, multa necessitate et rationabili causa compulsi, a duobus locis ordini uestro minus congruis consilio et assensu proprii episcopi et fauore regis terre ad congruum et aptissimum locum, qui Øm uocatur, uestrum monasterium transtulistis. Vnde a nobis suppliciter et humiliter postulastis, ut illa duo loca uobis et monasterio uestro confirmaremus. Quia igitur decet nos, pensata religione et honestate uestra, rationabilibus uotis et desiderijs uestris gratuito fauore annuere et de commodis et profectibus uestris attentius in domino cogitare, uobis et monasterio uestro prescripta duo loca, sicut ea rationabiliter possidetis, auctoritate apostolica confirmamus et presentis scripti patrocinio communimus, statuentes, ut nulli omnino

1. offerrebat C.

hominum liceat hanc paginam nostre confirmationis infringere uel ei aliquatenus contraire. Siquis autem hoc attemptare presumpserit, indignationem omnipotentis dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum eius se noverit incursurum.»

Cap. XXII.

5 De Suenone episcopo fundatore maximo et de bonis,
que contulit claustro.

Nunc de maximo fundatore, Suenone episcopo, pauca de multis dicenda sunt. Hic, in primis ordinationis sue annis infirmitate correptus, a timore domini concepit et parturiuit
10 spiritum salutis, postulans totis affectibus cordis, ut monachus fieret. Quod profecto opere adimpleret, si domnus abbas non obstitisset, affirmans maioris esse meriti ad promerendam eterne felicitatis gloriam, si se opponeret murum pro domo domini contra malignantium incursiones et seruos dei sub
15 alis sue defensionis protegeret atque foueret, ut ex hoc multi
ol. 14^r. possent in pacis tranquillitate uiuentes deo seruire || et pro eo copiosius orare, quam si ipse solus in terra claustralis quietis residens dominicam nauiculam absciso fune inter fluctus huius seculi conquassandam relinqueret ad multorum scandalum et
20 perturbationem. Acquiescens uir sapiens corpore mansit in seculo, corde uero et uoluntate in claustro, hoc non ostendens tantum uerbo sed opere et ueritate in liberalitatis exhibitione, ita ut, quicquid potuit (non dico: uoluit; totum enim uellet, si possibile esset), conferret monasterio; nec sibi nec pecunijs
25 unquam pepercit, ut fratres haberent, unde sine sollicitudinis anxietate quiete deo seruirent, semper habens in animo, ut monachus fieret ante mortem suam. Vt autem alia innumera- bilia beneficia, quibus fratrum necessitatibus cotidie succur- rebat, sub silentio maneant, illa predia in Diuise, que claustro
30 contulit, noticie futurorum insinuare curamus; que et in manu abbatis multo tempore ante mortem suam tradidit et per conuersos ordinauit, atque testamento suo et domini regis et

cur
4. in, surum corr. m. 1 C. 9—10. concepit..salutis, cfr. *Isaiae* c. 26, 18. 13—14. se opponere murum pro domo (domini): *Ezechiel* 13, 5. 17. in tra C (sic scriptum), pro quo in t^{ra} (in terra) reponendum est; intra male Langebek, post quietis uocem aliquam excidisse ratus. 24. conferre C. 25. sollitudinis C.

archiepiscopi necnon apostolici priuilegijs confirmauit. Que priuilegia licet cum omni diligentia in scrinio nostro conser- uentur, tamen, ne uetustate consumantur et pereant, hic illa scribenda decernimus, quatinus scripto sepius renouata memoria Suenonis episcopi in benedictione sit in eternum apud deum 5 et homines.

Cap. XXIII.

Testamentum episcopi Suenonis, eo presente et precipiente et Romane sedis legato confirmante a capellano suo .Pa. conscriptum.

»Nobis defectum humane fragilitatis considerantibus illud non inmerito precauendum occurrit, quoniam facti ignorantia 10 ueritatis ordinem frequentius || confundit. Siquidem et ea, que Fol. 14^v. facta sunt, aut omnimodis facienda disponuntur, si nullo for- tasse euidentis testimonij claruerint inditio, obliuionis tandem obducta erugine sua nimirum stabilitate frustrantur. Ego itaque episcopus Sueno, inbecillitatis mee defectum saniori 15 consilio considerans et debitam meis excessibus penam peni- tentie remedio et elemosinarum largitione redimendo pro- curans, quod post discessum meum confratribus meis, clau- stralibus uidelicet de Øm, dandum esse decreui, presenti pagine in argumentum ueritatis inscriptum reliqui. Predia 20 igitur mea, que michi iure hereditario aut etiam emptione prouenerunt, in Attethorp, Øgethorp, Rezmose, Eningruthe, Hildestatheruthe, nisi forte aliqua ex his me uiuente donatione uel uenditione alienata fuerint, predicto loco et fratribus sub testimonio sancte ecclesie sanus et incolumis assignaui. 25 Addimus etiam, ut de singulis mansionibus nostris omnium animalium quarta pars predictorum fratrum usibus proueniat, sub hac quidem conditione, ut, siquis contra me iustam excitauerit querimoniam, quam uiuendo forsitan non expiani, iniuste sibi, quod absit, ablatam requirendo pecuniam, de hac 30 quarta parte primo, quod suum est, cuique restituatur, deinde, quod superest, prefati fratres libere possideant. Volumus

4—5. memoria in benedictione sit, cfr. *Ecclesiastici* 46, 14; *Macchab.* I, 3, 7. 8. Pa. signif. uid. Paulo. 17. remedio C. redimere rectius esset. 20. pagine corr. ex pagane C. 28. iustam supra v. add. m. 1 C.

preterea, ut memoratj fratres omnia iumenta nostra indomita, que in supradictis predijs pascuntur, cum ceteris animalibus earundem mansionum sine diminutione percipiant.«

Cap. XXIV.

Item aliud testamentum.

5 »Preteritorum memoriam occupat obliuionis erugo, cum id, quod factum est, euidentis testimonij non apparet inditio; sicque facti ignorantia ueritatj nonnunquam preiudicium parit, cum in argumentum ipsius aliquam certitudinem priorum
ol. 15^r. negli^ggentia non relinquit. Igitur ad uitandum erroris huius
10 obstaculum, Ego Sveno, dei gratia Arusiensis ecclesie uocatus episcopus, fragilitatis mee et excessuum non immemor, quod pro remissione peccatorum meorum ecclesia teste rectoribusque ecclesie presentibus quidem et consentientibus feci, quo minus a memoria excideret, presenti cartule inscriptum reliqui.
15 Nouerit itaque presentium posterorumque deuotio, quod ego, cum in bonis ecclesie multiplicandis sedulus satis et sollicitus laborassem, aliquam saltem prediorum partjculam pauperum Christi, grisiorum uidelicet monachorum de Carainsula, usibus assignare consultum duxi. Predictis igitur fratribus et loco
20 uillulam quandam nomine Karlebv, quam ab eis antea necessitate quadam compulsis obtinui, iterum assignando reddidi. Predia etiam qualiacunque in uillulis istis, scilicet Attethorp, Øgethorp, Røzmoze, Eninge, Hagethuet, Hildestat, que patri-
monij iure aut emptionis titulo optinuj, quecunque in predictis
25 uillulis tam in siluis quam in agris a me in obitu possessa inueniuntur, omnia quidem numero multa, sed precio pauca, quia sunt maritima et paganorum incursibus exposita, memoratis fratribus et loco assignaui. Preterea eorundem fratrum usibus iumenta indomita, quecunque michi attinere noscuntur
30 in Sundre hereth, assignando tradidi. Ego episcopus Sueno hoc testamentum feci anno ab incarnatione domini ^{m.c.lxxx.iii.} ^{m.c.lxxx.iii.} VI^{to} Kⁱ. Septembris, presentibus regni principibus et ecclesie prelati, istis uidelicet: Kanuto reuerentissimo rege Danorum et fratre eius Waldemaro duce, necnon Absalone, venerabili

17. /partjculam /prediorum C. 25—26. /inueniuntur /possessa C.
31. ^{m.c.lxxx.iii.} C (errore pro lxxx).

Lundensis ecclesie archiepiscopo, Romane sedis legato, Waldemaro Sleswicensi electo, Omero Burlanensi episcopo, Stenaro Wexioensis ecclesie episcopo, Walberto abbate de Esrom. Quod siquis forsitan || infringere aut quolibet modo turbare Fol. 15^v. temptauerit, ex auctoritate dei omnipotentis a fidelium com- 5 munione sequestratus, donec cessauerit, excommunicationis sententie subiaceat et, nisi resipuerit, eterno supplicio deputatus succumbat.«

Cap. XXV.

Priuilegium domini regis Waldemari.

In nomine sancte et indiuidue trinitatis. Waldemarns dei 10 gratia rex Danorum. Gratias agimus ei, cuius gratia mentem hominis nolentem preuenire dignatur, ut uelit, et uolentem adiuuat, ut possit. Qui etiam ex superhabundanti sue bonitatis fecunditate mentem Svenonis episcopi ad hoc illustrauit, ut pro salute anime sue omnia predia sua de Divrse in 15 prouincia Sundre hereth, que aut ex patrimonio suo prouenerunt, siue ea, que emptione obtinuit uel optinuerit, insuper et predia sua de Karlebu et quedam alja de bonis suis, que proprio suo priuilegio inscripta reliquit, usibus monachorum de Øm plenarie assignaret, sub hac tamen conditione, ut hec 20 omnia sue, dum uixerit, ordinationi disponenda subiaceant, et eo moriente ipsorum monachorum usibus et ordinationi, nullo contradicente siue renitente, relictas remaneant. Nos uero, quia iustis bonorum uotis effectu prosequente tenemur annuere, predictum memorati pontificis propositum laudamus et nostra 25 auctoritate et consensu confirmamus. Siquis autem id, quod ab eo factum et nostra auctoritate confirmatum cognouerit, nichilominus obloquendo euacuare temptauerit, tam regie maiestatis offense quam ecclesiastice censure subiectus non audiatur.

30

Cap. XXVI.

Priuilegium domini regis Kanuti, filij regis Waldemari.

Kanutus, dei gratia rex Danorum, fidelibus in Christo sancte matrjs ecclesie filijs, prelati et subditi, ueritati fauorabiliter intendere. Justa || petentium uotis effectu prosequente Fol. 16^r.

25. /pontificis /memorati C.

tenemur annuere, in his precipue negotijs, que ex fonte pietatis procedere et pauperum Christi proficuo noscuntur intendere. Fæctum itaque Suenonis Arusiensis episcopi collaudamus, quod in nostra presentia anno ab incarnatione domini ^{m.c.lxxx.iii.} VI^{to} Kl. Septembris fecit, elemosinam suam griseis de Carainsula monachis largiendo, quedam uidelicet predia, que partim patrimonij iure, partim emptione obtinuit, in uillis istis: Karlebu, Attethorp, Øgethorp, Røzmosse, Ening, Hage-thuet, Hildestad, insuper autem et iumenta indomita, que 10 cunque ei in Sundrehereth pertinere noscuntur. Quod nos quidem, quia consulte et ex sola deuotione factum nouimus, omnimodis approbamus et, ne ab aliquo in irritum reuocetur, regia auctoritate munientes roboramus. Quod siquis forsitan infringere aut euacuare presumpserit, sicut diuine ultioni ex- 15 communicatus subiaceret non ambigitur, ita regie maiestatis offense subiectus reprimatur.

Cap. XXVII.

Priuilegium domini archiepiscopi Absalonis.

Absalon, dei gratia sancte Lundensis ecclesie archiepiscopus, apostolice sedis legatus, Suethie primas, dilecto in 20 Christo Willelmo, abbati de Carainsula, ceterisque fratribus domino inibi militantibus salutem cum paterno affectu. Prouida patrum decreuit antiquitas ad prauorum refrenandos insultus, ne in honestius statutis dolum attemptent cudere, commendabilis esse nobilitatis, intentione perspecta donantis, 25 que bene gesta sunt, approbare, communire pro uiribus ac 1. 16^v. confirmare. Vix enim tantis aut tot quid reperitur uigoribus stipatum, quin ad id laboret calumpnia dissoluendum. Nos itaque, propensius pontificis uestri Suenonis diu memorandi deuotione considerata, dum nil preter zelum domini, nil illi- 30 citum, nil, quod iure genuino liuoris emuli possint corrodere, in eius donatione perspexerimus, qua superne gratie obtentu partem conquisitorum licite, sed et optimatibus regni consentientibus atque presentibus, uobis contulit, celitus nobis collata auctoritate prefato loco, necnon et fratribus ordinis Cister-

26. reppitur C. 30. genuino liuoris = dente liuoris.

ciensis obsequio diuino ibidem iugiter mancipatis, donationem tam ordinarie factam irrefragabiliter confirmamus. Uerum etiam, ne in donatorum numero obductione ignorantie hominum corda aliquatenus queant uacillare, debite eundem rerum confirmandarum numerum duximus adnotandum: Villam uidelicet 5 nomine Karlebu, quam urgente inuincibilis necessitatis articulo prius ab eis optinuerat. Ad hec allodia perplurima in uillis istis: Attethorp, Øgethorp, Røzmosse, Ening, Hage-thuet, Hildestad, que aut ex bonis hereditarijs aut alio quocunque titulo conquisiuit, quecunque etiam in uillis memoratis, seu in siluis 10 seu in agris aut ceteris appenditijs, possessionibus eius in ultimis laborantis addicta reperiuntur, perhenniter eis inconuulsa concessit. Preterea equitium, quod in Sundrehereth eum contingit, eorundem possidendum usibus assignauit. Actum ab incarnatione domini anno ^{m.c.lxxx.iii.} VI^{to} Kl. Sep- 15 tembris, in conspectu illustrissimi Danorum regis Kanutj, astantibus eiusdem fratre Waldemaro duce, necnon et Waldemaro Sleswicensium electo, Omero || Burgalanensi episcopo, Fol. 17^r. Stenaro Wexionensium pontifice, Walberto abbate de Esrom. Hanc nostre confirmationis cartulam quecunque ecclesiastica 20 secularisue persona attemptare instinctu nefario presumpserit, indissolubili anathematis uinculo innodata a communione corporis sanguinisque dominici, ni condigna penitudine resipuerit, sequestretur, post obitum gehenne supplicijs eternaliter 25 condemnanda.

Cap. XXVIII.

Item aliud priuilegium eiusdem archiepiscopi.

Absalon, dei gratia Lundensis ecclesie archiepiscopus et apostolice sedis legatus, Danie Suethieque primas, Willelmo abbati de Øm salutem et ad brauium adoptatum pertingere. Cum ex ratione commisse nobis potestatis teneamur unicuique 30 sua iura prouidere, proniori tamen affectu iuste petitionis eorum uota tenemur exaudire, qui maioribus religionis meritis iuuantur et studijs. Quicquit enim locis religiosis deuotionis confertur intuitu, dum modo prouida deliberatione constant esse collata, nostre confirmationis auctoritate uolumus roborari. 35 Quod ergo frater noster Sueno, Arusiensis ecclesie episcopus, pie deuotionis obtentu uobis et ecclesie uestre ultime uolun-

23. ni C, fort. errore pro ñ = nisi.

tatis condens elogium in testamento relinquenda conscripsit, hoc tenore confirmamus, ut, quod prefatum fratrem et coepiscopum nostrum Suenonem iure contingit hereditario, aut iusto precio comparauit, secundum testamenti sui tenorem 5 nostre auctoritatis confirmamus testimonio, ut cuiuslibet calumpnie uis expiret extincta. Vt ergo huius donationis et nostre confirmationis series perpetuata consistat, sigilli nostri testimonio confirmamus. Quicumque huius testamentarie donationis seu nostre ¶ confirmationis temerarius uiolator siue Fol. 17^v. 10 concussor extiterit, auctoritate dei patris et beati Petri apostoli, cuius uice fungimur, nisi resipuerit, perpetuo anathemate innodamus.

Hec prescripta priuilegia domnus Sueno episcopus diu ante mortem suam acquisiuit, et, ut ea optinere posset, multis 15 postulationibus et magnis muneribus regem sepius placabat. Misit etiam Romam semel et secundo magnis sumptibus et expensis, et plura priuilegia optinuit, non solum de his, que ipse dedit, sed et de cunctis possessionibus claustris iuste acquisitis uel acquirendis; que quia longo tempore sine reuocatione possunt custodiri, non ea iudicauimus hic inserenda. 20 Quedam tamen uolumus hic inserere, ut, cum necesse fuerit, ad manum sint inspicienda, et memoria defuncti deo uiuentis in cordibus omnium semper innouata dulcescat. Scripserat ergo aliquando domino apostolico Alexandro, querens ab eo 25 super inquietatione decimarum, quas quidam expetebant a monachis, et tale rescriptum ab eo recepit:

Cap. XXIX.

Rescriptum domini pape Alexandri ad Suenonem episcopum.

Alexander episcopus, seruus seruorum dei, uenerabili fratri Suenoni Arusiensi episcopo salutem et apostolicam benedictionem. Cum tua nos fraternitas consuluerit, utrum fratres 30 Cisterciensis ordinis sacerdotibus uel alijs clericis secularibus decimas soluere teneantur, super hoc tue prudentie taliter respondemus, quod a solutione decimarum de laboribus suis,

16. etiam *supra v. add. m. 1 C.* item 24. aliquando. 20. non ea C; *malim* non omnia. 30. fraternitatis C.

quos proprijs manibus uel sumptibus excolunt, siue de nutrientis animalium suorum de benignitate sedis apostolice ¶ omnino liberi sunt et immunes, ita ut ab eis nullus unquam, Fol. 18^r. quantumcunque religiosus uel peditus dignitate, nedum clericus secularis, decimas exigere audeat uel quomodolibet 5 extorquere.

Cap. XXX.

Priuilegium domini pape Urbani de plenaria libertate monachorum super decimis ad petitionem eiusdem episcopi.

VRBANVS episcopus, seruus seruorum dei, uenerabilibus fratribus Absaloni Lundensi archiepiscopo, apostolice sedis 10 legato, et suffraganeis eius, et dilectis filiis abbatibus, prioribus, archidiaconis, decanis et presbiteris in eisdem episcopatibus constitutis salutem et apostolicam benedictionem. Quia plerumque ueritatis integritas per minorem intelligentiam aut maliciam hominum deprauatur, non uidetur incongruum, si 15 ea etiam, que manifeste dicta uidentur, ad omnem ambiguitatis scrupulum remouendum euidentius exponantur, et turbatoribus ueritatis omnis auferatur contradictionis occasio, qua ea, que recte dicta sunt, aliqua ualeant obumbratione fuscari. Accepimus autem, quod, cum fratribus Careinsule, 20 sicut alijs omnibus Cisterciensis ordinis fratribus, a patribus et predecessoribus nostris concessum sit et a nobis ipsis postmodum indultum et confirmatum, ut de laboribus, quos proprijs manibus aut sumptibus excolunt, nemini decimas soluere teneantur, quidam ab eis nichilominus contra indulgentiam 25 sedis apostolice decimas exigere et extorquere presumunt et, praua et sinistra interpretatione apostolicorum priuilegiorum capitulum peruertentes, asserunt de noualibus debere intelligi, ubi noscitur de laboribus esse inscriptum. Quoniam igitur manifestum est omnibus, qui recte ¶ sapiunt, interpretationem 30 Fol. 18^v. huiusmodi peruersam esse et intellectui sano contrariam, cum secundum capitulum illud a solutione decimarum tam de terris illis, quas deduxerunt uel deducunt ad cultum, quam etiam de terris cultis, quas proprijs manibus uel sumptibus excolunt, liberi sint penitus et immunes, nec ullus contra eos 35

19. obumbratione *corr. m. 1 C.* 22. predecessores C.

materiam habeat malignandi uel quomodolibet ipsos contra iusticiam molestandi, uobis per apostolica scripta mandamus et districte precipimus, quatinus omnibus(!), qui sunt uestri iuris, auctoritate nostra prohibere curetis, ne a memoratis 5 fratribus Careinsule uel a fratribus aliorum monasteriorum Cisterciensis ordinis, qui in episcopatibus uestris consistunt, de noualibus uel de alijs terris, quas proprijs manibus aut sumptibus excolunt, ullatenus decimas presumant exigere uel quomodolibet extorquere. Nam si de noualibus tantum uelle- 10 mus intelligi, ubi ponimus de laboribus, de noualibus ponemus, sicut in priuilegijs quorundam aliorum apponimus. Quia uero non est conueniens uel honestum, ut contra instituta sedis apostolice ueniatur, que optinere debent inuiolabilem firmitatem, mandamus uobis firmiterque precipimus, ut, siqui 15 monachi, canonici, clerici, uel laici contra priuilegia sedis apostolice predictos super decimarum exactione grauauerint, l. 19^r. laicos excommunicationis sententia percellatis, monachos et canonicos siue clericos, contradictione, dilatione et appellatione cessante, ab officio suspendatis, et tam excommunicationis 20 quam suspensionis sententiam faciatis usque ad dignam satisfactionem inuiolabiliter obseruari; nec littere ille habeant firmitatem, quas contra tenorem huius scripti ab aliquo constiterit impetratas. Ad hec uobis presentium auctoritate precipiendo mandamus, quatinus, siquis in monachos uel 25 conuersos prescripti monasterij Careinsule uel aliorum monasteriorum Cisterciensis ordinis manus uiolentas iniecerit, eum candelis accensis excommunicatum publice nuntietis et faciatis sicut excommunicatum ab omnibus cautius euitari, donec congrue satisfaciat predictis abbatibus et fratribus et cum 30 litteris diocesani episcopi rei ueritatem continentibus apostolico se conspectui representet.

Cap. XXXI.

De moribus domni Svenonis episcopi.

His ita breuiter dictis de priuilegijs super bonis, que contulit domnus Sueno episcopus clauastro, et libertate deci-

2. m̃lestandi C. 10. noua||libus (eraso l) C. 27. acensis C.

marum, aliquid de moribus eiusdem episcopi dicere delectat. Quantum enim ex factis et uerbis et hilaritate uultus eius perpendere potuimus, super omnia post deum monachos et conuersos ordinis Cisterciensis diligebat, ita ut nunquam, si possibile esset, eorum presentia corporali uellet carere, quorum 5 nimirum memoriam dulci recordatione iugiter retinebat. Denique siquis monachos absentes || in conspectu eius nominasset, Fol. 19^r. de sola nominatione eorum facies eius hilaris fiebat, quacunque mesticie nebula tegebatur. Vnde et ministri ejus hoc intelligentes, quotienscunque uidissent eum aliqua indignatione 10 turbatum, aliquando ueritate aliquando arte solebant intrare ad eum et dicere: »Quantum possumus a longe discernere, monachus uel conuersus uenit per uiam.« Ad quorum uoces ita gaudens et iocundus reddebatur, ac si nichil indignationis animo concepisset. Valde enim gaudere solebat, siquis fra- 15 trum aliquid ab eo petere uoluisset, nec quisquam paratior inueniebatur ad petendum quam ille ad dandum. Vnde domnus abbas et fratres, timentes eius alacritatem offendere, non solum non petebant nimie ab eo, sed etiam, que sponte offerebat, sepius recusabant accipere; quod ei ualde erat 20 molestum. Aliquando optulit abbati animalia et queque alia, et nolebat accipere; et ille leniter subridens dixit (— quod postea experimento didicimus —), quod scilicet abbas libenter uellet accipere, quando nullus ei aliquid offerret. Quicquid minus fecit, nobis imputandum est, non ei, qui nolimus eius 25 magnum feruorem saltem uoluntate nostra implere. Sepe ammonebat, ut aliquod memorabile opus inciperemus, dicens: »Operamini, dum tempus habetis; me autem non semper habebitis.« Sicut pater unicum amat filium, ita omnes pariter et singulos diligebat et sicut angelos dei summa ueneratione 30 honorabat; || et nimis contristabatur, quando forte aliqua neces- Fol. 20^r. sitas fratrum ab eo celabatur. Denique domnus abbas neces-

11. ali- in dextro margine, deinde quando ueritate aliquando arte ante uersum sequentem in sinistro margine suppleuit m. 1 C. 15. enī C, sed etiam, ni fallor, scribi oportuit. 21. queq; h. l. significare puto quæquæ (alia, quæcunque erant). 23. abbas supra vers. add. m. 1 C. 28 sq. Operamini . . habebitis, cfr. Galat. 6, 10; Matth. 26, 11. 29. sicut . . filium, cfr. Reg. II, 1, 26. 30. sicut angelos dei, cfr. Galat. 4, 14; Gen. 18, 2; 19, 1 al.

sitate cogente aliquando calicem unum minus aptum eo ignorante de altari distraxit; sed pro uno calice plures calices fecit parari, qui usque hodie sunt in ministerio diuino. Affirmabat autem se ualde confundi, si penuria fratrum aliquo
 5 inditio ad noticiam secularium posset deuenire. Ipse supplebat defectum annone, et omnes simul defectus monasterij, qui ad noticiam eius peruenerunt, reficiebat, ita ut nec mercedes mercennariorum pateretur deesse. Omnibus omnia se fecit, ut omnium merita sua faceret. Nunquam ueniens ad claustrum,
 10 strum, ex quo consuetudines monachorum sciuit, ultra processit equo quam ad portam, et recedens non nisi extra portam equum ascendit. Vnde quidam usque hodie exemplum eius imitantes hoc idem faciunt. Si forte occurrisset conuentui eunti ad laborem uel inde redeunti, retrahebat se, dicens
 15 indignum se esse obuiare eis, cum quibus semper et inter quos affirmabat angelos deij ad custodiam deambulare. Si autem equo insedisset et non posset diuertere, nisi rediret, descendebat, et omnes cum eo, et humiliter stabat, donec fratres pertransirent. In tanta pace et tranquillitate claustrum
 20 et res claustrum custodiuit, ut nunquam aliquis abbatum, qui in diebus eius prefuerunt, necesse haberet pro quacunque
 20^a causa uel semel ad commune placitum secularium || uenire, quia tam clerici quam laici in summa ueneratione fratres habebant, uidentes episcopum pro eis semper et ubique firmiter stare. Ipse custodiebat exterius, ipse reficiebat interius. Reficiebat, dico, non solum cibo carnali, sed multo magis spirituali, replens armarium fratrum libris scripture diuine. Primum ferculum spirituale, quod eis acquisiuit, fuit opus
 25 Moralium beati Gregorij, quod dulcius est et plus sapit anime omnibus alijs lectionibus. Deinde, ubicunque audisset aliquod
 30 uolumen, quod mores posset edificare, non cessauit, donec illud haberet. Fecit etiam scribi historias diuersas, qui est cibus paruulorum, prout abbas ei suggessit. Ipse fecit parari pergamenum, ipse conduxit scriptores et illuminatores, et
 35 omnem curam et diligentiam adhibuit, ut nichil eis deesset.

2. distraxit = vendidit. 8. Omnibus . . fecit, cfr. *Corinth. I, 9, 22.*
 10. consuetudines C. 17. insedisset C. 32. historias diuersas: significari videntur tales libri, quales sunt *Petri Alfonsi Disciplina clericalis* et similes.

Et inde est, quod in libris nostris sunt littere auree et depictæ; quod ordo nobis facere non concedit, sed factas ab alijs et in elemosinam datas licet accipere. Tantum laborauit et sollicitus fuit in libris acquirendis, ut, si nichil aliud fecisset, hoc ei solum credimus sufficere ad salutem, cum per lectionem
 5 sanctam multi cotidie de profundo uiciorum liberentur et in superne ciuitatis edificio quasi lapides uiui et bene politi manu summi artificis disponantur, quorum profectibus et meritis adiutus in perpetuum cum eis letatur. Hec de moribus domni Suenonis episcopi dicta sufficiant; nunc dicendum est,
 10 quomodo impetrauit licentiam a domno apostolico, ut cederet oneri episcopalis officij et || ad quietem claustralem se trans- Fol. 21^r. ferret.

Cap. XXXII.

Rescriptum domni apostolici ad eundem episcopum.

»Urbanus episcopus, seruus seruorum dei, venerabili fratri
 15 Suenoni, Arusiensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem. Cum ea requiruntur a nobis, que de salutis uidentur consideratione procedere, non debemus nos difficiles ostendere, sed facilem potius petentibus prebere consensum. Sicut autem ex tua est nobis parte propositum, episcopalis amministrationis
 20 difficultatem attendens, que multis sepe occupationibus est implicita, ad claustralem te quietem proposuisti transferre; et super hoc auctoritatem duxisti apostolicam requirendam, sine qua id tibi facere non liceret. Volentes igitur in hac parte tuis postulationibus acquiescere, presentis tibi scripti pagina
 25 duximus indulgendum, ut cedendi eidem episcopatu et transferendi te ad locum quietis, cum uolueris, liberam habeas facultatem.«

Cumque hanc licentiam impetrasset et claustrum decreuisset intrare, dominus rex Waldemar ex hac uita decessit,
 30 simul et apostolicus Urbanus. Et quia multa erant, que adhuc addere uoluit his, que prius dederat claustro, et priuilegijs confirmare, rursum cum consilio domni archiepiscopi misit ad dominum apostolicum Celestinum; et tale rescriptum super priori licentia ab eo recepit.

7. lapides uiui, cfr. *Petr. ep. I, 2, 4 sqq.; Ephes. 2, 20 sqq.*

Cap. XXXIII.

Item rescriptum domini apostolici ad eundem episcopum,
unde supra.

Celestinus episcopus, seruus seruorum dei, venerabili fratri
Fol. 21^v. Suenoni, Arusiensi episcopo, || salutem et apostolicam bene-
5 dictionem. Ex litteris uenerabilis fratris nostri Absalonis
Lundensis archiepiscopi et aliorum relatione didicimus, quod
fraternitas tua ita hucusque gessit sollicitudinem pontificalis
officij, ut clerus et populus tue iurisdictioni subiectus et spiri-
tualiter et temporaliter superna tibi fauente gratia suscepit
10 incrementum. Quia uero propter senectutis molestiam et
multiplicitatem grauaminis, quod episcopale officium necessario
comitatur, suscepto proposuisti oneri cedere, super quo pie
recordationis Urbanus predecessor noster petitionem tuam ad
se directam admisit et indulgentie tibi scriptum direxit, memo-
15 rati archiepiscopi duximus hec arbitrio committenda, ut et
ipse tibi cedendi episcopatuj, cum requisieris, licentiam tribuat
et prouideat iuxta facultatem ecclesie tue de bonis eius, unde
honeste ualeas sustentari, et faciat, que super hoc statuerit,
firmiter obseruari.

Cap. XXXIV.

20 Item littere domini apostolici ad archiepiscopum pro eodem
episcopo, unde supra.

Celestinus episcopus, seruus seruorum dei, uenerabili
fratri Absaloni, Lundensi archiepiscopo, salutem et apostolicam
benedictionem. Eam de tua sinceritate conscientiam semper
25 habuimus, ut auctoritate sedis apostolice non requireres exe-
quendum, nisi quod nosceres equitate honestateque subnixum.
Vnde tanto securius tue postulationibus fraternitatis annuimus,
quanto puritatem conscientie tue certiori apud nos experi-
30 mento tene||mus. Sicut autem tua nobis caritas litteris inti-
mauit, et ex litterarum uenerabilis fratris nostri Suenonis
Arusiensis episcopi tenore perspeximus, felicitis memorie Urbanus
papa, predecessor noster, episcopo iam dicto indulsit, ut, quia
eum senectutis molestia et pastoralis nimium sollicitudo

5. nostri (ñri) supra v. add. m. 1 C. 8. iuriditioni C.
13. predecessor C. 18. hoc sup. v. add. m. 1 C. 28. conscⁱentie C.

grauabat, cedendi episcopatuj, cum uellet, haberet liberam
facultatem, arbitrioque tuo commisit, ut ej de episcopatus
redditibus, quos plurimum augmentauerat, taliter prouideres,
ut sue sustentationis occasio nulli deinceps grauamen inferret.
Nos igitur, tue atque illius postulationi annuere in hac parte 5
uolentes, fraternitatj tue per apostolica scripta mandamus,
quatinus eidem episcopo, ex quo talis est uoluntas ipsius,
necessitasque incumbit, auctoritate nostra tribuas cedendi
licentiam et prouideas iuxta facultatem ecclesie sue, unde
congrue, quoad uixerit, ualeat sustentari. Nos autem, quod 10
super hoc duxeris faciendum, ratum habendum statuimus, et
precipimus inuiolabiliter obseruari.

Cap. XXXV.

De fine uite domini Suenonis episcopi.

Postquam has litteras suscepit, confestim misit nuntios suos
ad archiepiscopum, domnum uidelicet Brandanum priorem et 15
domnum Johannem monachum, ut ei suggererent, quatinus
secundum mandatum domni apostolicj tenorem litterarum
opere adimpleret. Sed antequam redirent uel quicquam de
sibi iniunctis facerent, audierunt, quod episcopus infirmitate
correptus de hac uita decessisset. || Denique cum episcopus 20 Fol. 22^v.
infirmaretur apud Østthorp, ita ut neque transferri neque
moueri propter nimietatem doloris ullo modo potuisset, misit
pro domno abbate Willelmo et fratribus, cum quibus et
ego etiam adueni. Sed ipsa die, qua abbas uenit, infirmitate
ingrauescente nichil loqui potuit. Secunda uero die, cum 25
infirmitas mitior facta esset, uocatus abbas cepit eum ad-
monere de salute anime sue, de confessione, de unctione, de
communione corporis et sanguinis domini; quam admoni-
tionem ipse libenter cum gratiarum actione suscepit. Loque-
batur autem tunc libere cum abbate et ordinauit, quid uellet 30
cuique dare. Sed cum missa cantaretur in domo, in qua
decumbebat, et iam pene cantata esset, ultima illius adueniens
hora emisit spiritum, domno abbate presente et fratribus et
multis alijs. Et licet contra propositum suum accidisset, ut

21—22. neque /moueri neque /transferri C.

monachus non fieret ante mortem suam, tamen, ut credimus, merita monachi non amisit, quia semper et ubique susceptor monachorum, protector, auxiliator et defensor fuit. Dominus enim dicit: 'Qui recipit prophetam in nomine prophete, mercedem prophete accipiet; et qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet'. Ex quibus uerbis intelligimus, quod, qui cooperator est prophete uel iusti, meritis prophete et iusti in retributione non carebit. Obijt autem .iii. Kī. Nouembris, anno pontificatus sui ^oxxvi., et ad monasterium cum magno honore tam religiosorum quam secularium prosequentium translatus atque ante magnum altare beate Marie semper uirginis est sepultus.

Cap. XXXVI.

Nomina abbatum, qui prefuerunt in hoc monasterio.

Primus abbas huius congregationis fuit domnus Briennus, natione Anglicus, uir sapiens et eruditi sermonis, multum inter potentes seculi dilectus et in Romana curia bene notus; qui claustrum de loco ad locum usque ad locum, in quo nunc est, transtulit et multa priuilegia suo labore acquisiuit; et tandem ab officio depositus et in aliam domum missus multis annis postea in religione uixit et apud Soram cursum presentis uite feliciter consummauit. Hic prefuit viii. annis.

Secundus fuit domnus Amilius, natione Teuthonicus, uir prudens et quietus, orationibus et lectioni intentus; qui domum ualde pauperem suscepit, sed in breui deo auxiliante bonis omnibus fecit abundare; et in Uitescola, unde assumptus fuerat, obedientiam resignans, in ea bono fine domino reddidit spiritum. Hic prefuit vii. annis.

Tercius fuit domnus Willelmus, de Normannia natus, uir bene litteratus et a rege Waldemaro multum dilectus; qui ordinem suo tempore optime custodiuit et post domnum abbatem Henricum Uitescolam, in qua nouitius fuit, regendam

4 sqq. Qui recipit . . accipiet: *Matth.* 10, 41. 8. *nota marginalis* (XV. sec.): De annis fuenonis in episcopatu. 13. *Illuminator pinxit* xxxv (pro xxxvi).

suscepit; et tandem ab officio depositus et ad nos reuersus atque a nobis honeste iuxta merita sua susceptus semper die ac nocte, quamdiu uixit, lectioni et orationibus cum lacrimis intentus fuit; et in domo, in qua primum factus est abbas, domino cum omni gaudio tradidit spiritum. Hic prefuit xiii. annis.

Quartus fuit domnus Brandanus, de hac patria natus, qui multo tempore prioratus functus est officio, uir amator ordinis et in regulari disciplina satis districtus, in uerbis atque in cunctis promissionibus suis per omnia fidelis et propter hoc ab omnibus dilectus et honoratus; qui domno Willelmo abbati in hac domo et in Uitescola, quam usque hodie regit, successit. Cuius finem uite dominus nouit. Hic prefuit .iiii. annis.

Quintus fuit domnus Nicolaus, uir innocens et nimie simplicitatis, columbe quidem simplicitatem habens, sed minus, quam deberet, astutia serpentis utens. Qui et ipse prius fuerat prior, et postea factus est abbas. Tandem ab officio depositus et ad Uitescolam, unde sumptus fuerat, reuersus ibidem reliquum uite presentis in pace consummauit. Hic prefuit duobus 20 annis.

Sextus fuit domnus Thorkillus, qui cum monachis et inter monachos a puero nutritus, utpote iuxta claustrum natus, et in secularibus rebus multum eruditus; qui multos labores et magnas fationes in seculari adhuc habitu constitutus sepiissime pro fratribus sustinuit et in omnibus negotijs claustri semper et ubique cum omni fidelitate sollicitus fuit; et tandem conuersus et monachus factus curam regiminis suscepit inuitus, et semper die ac nocte secundum uires et multotiens ultra uires laborauit et sollicitus fuit, ne fratribus aliquid deesset, 30 et pacem intus et exterius continuam haberent. Hic iam prefuit xvii annis.

16. in dextro margine co-, in sinistro ante vers. sq. lumbe quidem simplicitatem habens. sed *suppleuit*, ut *videtur*, m. 1 C; columbæ simplicitatem etc.: *cfr. Matth.* 10, 16. 19. sumptus (*malim ass.*) *sup. v. add. m. 1 C.* 22. qui *abesse debuit*. 31—32. Hic iam prefuit xvii annis. *scripserat m. 1, quæ in his uerbis desinit (numerus xvii*

Septimus fuit dominus Gunnerus, qui multas similiter pro domus utilitate sustinuit fatigationes. Hic, spiritualibus et temporalibus donis preeditus, prefuit annis .vi. et duobus mensibus. Postea in episcopum electus est Wibergensem. Ad
 5 quem episcopatum digne regendum ipsum idoneum faciat diuina clementia, ut post temporalem prelationem ad perpetuum perueniat honorem. Amen.

Octauus fuit dominus Johannes, supradicti episcopi tam genere quam gratia innate simplicitatis et bonitatis pro-
 10 pinquus, in interioribus satis ydoneus, in exterioribus minus eruditus, uir bone complexionis et honeste conuersationis, omnium paci studens et quieti; qui etiam, emulorum circumuentus astutia, honori et oneri tandem cessit, et in dignitatem prioratus reconstitutus, cum omnes in pace et paciencia suos
 15 superasset aduersarios, ipse quoque in pace et mentis tranquillitate diem clausit extremum. Prefuit annis .vi. et .vi. mensibus.

Nonus fuit dominus Nicolaus secundus, et ipse in monastici ordinis disciplina a puero enutritus, uir in cunctis
 20 prospere agens, qui et ipse aliquando priorabatur in domo, in agendis secularibus multum strenuus et in interioribus satis edoctus. Fama tandem agilitatis et honestatis ad plurimos peruolante, ad matrem domum a nobis aufertur, onere maioris honoris insignitus. Sed quia forte aliqua per ignem purganda
 25 habuit, per ignem quoque examinatus decessit. Prefuit autem .iiii. annis et .iiii. diebus. ||

non in rasura est, ut dicit Buchwald). Postea iam deletum est, ut arbitror, manu secunda, quæ, initio man. primæ scripturam imitata, scripsit versus p. 194, 1—7; deinde manus tertia, cuius scriptura a m. 1 longius discedit, etsi non multo posterior esse videtur, reliquam partem fol. 24^r scripsit. Ad p. 193, 31 pertinent versus, qui manu diuersa litteris valde tenuibus et acutis in imo huius folii margine scripti sunt: Actus Thorkilli condigno scemate dici | Non valet ad mores vel docte vocis honores. | Vnde preces |

11. complexio i. e. corporis constitutio. 25. per ignem: signif. sine dubie morbus, qui ignis sacer vocabatur. decessit C⁹.

Decimus fuit dominus Magnus, natione Wibergensis; Fol. 24^v. de Vite scola assumptus satis regulariter apud nos uixit. Et quia minus uidebatur exercitatus forinsecus ad secularia placita (dederat enim ei deus magis cor ad precepta sua et legem uite et discipline), in ultimo colloquio, quod habuit cum secu-
 5 laribus, contra se satis durum et asperum, in toto corde suo rogauit dominum, ut cito ab huiusmodi angustiis liberaretur. Et exaudiuit dominus uocem ipsius; placita enim erat deo anima eius. Vnde correptus infirmitate in ipso colloquio, adductus est ad claustrum die altera, in ipsa egritudine
 10 decubans, donec expirauit. Sepultus est autem in capitulo monachorum, primus ipse omnium abbatum, et decimus. Quia Briennus primus, post depositionem, apud Soram obiit monachus; secundus Amelius, tertius Willelmus, iii⁹. Brandanus, v⁹. Nicolaus et ix⁹. similiter Nicolaus apud 15 Vitescolam decesserunt; vi⁹. Thorkillus et viii⁹. Johannes Cardinalis post cessionem in domo ista in pace quieuerunt. Septimus uero est dominus Gunnerus Wibergensis episcopus, quem, cum diem clausisset extremum, perducatur deus ad regna celorum. Decimus ergo Magnus et primus, sicut 20 dixi, in honore abbacie defunctus est. Hic prefuit monasterio duobus annis et diebus vndecim. ||

Vndecimus fuit dominus abbas Michael, cuius anima Fol. 25^r. requiescat in perpetua pace; uir ualde sapiens et in cunctis

Fol. 24^v manus quarta pulchris litteris scripsit. Et hæc manus et quinta, quam mox commemorabo, etsi manifesto diuersæ sunt, tamen aliquam similitudinem cum m. 1 præferunt, scribæque hanc imitari uoluisse videntur. 2. post assumptus rasura dimidiam fere versus partem occupat; scriptura plane erasa est. 4—5. dederat.. discipline, cfr. Ecclesiastici 45, 6. 8—9. exaudiuit.. anima eius: Psalm. 6, 9 (al.); Sapient. 4, 14. 14. monachus C⁴. Sub nomine Briennus et ceteris nominibus lineam rubram duxit illuminator. iii⁹ = quartus, et sic in sqq. 20. in marg. est nota (XV. sec.): Parv(ul)a(?) oratio. 22. Infra paginam alia manus scripsit: Vndecimus fuit abbas michael. Qui in honore abbacie defunctus est secundus; fieri potest, ut hæc manus eadem sit, cuius scriptura inde a fol. 25^r incipit, scilicet manus quinta. Denique in fol. 24^v in margine iuxta ultimum versum incipiens nota fuit longior, tertiam fere partem vacuæ imæ paginæ occupans et, ut videtur, eadem manu

operibus prouidus, multum a rege Erico nec non et alijs principibus et nobilibus terre dilectus. Non solum serpentis astuciam contra pompam secularis potencie et prauorum peruersitatem habebat, uerum etiam simplicitatem columbe ad subditos et feruorem caritatis ad obedientes conseruabat. Nam et moribus omnium se conformauit et infirmis fratribus compacientissimus fuit. Maximam habebat sollicitudinem circa delinquentes fratres, ut eos ad uiam reduceret salutis. Multos sustinuit labores pro fratribus in secularibus negocijs. Gaudium sibi maius uidebatur in augmentatione gregis commissi, quam si magnum temporale donum ab aliquo percepisset. Ipse autem in monastici ordinis disciplina ab annis pubertatis sue edoctus, et in agendis secularibus multum strenuus. Qui anno sue dignitatis undecimo, anno uero incarnationis domini .m.ccc.xl.vi., feria sexta, hora sexta, in uigilia natiuitatis sancte Marie, feliciter ab hoc seculo nequam regnaturus cum domino migravit. Hic prefuit, ut dictum est, annis undecim, mensibus octo, ebdomatibus duabus; qui et primam meruit sepulturam in nouo capitulo nondum edificato, excepto solo fundamento iam posito. Cuius obsequie facte sunt de domino Gunnero Wibergensi episcopo, qui eidem, ut supradictum est, septimus abbas prefuerat monasterio. ||

Fol. 25^v. (M)ortuo itaque abbate Michaele Incarnationis dominice anno et die, quo supra notatum est, eodem anno in die sancti Dionisii, uidelicet .vii. Idus Octobris, factus est abbas Johannes (secundus), qui prefuit monasterio duobus annis et tercio vsque ad octauam apostolorum Petri et Pauli. Hic tempore ministerii sui multa aduersa sustinuit. Magna quidem orta

scripta, quæ in fol. 23^v versus de abbate Thorkillo scripsit; sed scriptura ita detrita est, ut nihil fere nunc legi possit. — Manus quinta me iudice scripsit omnia, quæ sequuntur, usque ad finem fol. 27^v; in toto folio 27 scriptura sane valde minuta est et coartata, sed hoc excepto ei simillima, quam fol. 25 et 26 præferunt.

6. in marg. dextro omnium se gforma, in sinistro ante vers. seq. uit supplēuit C⁵. 7. habebā, C⁵. 23. litteram initialem M pingere oblitus est illuminator. Post michaele erasum est uerbum unum (aut abbate aut anno). 26. secundus supra uersum litteris rubris adscriptum est; præterea in margine rubricator pinxit Duodecimus abbas, et alia manus crassis litteris in tribus versiculis scripsit: ||gamel | brøer | mefter. 28. fort. siquidem.

erat discordia tunc temporis inter Regem Ericum et ducem Abel fratrem suum. Vnde contigit, quod iumenta nostra in Ynes a Theotonicis abigerentur. Sed cum dominus abbas Johannes insequeretur barbaros, ut iumenta reduceret, ab eisdem latronibus capitur, ceditur et in sinistro brachio 5 grauiter uulneratur. Multaque alia mala passus est, tam ex parte ducis Abel, quam ex parte regalis exercitus, dum quisque diuitum pro suo libitu bona claustrum diriperet uolenter, ita ut etiam curiam nostram Horsnes totaliter incendio deuastarent. Sed et regina, Jutta nomine, que tunc Skanthorpborg 10 morabatur, de curia nostra Thyrning potenter omni die abstulit, quod uolebat; immo etiam fratri Olauo Quiter, qui magister erat illius grangie, abbati quoque Johanni et sepe reliquis fratribus se aliquid mali facturam in suis corporibus minabatur, si non omnia nostra sue cederent uoluntati. Eadem 15 etiam Regina, cum annonam nostram de Dyursæ in plaustis, ut moris est, ad monasterium traheremus, multis locis in via posuit occultas insidias, ut ipsam annonam a nobis distraheret, si daretur occasio, fraudulenter. Eodem tempore dux Abel villam monialium, Gamlæwisynge nomine, præter solam eccle- 20 siam totaliter incendio deuastauit. Quod cum abbas Johannes et nos monachi audiuius, timentes nobis euenire similia, meatum Asgarth stipitibus et magnis sudibus obstruximus nauesque omnes, quotquot apud nos fuerunt, aut irreparabiliter lesimus aut stagnis submersimus, ne in eis bona nostra || a 25 Fol. 26ⁱ cenobio per regine satellites inuitis nobis Skanthorpborg ueherentur, quibus et si vellemus resistere, non haberemus audaciam, nudi homines penitus et inermes. Præterea uermenta nostra, exceptis quibus induebamur cotidie, et cibaria, unde aleremur in reliquum, exceptis etiam modicis, quibus 30 pauperem uictum duximus, in turrim noue ecclesie transtulimus propter timorem hostium conseruanda.

Dicam nunc de Sythring aliqua, que non possum præmittere, quoniam illis contractibus magna ex parte interfui, sed (deus nouit!) propter laborem multociens et inuitus. Igitur 35 insulam illam Sythring habuimus ab episcopo Petro Elafsun tali modo: Vnam partem ob remedium anime sue claustrum

36. Elaf sun diuisim hic (ut etiam p. 198, 4. 13 et alibi similia) C⁵.

contulerat; aliam partem cum puris denariis et pleno precio ab ipso comparauimus; terciam partem de Johanne Judæs pro Horningthorp commutauimus; et sic tota insula tempore episcopi Petri Elafsun nostra erat, et nobis ipsius episcopi 5 sigillo et confirmatione valida multorumque bonorum scriptis et testimoniis assignata, ita quod quinquennio et amplius ante mortem episcopi in ea residerent fratres nostri sine querimonia, omnes ususfructus percipientes. Mortuo tandem bone memorie prefato episcopo, Petro Elaui filio, et apud nos, vbi 10 sepulturam elegerat, in noua ecclesia ante altare sancte Marie semper virginis, vt decuit, honorifice recondito, demum transactis tribus annis, quoniam lis erat in ecclesia, quis canonicorum omnium videretur esse maior, optinuit Petrus Vghætsun episcopatum. Hic nobis ante fuit contrarius, et semper domus 15 nostre fratribus inimicus. Sed habemus in deo fidutiam, quod mutare debeat mentem eius in melius et ipsum adhuc denuo ad amorem nostrum reducere, vt, quod in nobis hactenus deliquerat, possit competenter in reliquum emendare. A primo itaque episcopatus sui tempore cepit aduersum nos agere; et 20 primum Sythring, et quicquid illic habuimus, nobis in contrarium disturbauit. A quo compulsi ad ultimum Sythring 26^o. iterum pro Horningthorp Johanni Judæs || reliquimus. Et, ut esset amicitia et firma concordia inter claustrum et episcopum, cum eodem quandam conuentionem fecimus: adhuc preter 25 omnes expensas, quas pro eadem insula habuimus, vt libere haberemus Horningthorp, et ne ultra de Sythring episcopi uel canonicorum querimonia grauaremur, octoginta marcas denariorum burse dicti episcopi iniecimus, nullam gratiam ab eodem exinde, non a subditis suis postea, nisi sola grauamina 30 et apparatus multiplices reportantes. Pro hiis itaque et aliis huiusmodi causis, quas enumerare longum est, ille bonus homo abbas Johannes, longo uictus tedio et aggrauatus nimium, cum doleret supra modum cotidie, anno domini .m.ccc.xl.ix. diu petitam et multociens difficulter tandem optinuit cessionem.

35 Quo cedente, substituitur dominus abbas Olauus, in die sancti Martini episcopi eiusdem anni. Hic prefuit monasterio

2. iudæs C⁵, item inferius. 11. semper sup. v. add. C⁵. 12. trib⁹ in marg. suppluit C⁵. 35. in margine rubricator: Abbas tercius decimus.

.vi. annis integris et septem mensibus et dimidio. Cui etiam, vt priori domino, plurima contraria ministrationis sue tempore euenerunt; de quibus, quantum michi innotuit, paucis uerbis audire cupientibus enarrabo. Postquam factus est abbas, primo frater suus carnalis, Sueno nomine, et soror, Margareta 5 uocabulo, prope Horsnes ambo vna die interfecti fuerunt pariter, et filius ipsius abbatis naturalis, Sueno similiter nomine, quem nos Papæ appellauimus, miserabilem mortem penes nos sustinuit submersionis. Et hec omnia initium doloris eius. Ingrauescente postmodum infelicitate temporum, 10 peccatis multorum exigentibus, seditio, que dudum orta fuerat inter Ducem et Regem Datie, maligni hostis inuidia conflagrante malorum animos, in tantum incanduit, vt homines pacis sue, in quibus spem corporis sed non anime sue Rex posuerat, propter cito perituri regni cupidinem ducem ad hoc 15 animauerint, vt fratrem tam venerabilem, Regem omni regno affabilem, || deo quoque et hominibus amabilem et numquam Fol. 27^f. de fratre talia suspicantem, interficere crudeliter conaretur. Et quia cunctis innotuit, quo tempore et quali morte interiit, tantum scelus describere supersedi; verumtamen qui cogno- 20 scere diligenter uoluerit, cronica nostra et acta temporum discutiat, et illic inueniet, quod requiret. Mortuo itaque Rege Erico, qui uiuit semper diues in Christo, non Abel, sed Babel, fauore ducum et suorum complicum in regni solio sublimatur. Qui statim contra ecclesias dei et sacra 25 monasteria furorem suum exercuit; vnde, sicut aliis ecclesiis, ita et nostro cenobio multa grauamina intulit. Et primo, vt libertate vteremur villicorum et colonorum nostrorum, quam predecessores et proau, pater et fratres sui, Reges Danorum piissimi, nobis ante gratuito et gratia sua contulerant, ab 30 abbate Olauo et nobis fratribus trecentas marcas denariorum fraticida miser ille non timuit extorquere. Sed et Petrus

2. amministrationis *fortl. scrbd.* 9—10. et hec . . eius, *cfr. Marc. 13, 8.* 12. conflagrante *transitiue dictum pro inflammante.* 13—14. homines pacis sue *etc., cfr. Psalm. 40, 10.* 21. cronica nostra *etc.: hoc opus plane ignoramus, sed significantur sine dubio Annales eiusdem generis, cuius sunt Annales Ryenses et extrema pars veteris Chron. Sialandiæ similiaque scripta monachorum.* 30. añ (*i. e. ante*) C⁵ (*autem Langebek*). 31. trescentas C⁵.

Vghetsun episcopus, quem prediximus, preter alia mala, que claustrum nostrum fecerat, propter apparatus trium annorum, qui resisterant, dum vacaret sedes episcopi, a nobis extorsit violenter centum nonaginta marcas denariorum. Et postea
 5 venit ad nos quasi visitandi gratia, sed in dolo, sicut satis apparuit, euidenti. Manens itaque nobiscum, prout sibi placuit, libros nostros omnes in armario conspicatus est; inter quos vidit etiam libros, quos bone memorie predecessor suus, Petrus Elauī filius, partim ob remedium anime sue nobis
 10 contulerat, et quosdam ab ipso in vita sua comparauimus precio competenti. Videns itaque illius boni viri virtutes et munera, et nobis ipsique mortuo inuidens, iussit libros illos deferri ad domum episcopi et sibi suisque sociis presentari, tactis ante sacrosanctis reliquiis et iuramento super ewange-
 15 lium prestito, quod statim eis visis omnes continuo faceret in commune librorum nostrorum armarium reportari. Factum est, ut iusserat; sed mentita est iniquitas sibi. Ille namque, oblitus domini dei creatoris sui simulque iuramenti prestiti, meliores ducentis marcis denariorum, non sicut episcopus,
 20 sed tamquam sacrilegus, de claustrum nobis libros abstulit violenter. Pro eo ergo, quod non est recordatus facere nobiscum misericordiam, reddet illi deus, quam meruerat, talionem. De domus autem huius infamia et tocius ordinis scandalo, quod temporibus dicti abbatis accidit, non est meum descri-
 25 bere, quoniam satis notum est toti mundo. Propter causas huiusmodi et uerba iniquorum, que preualuerunt super nos, et mala multiplicia de die in diem super domum istam accrescentia petiit ille bonus homo abbas Olauus et optinuit cessionem.

30 Cui succedens dominus Asgotus, tunc Vitescole cellerarius et ibidem dilectus ab omnibus, abbas Care Insule preficitur anno domini .m.ccc. quinquagesimo quinto, in die sancti Medardi. Cumque stetisset annum et dimidium, inspirauit ei deus, quod abbatiam ad nouam ecclesiam transferret cum

6. itaq; C⁵; malim nāq;. 13. dom. ep., in ipso monasterio, infra commemoratur. 17. mentita e. i. sibi: Psalm. 26, 12. 18. oblitus . . sui: Deuteron. 32, 18; Reg. I, 12, 9. 26. uerba . . nos: Psalm. 64, 4. 31. ante preficitur in marg. rubricator pinxit: XIII. | abbas. 32. quinto add. Langebek; in codice vacuum spatium est ante In.

fratribus. Quod etiam cum magno labore et sollerti prouidentia eiusdem boni viri ex parte videmus iam completum et ex toto, cum deus voluerit, perficiendum. In primis siquidem translato fratrum dormitorio, in eodem fecit nobis refectorium, ubi fratribus omnibus victualia communiter ministrantur. 5 Anno igitur incarnationis dominice .m.ccc. quinquagesimo septimo, in vigilia Omnium Sanctorum, ad vespertas cum || processione, precedentibus, ut moris est, crucibus, luminaribus et turribus, de veteri ecclesia omnes sanctorum reliquias leuauimus et ad nouam ecclesiam in uoce exultantium et sono 10 monachorum iubilantium honorifice, ut decuit, transtulimus, presente domino L. archidiacono Arusiense (!) multisque aliis nobilibus personis, quarum iam omnium nominum non recordor. Item quantam deuotionem et benignitatem ad conuentum suum dominus abbas Asgotus habuerit, ostenditur 15 ex tenore litterarum, que secuntur:

† »Vniuersis Christi fidelibus hec scripta cernentibus, et precipue personis Cysterciensis ordinis, frater .A., dictus abbas Care Insule, salutem in omnium saluatore. Ne labantur a memoria, que geruntur in tempore, litterarum solent indiciis 20 et honorum testimoniis confirmari. Inde est, quod scire volumus tam presentes quam posteros, nos vnam curiam in Glappethwæt et aliam curiam in Haghæthwet, quam quidam conuersus domus nostre de suo proprio emerat, Olaf, Quiter cognomine, qui et eam prius cum nostra licentia fratribus 25 assignauerat, cum omnibus dictis curiis attinentibus, siluis, terris, domibus et pecoribus, anno domini .m.ccc.l.vii., quo translatum est claustrum nostrum de veteri in nouam ecclesiam,

2. boni sup. v. add. m. 5. 7. sub imo fol. 27^r versu hæc nota, manu, ut videtur, septima scripta, inuenitur: quintus decimus abbas iohannes dovær natus. qui tribus vicibus prefuit. | sextus decimus. dompnus boecius. septimus decimus abbas (?) dominus thuro | quorum mores et gesta habentur. | Fol. 27 omnino male habitum est; membrana enim duabus magnis scissuris, postea crasso filo consutis, rupta est. In folio 27^r nihil antea scriptum fuerat, sed in folio verso in illis locis, ubi suturæ reperiuntur, supersunt vestigia antiquioris scripturæ, 7 vel 8 versiculos occupantis; hac erasa membrana discissa est. Etiam in infima parte fol. 27^v quædam scripta fuerunt, quæ nunc plane erasa sunt. 10—11. in uoce . . iubilantium, cfr. Psalm. 46, 2.

in die Omnium Sanctorum, ob memoriam nostri habendam perpetuo et ob remedium anime predicti conuersi, annuatim ad pitantiam dilectis in Christo filiis et fratribus nostris, Conuentui Care Insule, contulisse, ita tamen, quod omnes
 5 prouentus, qui de dictis bonis prouenire poterunt, sub cura abbatum, qui pro tempore fuerint, habeantur et eorum prouidentia mensis fratrum perpetuo amministrentur. Vt igitur hec nostra donatio firma sit et stabilis, presentem paginam fecimus sigilli nostri appensione communiri. Siqua igitur ecclesiastica
 10 secularisue persona, Abbas, Cellararius(!), Conuersus, vel Monachus, hanc nostre donationis paginam ausu temerario sciens infringere temptauerit aut quicquam de redditibus curiarum predictarum sine consensu conuentus diminuerit vel in alios usus quam mensis fratrum distraxerit, anathema sit
 15 et in die iudicii ultioni diuine subiaceat, cumque Dathan et Abyron, quos terra uiuos absorbuit, accipiat portionem. Actum Anno domini .Millesimo. Ducentesimo. Quinquagesimo. Septimo. Kalendis Nouembris. In festo omnium Sanctorum. ||

1. 28^r. De domino Asgoto, qui uenit de Vite scola. Abbas fuit
 20 ipse in domo ista XIII^o; ut habetur scriptum de moribus eius, largus exstitit diebus suis et hylaris, multa dissimulans pro tempore pro sua mansuetudine.

Quintus decimus dominus Johannes, in Dovær prope monasterium natus, qui prior exstitit ordinatus.

25 Sextus decimus dominus Boetius, non solum scriptor bonus, sed et pictor, et artificiosus in plurimis.

15. Dathan etc., cfr. Num. 16, 31 sqq. 19. A folio 28^r sexta manus incipit, quæ tempore aliquanto inferior quintâ fuisse videtur, litteris valde tenuibus et acutis scribens et compendiis scripturæ abundans; in summo margine huius folii hæc nota fere deleta reperitur: de abbatibus quibusdam huius domus tam uiuis quam mortuis. 20. ut habetur scriptum, fortasse in eo opere, quod superius (p. 199, 21) commemoratum est; hæc enim neque in iis, quæ in fol. 27, neque in iis, quæ in fol. 29 de Asgoto narrantur, dicta sunt. Idem opus etiam iis significari credo, quæ inferius p. 203, 16 sq. et p. 204, 13 sq. et 204, 24 sq. legimus; in secreto claustrî archiuio tunc, cum hæc scriberentur, seruatum fuisse videtur.

Septimus decimus dominus Thuro, abbas prius non solum in Uite scola, sed in domo Esrommensi; postea hic in magna tribulatione et uexatione fere per VII^o annos prefuit; homo satis prudens apud seculum, necnon sapiens circa ea, que dei sunt. De ingressu ipsius et electione et labore atque
 5 dolore multa reperientur in alio quaterno expressius ex eius industria exarata.

Octauus decimus iterum dominus Johannes de Dovær, qui interim prior degebat, multum morosus atque
 10 religiosus.

Nonus decimus dominus Conradus, Rypis natus, homo magne largitatis, in sua expensa sumptuosus; prima uice cum prefuit, satis liberaliter erga suum conuentum se habebat benignum et mansuetum.

Vicesimus quidam Johannes, dictus Horsnes, quia
 15 ibidem in ciuitate natus; de quo hic pauciora scribentur, alio enim loco plura inueniuntur de eodem. Multa autem cum domino Thurone abbate pro posse suo et pro utilitate domus et eius liberatione laborauit, antequam abbas fuit creatus uel ad hanc dignitatem nominatus. Quanto tempore prefuit, ita
 20 domum regebat cum consilio quorundam, ut in paucis controuersiis, dei gratia mediante, uexaretur aut grauaretur.

Vicesimus primus iterum dominus Conradus, qui secunda uice per annum dimidium et mensem prefuit; et ipse ex omnibus abbatibus antedictis quartus fuit, qui in abbacia
 25 moriebatur; et in nouo capitulo honorifice sepultus. Cuius anima in pace requiescat perpetua. Amen. ||

Vicesimus secundus iterum dominus Johannes, Fol. 28^v. uocatus de Dovær, qui tribus prefuit uicibus; abbas satis in oracionibus suis deuotus et domui pro suis uiribus utilis ac
 30 proficiuus. Mallens cum Jacob benedictionem accipere in pace et quiete assidue in monasterio cum conuentu suo existens,

4—5. ea, que dei sunt: *Matth. 16, 23 al.* 5. ipsius et scripsi; et ipsius C⁶. 6. in alio quaterno: scilicet in iis, quæ codicis nostri fol. 29 (34^v) seqq. continentur. 9. int^m (i. e. interim) C⁶; interea legit Langebek. 18. pro ante utilitate supra v. add. C⁶. 27. ante ppetua uocula aliqua (et⁶?) erasa aut deleta est. 32. litteræ mon certæ sunt, et post eas etiam al⁶ discernere posse mihi videor, sed ceteræ desunt; vix tamen ullum aliud uocabulum hic aptum est quam monasterio, quod Suhmius scripsit, montibns, quod Langebek legerat, merito improbens. Respicitur ad locos Genes. 25, 27 et cap. 27.

quam cum Esau benedictionem amittere cum strepitu et tumultu per diuersa abrupta nimis uagante, quanto minus potuit, nisi coactus pro certo negotio, foras exiuit; intus, quo melius potuit, cuncta sapienter ordinauit. —

5 Item vicesimus tercius Johannes Horsnes, vice secunda.

Vicesimus quartus secundus Olauus, qui tantum per dimidium annum abbatizauit.

Vicesimus quintus dominus Petrus Pape, bonus
10 scriptor, dictator et illuminator, monachus de Uite scola, quondam prior non solum ibidem sed et uestiarius ac magister conuersorum, tempore quo fuit in abbatem Care Insule electus. Quare, quomodo et qualiter, hoc honeste post hos dies expressius recitari non omittatur.

15 (xxvi⁹.) Postea Johannes Horsnes tercia vice per annum et dimidium prefuit, et mortuus in regimine abbatie.

(xxvii⁹.) Post abbas Tucho Piscis per tres annos et dimidium prefuit, et cessit.

(xxviii⁹.) Post hunc electus est abbas Jacobus Cordal,
20 cellerarius in Esrom, qui prefuit per quatuor annos et dimidium; et electus in abbatem Vite scole; obiit in Rure regio. —

Ab exordio huius monasterii et usque in presens sunt abbates huius domus numero viginti duo (s. s. quinque); quorum mores et actus, labores et persecuciones, de omnibus
25 communiter et de singulis singillatim, satis expresse et ex integro habentur, licet ad audientiam communem *<minime>*

2. uagans vel uagando scriptor rectius dixisset. 11. ac//! maig̃r (erasa littera aliqua ante m) C⁶(?). 13. hos sup. v. add. C⁶(?). 15. numerus xxvi⁹ in margine ante hunc versum ponitur, item xxviii⁹ ante v. 17, xxviii⁹ ante v. 19 etc. 21. o (= obiit) in rure re... (ultima litteræ legi non possunt). Ceterum omnia, quæ inde a p. 204, 5 (Item) usque ad p. 204, 21 (rure regio) leguntur, m. 6, si modo eadem est, posteriore tempore et alio calamo et atramento in spatium arto, quod vacuum relictum erat, suppleuisse videtur; nec tamen negaverim, fieri posse, ut hoc supplementum alii scriptori debeat aliquanto posteriori, ideoque inde a p. 205, 3 hanc manum septimam vocabo. Quæ sequuntur (p. 204, 22—p. 205, 2) certe eadem manu (6) scripta sunt, quæ p. 202, 19—p. 204, 4 scripsit. 22. usque inpsens C⁶. 23. post viginti scriptum fuerat aut duo aut et duo; sed hic numerus postea deletus est, et supra viginti additum est v⁹ (= quinque). 26. minie post gmunē sensu iubente addidi.

peruenerint, necdum tempore quorundam uiuentium admitti possunt.

(xxix⁹.) Post abbatem Jacobum electus est abbas Thorbernus, qui duobus annis prefuit, et cessit.

(xxx⁹.) Post quem electus est dominus Joon Røøth, qui 5 per .xi. annos prefuit, et cessit.

(xxxi⁹.) Post quem electus est dominus Thorgerus, natus in Horsnes, et prefuit illa vice per vnum annum, et assumptus est in abbatem Vite scole. Et iterum eligitur dominus Joon dictus Røøth, qui tunc prefuit .ii⁹. annis, et 10 assumptus est in Vite scolam, domino Thorgero translato in Esrom.

(xxxii⁹.) Et eligitur post dominum Joon dominus Vbbo, qui per annum prefuit.

(xxxiii⁹.) Post hunc Petrus Gyolbo, cellerarius Vite 15 scole, qui prefuit fere .ii⁹. annis, et assumitur in abbatem Vite scole.

Post quem iterum eligitur dominus Thorgerus, qui prefuit . . . annis.

Post hunc Thuco Lang, .i. anno.

20

Post hunc magister Nicholaus.

Post quem Olauus.

Post quem abbas Ketillus, prius abbas Vite scole.

Anno domini .m.ccc.xx. electus est dominus Nicholaus

1. tempore initio scriptum fuisse videtur, sed ultima littera postea correctæ est, sine dubio in re, etsi scriptura non satis certa est. 1—2. Post admitti possunt scriptum est siglum Ø, simili siglo Ø respondens, quod superius ad p. 204, 19 in margine infra numerum xxviii⁹ positum est; hæc sigla ostendunt, ea, quæ inde a p. 205, 3 usque ad finem fol. 28^v (p. 206, 2) scribuntur, continuationem eorum continere, quæ ante p. 204, 22 scripta sunt; et eadem manus, quam subdubitans septimam vocavi, hæc scripsit. Etiam in his numeri additi sunt, ante v. 3 Ø xxix⁹, ante v. 5 xxx⁹, ante v. 7 xxxi⁹, ante v. 13 xxxii⁹, ante v. 15 xxxiii⁹. 10. tē (i. e. tunc) C⁷ (circiter male Langebek). ^bii = duobus (item 16). 11. vite scolā C. 16. f⁹e (i. e. fere) ego in codice legi; hic Langebek, quod falsum est. 19. numerus fere deletus est, sed paucis litteris scriptus fuit, et ex prima littera discernitur initium C, ut fere certus sim fuisse octo. 20. thū C⁷ (Langebek: Thuro).

Fin sun, cellerarius in Esrom, in abbatem Care Insule, in octaua beati Laurencii martiris. ||

De controuersiis Cisterciensium Caræ Insulæ et episcoporum Arusiensium.

fol. 29^r. ||(I.) Cumque uideret abbatem prefatus episcopus, .P. Ugoti 4 filius, hominem esse beniuolum, tanto acrius contra eum

1. Fin 1^o (i. e. Fin sun) C⁷; Fin secundus errore Langebek abbatem in fine versus pæne deletum erat, ideoque initio sequentis versus ante care insule iterum scriptum est. 2. laur^{ci} m^{ti}ril. Post hæc verba in dextro margine nota fuit quattuor versiculos habens, sed nunc fere deleta: abbas et dominus. hoc (illius?) nomen esse(?) | sciant, qui modo | nuncupatur abbas | et dominus. | Qui hæc scripsit, explicare uoluisse uidetur, quando quis abbas et dominus vocandus sit. — Sub ultimo versu fol. 28^v legitur: actum et scriptum anno domini m.ccc.lxx.iii.; deinde sub his in nouo versiculo: Scriptum Anno domini m.ccc.lxxx primo. Hæc quo pertineant, nescio.

Inde a fol. 29^r, quod primum est quinti quaternionis huius codicis, noua pars totius operis incipit; itaque nouam inscriptionem ego hic inserui, itemque narrationem in capita diuisi capitumque numeros addidi, cum in hac codicis parte nulla distinctio sit ei similis, quam in superiori parte, quæ sola iure Exordii nomine appellatur, repperimus; inscriptiones tamen et longiores verborum series rubris litteris pictæ, quæ multis locis inueniuntur, quodammodo capitum initia indicant. Omnia, quæ hic usque ad finem fol. 43^r scripta sunt, manus octaua litteris satis clavis, sed non admodum pulchris, versibusque arctius compressis exarauit. Nouo auctori hanc partem deberi apparet; sed ipse opus suum Exordii operi adiungi et pro parte eius haberi uoluit, quod ex verbis eius, quæ infra in extremo capite XII (paulo ante Appellationem abbatis) leguntur, satis elucet; ea, quæ in fol. 27 de abbate Asgoto narrantur, iis, quæ ipse inde a fol. 29^r (»Cumque uideret etc.) narrat, apte continuari posse putauisse uidetur, nulla ratione habita eorum, quæ fol. 28 continentur. Sed hoc folium iam præcedenti quaternioni adnexum fuisse et ex parte verbis scriptis impletum (iis, ut opinor, quæ usque ad p. 204, 4 pertinent), antequam nouus auctor opus suum antiquiori operi adiungeret, ex eo perspicere mihi uideor, quod in summo margine fol. 29^r, manu aliqua sextæ fere simili scripta, hæc nota reperitur, quam Suhmius parum recte in textum recepit: De abbate Asgoto. qui de vite scola. matre nostra. ad abbatem nostrum fuit assumptus cum honore. | qui inuenit omnia bona erga nos tam intus quam foris. ex isto iam ex nouo oritur sermo presens. (Ultimæ duorum versuum litteræ interierunt). Hæc nota necessaria non fuisset, nisi fol. 28 iam interpositum esset, quo facto ea inter se diuulsa erant, quæ ex eius auctoris mente, qui fol. 29 sqq. scripsit, cohærere debebant; nunc »introductionis loco«, ut ait Langebek (vel Suhmius), sequenti narrationi præfigenda fuit.

erexit cornua superbie: in tanta multitudine ad abbaciam uenit, procuracionem trium septimanarum quolibet anno exigendo, ut omnibus nobis intollerabilis esse uideretur. Fratres igitur, consilium super hoc habentes, accesserunt ad eum, dicentes se non posse tantos sumptus sustinere. Quibus ille respondit, 5 dicens: »Vos multo plura bona habetis de nobis, quam in hijs sufficere potestis.« Quod cum inquisitum fuisset, quæ essent illa bona, dixit: »Exactiones nostras super familiam uestram, unde habetis annuatim .xl. marcas denariorum, et propensum, quod dicitur *giaf*, unde habetis quolibet anno 10 .xiiij. marcas auene; hec libere possedistis.« Et mentita est iniquitas sibi, quod tantum inde unquam habuimus; quia de exactione illa nichil penitus habuimus, nisi tantummodo quod uillici et coloni nostri sine uexatione exactorum episcopi residabant. Et computatis omnibus uix tenebamur de pos- 15 sionibus post concilium Lateranense generale acquisitis reddere .ij. marcas et dimidiam marcam auene; sed hoc uerum est, quod ista libere possederamus a die foundationis domus usque ad illum diem. De possessionibus uero ante illud generale concilium acquisitis nunquam tenemur reddere illud propen- 20 sum. Memoratus autem episcopus omni nisu instabat exigere et extorquere dictum propensum et exactiones super familiam nostram, quia plus sperabat se inde habiturum, quam habuit; unde promisit nobis de omni procuracione liberos esse debere inperpetuum. Quociens inde fatigati fuimus, quot colloquia 25 inde habuimus, quantam inde expendimus pecuniam, priusquam ad consenciendum ducti sumus, non est facile computare. Tandem ad ultimum ex consilio multorum nobilium adqueuimus adhibentes consensum, tali pacto et condicione, ut ipse, quæ exigebat, reciperet, et nos quieti et liberi de omni 30 procuracione episcopali inperpetuum permaneremus. Qua conuencione peracta, in uita sua in pace quieuimus per tres

1. erexit cornua superbiæ: ad similitudinem Luc. 1, 69. uenit (i. e. uenit) C⁸; ueniens Langebek (aliter interpungens). 6—7. quam in hijs significare uidetur: quam quibus ad hæc pendenda. 11—12. mentita . . sibi: Psalm. 26, 12. 22. post propensum fere dimidia pars versus erasa est; in rasura hæc litteræ discerni possunt: quia plus . . quam . . it; scriptor igitur hic quædam iis similia scripsisse uidetur, quæ paulo post recurrunt (quia plus sperabat . . habuit), non tamen prorsus eadem.

annos. Postea merito, suis excessibus contra archiepiscopum suum exigentibus, ab eodem archiepiscopo excommunicationis sententiam subiit, et sub eadem sententia uiam uniuerse carnis intrauit. Accidit interim, dominum Suenonem, qui tunc temporis Uite scole prefuit, facere cessionem; unde dominum abbatem nostrum Asgotum, quamuis nobis inuitis, conuentus de Uite scola pari uoto et consensu sibi in patrem et pastorem elegerunt. Hic fuerat abbas noster quinque annis, undecim diebus minus. Iste fuit .xiii⁹. abbas domus istius. Hic factus est abbas anno domini .m.ccl.v. in Cara Insula, .vi. Idus Junij, et in quinto anno .v. Kl. Junij factus est abbas Uite scole.

(II.) Huic successit in domo ista dominus Johannes

.iii⁹. cognomento Dofre, .xv⁹. abbas. Iste electus est anno domini .m.ccl.x. vi. Kl. Julij. Tempore huius magna fuit per totam Daciam perturbatio; quia unusquisque fecit, quod sibi bonum uidebatur. Rex enim Ericus, regis Christofori filius, paruulus adhuc erat puer, qui nec se nec alios regere sciebat; unde in nobis implebatur illud propheticum, quo dicitur: 'Ve patrie, cuius rex est puer', &c⁴. Mater uero prefati pueri regni gubernaculum tenebat; que ad uerba consiliatorum suorum in tantum nos grauabat, ut cum mille et sexcentis equitaturis, preter cursores eorum et pedites, et exceptis clericis et baronibus, qui causa querimonie curiam frequentabant, per duas noctes in nostra expensa permansit; unde ab illo die cepit substantia rerumstrarum temporalium decrescere et minui. Tempore istius || abbatis uacabat sedes episcopalis, quapropter de impetitione episcopali quieuius, preter quod *giæf* de possessionibus post concilium Lateranense, ut supra dictum est, acquisitis soluebamur. Isti abbati plus placuit soli deo seruire quam cum strepitu mundi ducere uitam; unde cessionem sepe petiuit, et ad ultimum optinuit. Anno domini

3—4. uiam un. carnis (vel terræ): *Iosue c. 23, 14; Reg. III, 2, 2.*
5. uite bis scriptum fuit, sed alterum postea erasum est. 9. Iste .. istius rubro colore picta sunt, item v. 13—14 verba: Huic successit .. xv⁹. abbas. 16. pturbatio C⁸, corr. Lgbk. 19—20. Ve patrie etc.: cfr. *Ecclesiastæ 10, 16.* 21. suarum C⁸. 27. fol. 29^o in summo margine hanc notam habet recentiori manu scriptam: ille episcopus fuit tucho 29; quæ pertinet ad p. 209, 5. 29. consilium C⁸. 31. scessionem C⁸.

M.CC.LX.II. cessit, vii. Idus Januarij, id est in crastina epiphanie domini.

(III.) Boecius, abbas .xvi⁹., in anno proxime prenotato eligitur in die sancti Wilhelmi abbatis. Interim magister Tuko fuit in curia Romana et procurauit sibi ipsi culmen episcopale; qui postea in synodo sua confessus est se esse obligatum in curia Romana ad debitum sexcentarum marcarum puri argenti; unde petijt a suis subditis, ut istud cum eo subleuarent. Ipse siquidem reuersus est de curia Romana eodem anno, quo frater Boecius factus est abbas, in die natiuitatis beate Marie uirginis. Eodem auctumno uulneratus fuit conuersus quidam, nomine Lagho, in curia Røzmose sine causa enormiter; cuius iniuriam cum abbas conquerebatur coram episcopo, statim episcopus malefactores illos sub sua protectione et defensione suscepit: quosdam ex eis [fecit] colonos, quosdam uero uillicos sibi fecit, ne nobis ulla iusticia de memoratis malefactoribus proueniret. Hoc nobis magnum indicium fuit, quod animus eius non erat nobiscum. Iterum accessit ad eum abbas, sperans animum eius aliquo modo posse placare et eum flectere ad maiorem dilectionis affectum erga domum nostram, quam antecessor suus habuit. Quem sic alloquitur: »Domine pater, nostis, quemadmodum dominus episcopus predecessor uester frustra et sine causa grauauit nos; sed, deo gratias, cum ad se reuersus fuisset et cognouit, quod sine causa persequeretur nos, ab hac persecucione et grauamine cessauit, et nos in bona pace tribus annis ante diem obitus suj dimisit. Vnde rogo uos, ne conscienciam uestram ledatis propter nos, sed in eadem pace, qua nos dimisit, nos recipere uelit. Scire debetis nos uobis omnibus uiribus et ultra uires, si uestram senserimus beniuolenciam, uelle deseruire.« Respondit sic: »Bene erimus amici, si nobis dantur, que nostra sunt.« Cui abbas: »Que uestra sunt, uobis non denegentur; sed que uestra non sunt, speramus uos non uelle expetere.« Et adiecit: »Si uos contigerit per nos transire, mittatis nobis

3—4. Verba Boecius .. Wilhelmi abbatis rubro colore picta sunt. 3. pximo C⁸. 6. cynodo C⁸. 8. sexcetarum C⁸. 16. fecit deleri uoluit C⁸. collonos C⁸. 18—19. animus .. nobiscum, cfr. *Judic. 16, 15.* 19. animo, sed correctum in animū C⁸. 24 25. ad se reuersus: *Luc. 15, 17; Act. ap. 12, 11.*

nuncium, ut, que uobis necessaria sunt, preparare possimus, ut per hoc uestram beniuolenciam dinoscere poterimus.»

(IV.) Et sic expectatum est fere usque ad purificationem beate Marie. Interim, quicumque nobis iniuriam fecit, nullam
5 adepti sumus iusticiam de ipso. Quodam sabbato ante purificationem uenit quidam canonicus suus, nomine Petrus Aby, et dixit: »Proxima sequenti secunda feria ueniet dominus meus episcopus, cupiens uobis loqui; rogat, ut uos domi inueniat.« Quod et factum est. Ipsum uero recepimus cum
10 processione, sicut mos est ordinis; in magno honore duximus in ecclesiam ad orationem. Facta oratione accessit ad eum abbas et interrogauit, quando uellet stupam intrare. Nam frigus erat. At ille respondit nolle se intrare adhuc prope. Abbas uero intrauit, ut uideret, si omnia parata essent; quem
15 statim in continenti secutus est episcopus. Nox uero erat. Qui cum intraret stupam, et non fuerunt accensa luminaria preter adipum, indignatus est ualde; quod et postea conquestus est coram rege. Ipse utique querebat aduersum nos occasionem. In crastino mane accessit ad eum abbas; quem
20 cum uidit episcopus, interrogauit, si licitum ei esset capitulum nostrum intrare. Quo respondente: »Licet«, simul capitulum intrauerunt. Residentibus omnibus et tacentibus, episcopus tali affamine exorsus est: »Nos uenimus«, inquit, »huc uisitandi gratia, et uolumus scire, si aliquis habet aduersus
0^r. 25 aliquem aliquid; et si ordinem uestrum || seruatis, uolumus scire; et quid et quantum ad portam ad usum pauperum datis, uolumus scire.« Tunc abbas: »Domine, si aliqua alia habetis proferre, dicite; nam ista non pertinent ad uos. Nos habemus uisitatores patres abbates.« Et continuo surgens
30 abbas dixit 'Adiutorium nostrum'; et exiuit cum conuentu, episcopo subsequente. At ille statim uocari ad se fecit abbatem. Qui cum ad eum uenisset, dixit episcopus: »Uolumus loqui conuentui.« Abbas intelligens, quod uellet de procuratione facere mencionem, conuocauit conuentum seorsum, et ait illi: »Episcopus, ut credo, uult exigere procura-

13. repondit C^s. 17. adipum auctor pro adipem dixisse uidetur; significari puto lucernam paruam, cuius flamma adipe (pro oleo) nutriebatur. 23. afamine C^s. 28. pferre C^s. 30. adiutorium nostrum: Psalm. 123, 8.

tionem; dicat unusquisque uestrum, utrum debemus ei dare procurationem trium septimanarum an negare. Pro certo scio: siue dederimus, siue negauerimus, maximum habebimus grauamen.« Unusquisque respondit se malle mori quam ei tam indebitas procuraciones exhibere. Venimus ad eum. Ipse
5 uero iracundia plenus quasi stomacando prorupit in hec uerba: »Venimus huc causa uisitationis, et uolumus nostram habere procurationem; sed ex quo non estis adhuc preparati, nolumus uobis iniuriam facere; uolumus dare uobis inducias usque ad quadragesimam; tunc deo dante ueniemus.« Cui
10 abbas: »Domine, uos ipsi scitis, qualiter dominus P., predecessor uester, coegit nos restituere sibi, que sua erant (— si sua debeant appellari —), ut nos de huiusmodi procurationibus liberi essemus; sed propter honorem et reuerenciam uestram uolumus in tanto seruire uobis, sicut aliqua abbacia in Dacia
15 seruit episcopo suo, que non habet plus de episcopatu, quam nos habemus; et eciam plus uolumus seruire, si perfectam perspexerimus uestram erga nos et nostros beniuolenciam.« Ad hec episcopus: »Sicut consueuistis« ait »alijs episcopis seruire, sic seruite nobis.« Dixit abbas: »Ex consuetudine
20 non tenemur alicui procurationem persolvere.« Et recitari fecit coram eo litteram sub hac forma:

(V.) »Alexander episcopus, seruus seruorum dei, dilectis filijs abbati Cisterciensi eiusque coabbatibus et conuentibus
25 uniuersis Cisterciensis ordinis salutem et apostolicam benedictionem. Intimantibus uobis accepimus, quod, cum exhibueratis uos in hospitalitate omnibus liberales, dyocesanis uestris ac alijs ecclesiarum prelatis eorumque familijs, cum ad monasteria uestra declinant, karitatiue iuxta facultatum uestrarum exigenciam necessaria ministrantes, non nulli prelatorum
30 ipsorum, huiusmodi gratiam commutare molientes in debitum, et, quod sic sponte impenditis, sibi deberi ex antiqua con-

18. uestram bis scriptum, sed primo loco (in extremo versu) deletum. 22. litteram in textu omissum, in margine additum est, adiecto utrobique siglo ¹. 31. cōm'itiue (= commeritiue) C^s errore scriptoris, qui uerbum diplomatis legere non potuit; in textu linea supposita et in margine cruce apposita error notatur; commutare coniecerat Langebek, quod uerum esse puto, etsi ipse in alio eiusdem diplomatis exemplari conuerture scribi adnotauit.

suetudine asserentes, vos et monasteria uestra propter hoc multipliciter aggrauant et molestant. Nos igitur, uestris supplicationibus inclinati, et uolentes in hac parte quieti uestre paterna diligencia prouidere, Ne quisquam prelatus id, quod sic gratiose impenditis, a uobis ex debito seu prescripta consuetudine presumat exigere, auctoritate presentium districtius inhibemus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre inhibitionis infringere, uel ei ausu temerario in aliquo contraire. Siquis autem hoc attemptare presumpserit, indignationem omnipotentis dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum eius se nouerit incursurum. Datum Neapoli .xv. Kī. Aprilis, pontificatus nostri anno primo.»

Item alia eiusdem unde supra.

»Alexander episcopus, seruus seruorum dei, dilectis filiis abbati Cisterciensi eiusque coabbatibus et conuentibus uniuersis Cisterciensis ordinis salutem et apostolicam benedictionem. Sedes apostolica duxit uobis prouide concedendum, <ut> a nullo alio nisi a patribus abbatibus seu uestri ordinis monachis, a dictis abbatibus super hoc deputatis, uisitari uel corrigi ualeatis. Quia uero sic sunt procuraciones uisitationi annexe, ut prelatis non sint, nisi uisitent, exhibende, auctoritate presencium, ne quisquam dyocesanus aut prelatus alius a uobis procuraciones huiusmodi exigere uel extorquere presumat, nec uos eas exhibeatis eisdem, districtius inhibemus, decernentes || eadem auctoritate irritum et inane, siquid contra inhibitionem huiusmodi a quoquam propria temeritate fuerit presumptum, ac sentencias, si que in uos huiusmodi occasione prolate fuerint, non tenere. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre inhibitionis et constitutionis infringere, uel ei ausu temerario contraire. Siquis autem hoc attemptare presumpserit, indignationem omnipotentis dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum eius se nouerit incursurum. Datum Neapoli .xv. Kī. Maij, pontificatus nostri anno primo.»

13. Hunc versum rubricator pinxit (sicut etiam litteram initialem A in p. 211, 23 et p. 212, 14). 17. ut addidi. 23—24. eis exhibeatis eisdem dist. C⁸, correxi. 28. tenere significare uidetur: valere. 31—32. pe. 7 pau. C⁸.

Harum litterarum unam habuimus bullatam, sed alteram nondum habueramus, nisi transcriptum de Claraualle.

Postea subiunxit episcopus dicens: »Si non uultis dare nobis ratione consuetudinis, oportet uos dare nobis ratione possessionum in Dyursø, quod omnino denegare non potestis.« Respondit abbas: »Super possessiones illas sufficiencia habemus priuilegia et confirmationes papalium, regum et archiepiscoporum.« Surgens episcopus dixit: »Dimittite uerbositatem uestram.« Et intrauit ad comedendum. Et post prandium recessit.

(VI.) Abbas uero eodem die equitauit Dyurse pro negocio domus. Cum adhuc esset in uia reuersionis, occurrerunt ei duo canonici, dicentes sibi: »Tulimus uobis litteram ex parte episcopi, quam uestro commisimus priori.« Cuius tenor talis erat:

Littera episcopi ad abbatem et conuentum.

»Tuko, dei gratia Arusiensis episcopus, discretis uiris dominis J. Lamb et preposito Ywaro, canonicis Arusiensibus, salutem et dilectionem. Rogamus vos et rogando mandamus, quatenus, ad claustrum Care Insule personaliter accedentes, abbatem et conuentum ibidem moneatis ac monendo precipiatis eisdem sub pena canonica, ut procuraciones trium septimanarum nobis debitas habeant preparatas, quia ad eos dominica, qua cantatur 'Inuocauit me', dante domino ueniemus; nec assumant sibi excusationis friuole pallium, cum constat

1—3. rubricator pinxit. 4. Poste^a C⁸. 8. paparum coniecit Langebek, quod probō. 10. cōmedendū C⁸. post prandium deletum est surgens. 17. Hunc versum rubricator pinxit. Post fol. 44 in codice insertum est folium chartaceum, epistolam Tukonis continens manu XVI. sæculi, ut puto, scriptam, cuius varias scripturas littera B notatas hic attuli. In eo superscriptum est: Literæ episcopi Tuchonis Arusiensis ad Abbatem et conuentum coenobij Caræ Insulæ [: Øm kloster. 18. Tūcho B. 19. Iuaro Canonicis ecclesiæ Arusiensis B. 20. roganda m⁹ scripserat C⁸, sed a in o correctum est, m⁹ deletum et eius loco siglum l⁹ positum, deinde in margine additum: l⁹mandam⁹; B habet: rogando obsecramus. 25. Inuocauit me (Psalm. 90, 15). dante d. C⁸; Inuocauit me(-) d¹ ante d. (i. e. Inuocauit, mediante d.) B. 26. nec C⁸; nisi B. quum constet B.

omnibus, monasterium ipsum a uenerabili fratre nostro domino Eskillo predecessore nostro fundatum, et a domino Suenone successore suo dotatum et ditatum, qui ratione possessionum, quas eis Dyursæ contulit, predictas procurationes sibi et 5 successoribus suis retinuit, in quarum possessione fuerant actenus pacifica et quietas. Sed si maliciose nobis predictas procurationes denegauerint, precipiatis eis auctoritate nostra sub pena canonica, ut sub sigillo suo rationes suas nobis mittant, quod ad exhibendum minime eas teneantur. Datum etc.»

10

Abbas Episcopo.

»Reuerendo semper in Christo patri ac domino .T., dei gratia Arusiensi episcopo, frater .B., dictus abbas in Æm, humilisque eiusdem loci conuentus, quicquid possunt reuerencie et honoris in licitis et honestis. Litteras uestras per dilectos 15 dominos Johannem Lam et prepositum Iwarum canonicos Arusienses *<accepimus>*, mandatum uestrum continentes, ut procurationes trium septimanarum uobis debitas haberemus preparatas. Sed quia bone memorie dominus Petrus, uester predecessor, exactiones suas et *gias*, a multis suis predeces- 20 soribus nobis indultas ac concessas, in synodo Arusiensi, presente capitulo suo et clero nec ullo reclamante, recepit et accepit ac nos de procuracionibus dimisit excusatos, insuper propter magnam rerum inopiam et defectum pro multiplicibus iniurijs nobis illatis ac spolijs, dictas procurationes compelli- 25 mur, licet inuiti, ad presens denegare, presertim cum non sit, qui se uelit murum pro domo Israël opponere neque ecclesiam dei, quam dominus noster Jhesus Christus sanguine proprio comparauit ac redemit, aliquatenus defensare. Verum, quod Fol. 31^r. claustrum nostrum a pie memorie uenerabili domino Eskillo 30 Arusiensi, uestro predecessore, fundatum et a successore suo Suenone dotatum et ditatum asseritis; quod nos quoque

Dyursæ

2. Eschillo B. 3. donatum B. 4. eisdem a Vrsæ B (sic!). 6. actenus C⁸ (ut sæpe scribitur); hactenus B. 7. negauerint B, simul nobis ante h. v. iterato. auctoritate B. 9. exhibendum B. 10. Abbas Epō rubricator pinxit. 16. accepimus add. Langebek, sed post preparatas (v. 18). 26. 1frt (i. e. Israël, non Israelis, ut scripsit Langebek), cfr. Ezech. 13, 5. eccleie C⁸, correxi.

minime ita fore denegamus. Nec ratione possessionum, quas nobis in Dyursæ contulit, [ad] predictas procurationes sibi et suis successoribus retinuit, ut dicitis, sed ex suo patrimonio nobis eas totaliter cum consensu meliorum Dacie ac fauore 5 pro remedio anime sue dereliquit. Nec preterea super hoc 5 nobis assumimus excusacionis friuole pallium, sed dicti domini Suenonis testamento et confirmatione legatorum domini apostolici ac duorum regum et totidem archiepiscoporum priuilegijs nos munimus, et idcirco ad prefatas procurationes exhibendum nullatenus teneamur. Quapropter paternitatem uestram, de qua 10 plene confidimus et speramus, ac propter honorem uestrum uobis a deo collatum, affectuose exoramus, quatinus pauperes ministros Christi et beate uirginis, licet indignos, ad suggestionem aduersariorum nostrorum minus iuste uelit mole- 15 stare, ne bona, que ex pietate tam uenerabilium patrum 15 decedencium testamentis legitime prouenerunt, minus, quam oportet et decet, nobis ad commodum, et uobis, quod auertat deus, cedant in peccatum, presertim cum nos, post deum et beatam uirginem, domus nostre uos speramus et optamus 20 summis fidelem de cetero fore protectorem.»

20

(VII.) Iterum secundo et tercio misit nobis litteras episcopus secundum tenorem priorum litterarum; sed, quia copiam illarum duarum litterarum sequencium habere non potuimus, noluit abbas ei rescribere, sed renunciauit ei uerbatenus secundum uerba priora. Cumque uentum fuisset ad 25 diem nobis prefixam, proxima die sequenti premisit episcopus cocos suos, precipiens eis, ut sua prepararent cibaria. Quibus uenientibus, dixerunt magistro hospitum, ut eis necessaria administraret. Ille premonitus, si uenirent, ut non daret eis quicquam. Quibus ille respondit: »Ite ad abbatem et, quic- 30 quid uobis dixerit, facite.« At illi uenientes ad abbatem dixerunt: »Date nobis ad preparandum domino nostro necessaria.« Quibus ille dixit: »Ite ad dominum uestrum et dicite

1. Nec = Nec tamen. 2. ad delendum uidetur, cfr. p. 214, 3 sqq. 5. dereliquit C⁸. 10. tenemur scribi debuit. 13. suggestionē C⁸. 14. nolitis dici debuit, nisi quatinus etiam pro ne accipi potest. 18. cedat (pro cedāt) C⁸. nos scripsi; uos C⁸; nisi forte malis alterum uos delere. 19. post dom. nostre interpungit C⁸. 20. sūme codex, i. e. summis; Langebek summopere scripsit. 21—25. Iterum . . . priora rubricator pinxit.

ei: 'Si gratia hospitandi uultis uenire, uobis dabuntur omnia necessaria; si causa procurationis uel debiti, nichil omnino administratur uobis'.« Illis redeuntibus, dixerunt ei omnia uerba hec. Cum audisset hec, ait illis: »Reuertimini, et, si
 5 uobis dare necessaria noluerint, ui auferte.« Episcopus enim erat in Antiqua Hore in colloquio. Gelu enim maximum erat, ita ut, qui uellet ire uel equitare ultra stagnum, quod Mo sio dicitur, preualeret. At illi reuersi dixerunt abbati secundum uerba priora; et ille consequenter dixit eis secundum id, quod
 10 prius commemoratum est. Ajunt illi: »Si non uultis dare, ui auferemus; nam dominus noster cito ueniet, et iam in proximo est.« Quibus abbas: »Et si ui aufertis, malum uestrum auferetis.« Illis adhuc loquentibus uenit episcopus armata manu in brachio ualido. Eum cum uideret abbas uenientem,
 15 occurrit ei ad salutandum eum, licet non in corde perfecto. Cumque descendisset de equo, toruis intuitus est luminibus in abbatem, dicens: »Estne cibus noster preparatus?« Cui abbas: »Credo bene, quia preparatus est, sed non hinc.« At ille truculentus extendit manum suam ad magnam domum,
 20 que dicitur 'domus episcopi', dicens: »Nonne hec est domus nostra?« Et abbas: »Monachi nostri dicunt eam esse domum suam, et non uestram.« Et continuo legit appellationem suam, antea factam. Qua audita in furore suo episcopus ascendit gradus domus et dixit: »Nos accipiemus, que nobis necessaria
 25 sunt.« Et accessit ad ianuam capelle, superius fregit eam. Cum hoc audirent monachi, quod frangeret ostium, mussitabant inter se: 'si uellet nobis uim inferre, quod uellent uim ui repellere'. Quod audiens quidam clericus hospes, nomine Johannes Piper Ripensis, statim currit ad episcopum; dixit,
 1^r. 30 quod monachi uellent se || ipsos uendicare. Hoc eo dicente, pulsabatur maior campana; nam prior refectio fratrum peracta erat, et secunda fieri instabat. Cum talia uerba simul et

2—3. oīuino(!) C^s, deinde, ut puto, per compendium administratur, non administretur. 4. hec C^s per compendium, non hoc. 6. Gelu enī C^s; rectius esset Gelu añ (autem). 7. sagnum C^s. 13. ad huc C^s, ut sæpius. 14. in br. ualido: cfr. Ezech. 20, 34: in manu valida et in brachio extento, et in furore effuso. 15. occurrit C^s. licet etc., cfr. Reg. IV, 20, 3; Isaie 38, 3: in veritate et in corde perfecto. 26. musitabant C^s.

campanam episcopus insonare audiuit, periculum sibi imminere pertimuit; et statim solarium descendit, mandans sibi equos afferri. Erat namque cum eo uir nobilis et sapiens, Ebbo Ugoti filius; qui accessit ad abbatem, dicens: »Nolite sic agere.« Abbas conuertit se ad seniores sue domus; breuiter 5 dixit: »Quid uobis uidetur? quid faciemus?« At illi dixerunt: »Si uoluerit dare litteram suam apertam, ut sit pro ospite et non pro debito, date ei, que sunt necessaria. Nam aliter fieri non potest, quia appellatum est. Si modo intrauerit ratione debiti, pro prescriptione sibi esse uidetur, et tenebit. Melius 10 uero esset non appellatum.« Hoc cum dixisset dominus Ebbo episcopo, iurauit episcopus, nunquam se daturum litteram pro cibo suo, sibi debito. Et festinans ascendit equum et recessit.

(VIII.) Proxima sequenti quinta feria in placito Abo sysæl (— quinta feria erat propter tempus quadragesimale —) con- 15 questus est episcopus, dicens se expulsus de claustrum cum baculis et fustibus. Insper dixit nos pulsasse campanam ad conuocandum monachos et conuersos et totam familiam ad expellendum eum. Item dixit nos abscondisse multos aduersarios regis; quorum primum nominauit episcopum Arnfastum. 20 Ex quo mencio facta est de illo, referam de eo aliqua.

Eo tempore, quo uacabat sedes Arusiensis, erant duodecim canonici; qui electionem facientes, sex elegerunt alios sex; unde lis et dissensio inter illos tam diu facta est, ut electio deuolueretur ad archiepiscopum Jacobum, qui et ipse expulsus 25 fuit a regno propter guerram, que uertebatur inter illum et regem Christoforum, quia noluit ecclesie sue pati iniuriam. Dictus archiepiscopus elegit uirum discretum et bene litteratum ac de nobili prosapia exortum, dominum abbatem de Rure regis, nomine Arnfastum, quem et consecrauit in episcopum 30

3. namque h. l. = autem. 10. proscriptione C^s, sed verum est prescriptione, quo verbo ius usu acquisitum significatur. 23. sex elegerunt alios sex: significari puto, sex canonicos unum eundemque hominem elegisse, sex vero reliquos suum quemque ab illo diversum, ita ut omnino septem nominarentur, quorum nemo satis suffragiorum haberet. Aut ita intelligendum est, sex primos suum quemque ex reliquis elegisse, et vice versa, ita ut omnino duodecim nominarentur. 24. discensio C^s. 25. deuoluta est in textu scriptum fuerat, sed id linea transversa eadem manus perforauit et in margine scripsit: deuolueretur. 29—30. rure reg C^s, ut sæpius; quod r. regis (non regio) significare credo.

Arusiensem. Iste Arnfastus non audebat uestire se bonis dicte ecclesie, quia electus et consecratus fuit contra uoluntatem regine, sed reuersus est ad abbaciam suam supradictam, ubi moram fecit usque ad diem obitus sui. Istius causa 5 eodem anno sepcies hospitatus est apud nos Johannes Kalf, marskalcus domini regis, ad minus cum trecentis equis, ut exploraret, si dictum episcopum Arnfastum posset capere; iurauit enim, si reperiretur coram summo altare, quod eum caperet. Ille bonus homo nunquam uenit ad domum istam, 10 postquam consecratus est in episcopum.

(IX.) Reuertamur ad priora. Reuoluta supradicta ebdomada, uenit ad placitum abbas, ut excusaret se et suos de memorato mendacio. In crastino eiusdem diei uenit ad abbaciam quidam miles et amicus claustris, nomine Johannes Canne, rogans 15 abbatem, ut in crastino, id est sabbato quatuor temporum, cum eo iret Arus; et ipse cum alijs amicis claustris faceret concordiam bonam inter ipsum abbatem et episcopum. Ipsis ad ciuitatem uenientibus, uix potuerunt magnis precibus episcopum flectere ad colloquendum cum abbate. Erant enim 20 ibi multi nobiles congregati. Ad ultimum intrauit episcopus capellam in ecclesia sancti Clementis; cepit reuoluere querimonias supradictas. Abbas dicens non esse uerum, episcopus iuramento affirmauit esse uerum. Omnes uero credebant episcopo propter iuramentum, et quasi insultantes abbati inter- 25 rogauerunt, quare sic fecisset. Respondit abbas, etiam cum iuramento, dicens se nunquam uidisse episcopum Arnfastum, postquam factus est episcopus, nec campanam insonuisse ad aliquod detrimentum episcopi Tukonis. Et extraxit stolam de gremio suo, circumdans eam collo suo: cepit maledicere 30 et anatematizare illum, qui hoc primitus dixisset, si falsum 32^r. dixerat, et se ipsum, si per se uel per suos factum || fuisset, in quo episcopus eum accusauit. Et ideo sic fecit abbas: si

1. ante uestire rasura est, et bonis hoc loco erasum esse uidetur; item post ecclesie uocabulum n̄ (= non), ut uidetur, erasum est.
6. trescentis C^s. 9. uenit supra deletum uel scriptum est.
19. enim = autem. 28 sqq. stola, quam antea in gremio (= sinu) occultatam tulerat, prolata et collo imposita significat, se pro dignitate et potestate sua ecclesiastica aliquid dicturum facturum esse; uid. Ducangius. 29. maledicere C^s. 32. accusauit C^s.

peruentum fuisset (!) ad aures regine tale mendacium, ipsa utique abbaciam destruxisset. Tunc nobiles, qui adfuerunt, interposuerunt partes suas; dixerunt, nulla ratione posse inter duas ecclesias tale certamen pati; rogauerunt episcopum, ut non molestaret nos, si non ius haberet. At ille fremens ac 5 stridens dentibus ait: »Numquid auditis, quod excommunicat me in ecclesia mea propria?« Dixerunt illi: »Non excommunicauit uos, sed illum, qui mentitus est in illum.« Propter multitudinem circumastancium dissimulauit iram, dicens: »Abbas cras ueniat ad ecclesiam Dofræ et ostendat nobis 10 priuilegia sua; quicquid in eis continetur, uolumus obseruari.« Responderunt omnes: »Satis est.«

(X.) Reuersus est abbas domum; habito consilio cum suis, collegit priuilegia meliora et testamentum pie memorie domini Suenonis episcopi; uenit ad ecclesiam predictam cum suis 15 senioribus, premissis pueris forcioribus de omnibus officinis, quorum copiosa tunc temporis fuit multitudo, mandans etiam uillicis et colonis omnibus in eadem parrochia constitutis, ut ad dictam ecclesiam protecta manu armis properarent, ut, si forte episcopus uim inferre nobis uellet, possent resistere. 20 Episcopus uero citauerat omnes abbates nigros et omnes prepositos et priores diocesis sue, ut contra nos querimonias mouerent. Cumque abbas noster aduenisset, precepit ei episcopus, ut priuilegia sua recitaret. Qui fecit legi magnum priuilegium in audientia omnium. Qui mirati sunt nos tot 25 et tantis auctoritatibus et libertatibus premunitos. Cum hec audisset episcopus, ualde displicuit sibi, nos talibus litteris et libertatibus munitos. Noluit plura legi, sed infert: »Vos habetis ecclesias, et illas reuocamus.« Statim abbas extraxit litteram confirmatoriam domini pape super ecclesia Wøngi, 30 et perlegit. Iterum inibuit episcopus, ne plura priuilegia recitarentur; sed dixit: »Omnes littere uestre non ualent fabam unam.« Et intulit dicens: »Quis te elegit in abbatem? uel quis te confirmauit? et quis te installauit contra preceptum nostrum?« Cui ille: Pater abbas omnia ista michi inpendit; 35

6. ait in extremo versu postea additum. 7. post ecclesia duo uerba plane erasa sunt. 18. colonis C^s. 31. inibuit C^s pro inibuit (ut sæpius exhibuit).

nam iurisdictionem habet super me et super domum meam. «
Episcopus: »Nos excommunicamus te, quia dicis te esse
abbatem, et excommunicamus conuentum tuum, eo quod
nominant te abbatem; et omnes illos, qui te abbatem appellant,
5 excommunicamus. « Surgens abbas dixit: »Eadem facilitate,
qua uos subditos meos excommunicastis, eadem facilitate ego
eos absoluo; et sint in nomine domini nostri Jesu Christi,
tam absentes quam presentes, de excommunicatione illa abso-
luti. « Tunc surrexerunt quidam adulationis causa trahentes
10 abbatem seorsum et dicentes: »Tu non uales sustinere iram
episcopi tui; nec tibi nec alijs conuenit resistere episcopo suo.
Accede ad eum et exhibe ei satisfactionem, et eritis boni amici. «
Quibus ille dixit: »Nunquam«, ait, »offendi eum in aliquo,
preter quod non habeo nec ualeo tantum dare ei, quantum
15 habere uult. « Et sic sunt illo die ab inuicem separati.

(XI.) Iterum sequenti ebdomada citari fecit omnes uillicos
et colonos nostros, ita ut hij, qui Dyursæ habitabant, com-
parerent in Wirklang, et hij, qui Sloxhæthæ uel in parrochia
Lasby, comparerent in Grinøgh, et hij, qui Thyrning uel Ines
20 seu Asnes morabantur, comparerent in Randræs. Qui non
audebant residere, sed ueniebat unusquisque ad locum sibi
destinatum. Quibus officiales episcopi dixerunt: »Reuertimini
unusquisque ad loca sua, et estote sub interdictu, quia actenus
monachis de Øm seruiuistis; et si non cito de eorum mini-
25 sterio recesseritis, omnes uos proculdubio excommunicabimus. «
Illi concurrerunt ad abbaciam plorantes et ululantes; conuesti
sunt molestias suas. Abbas uero mulcebat eos uerbis blandis,
27. dicens: »Estote || pacifici, nam paciencia uincit maliciam. «
Predicti officiales iterum atque iterum citauerunt eos et inter-
30 dixerunt, et ab eis pecuniam extorserunt in tantum, ut fere
omnes uillici et coloni de ministerio nostro recedere uoluerunt.
Abbas uero, talem iniuriam diucius sufferre non ualens, con-
uocauit dominos .N. episcopum Wibergensem, domini regis
cancellarium, et Johannem dictum Kalf, eiusdem regis mar-
35 skalcum, et alios plures; conquerebatur eis iniuriam sibi

1. *verba habet super in margine addita sunt ad explendam
rasuram vocis sup ante me factam.* 2. *excommunicamus C^s hic et
in seqq.* 7. *dñi nr̃i i x̃ C^s.* 17. *collonos C^s.*

illatam. Isti ad sepedictum episcopum accesserunt, dicentes
eum non debere uelle tale monasterium sine causa taliter
perturbare. Ipse respondit eis, dicens: »Nisi dederint«, inquit,
»michi procurationes meas, ego affligam eos in decuplum. «
Ajunt illi: »Causa precumstrarum absolute familiam 5
illorum hac uice, ut in die resurrectionis dominice sacra
ualeant frui communione. « Nam prope pascha erat. Et
adicientes: »Date abbati diem colloquii, ut nos simul adesse
poterimus; et quidquid iuste ab eo pecieritis, dabit uobis.
Quod si dare noluerit, erimus aduersarij eius, sicut et uos. 10
Non credimus uos uelle iniuriari ei. « Respondit eis: »Non
possum uobis quidquam denegare; fiant omnia, sicut petistis. «

(XII.) Cumque dies colloctionis aduenisset, conuocauit
abbas amicos suos in una parte, et episcopus suos in altera
parte. Illis in unum conuenientibus locum, nitebatur abbas 15
sua priuilegia et litteras recitare; nec sinebat eum episcopus,
sed dixit: »Omnibus uobis notum est, quod uniuersi prede-
cessores nostri Arusiensis diocesis consueuerunt esse in claustrum
Øm per tres septimanas quolibet anno tempore quadragesimali;
unde possessiones, quas monachi hactenus Dyursæ libere 20
possederant, ratione procurationis habebant. Scire igitur uos
uolumus: nisi dederint nobis procurationes trium septimanarum
de quolibet anno, quo sedes episcopalis uacauerat, cum satis-
factione, addito et isto anno, nos uolumus intrare et amodo
possidere dictas possessiones. « Iterum abbas exhibuit se ad 25
legendum priuilegium de eisdem possessionibus. Istud priui-
legium longe superius transcriptum est in eodem uolumine,
et est rubrica: 'Testamentum Suenonis'. Dixit episcopus se
nolle litteras aliquas recipere pro cibo suo. »Scimus«, inquit,
»quia habetis scriptores sufficientes; potestis litteras scribere, 30
qualescunque uultis. « Tunc abbas satis compulsus iterum
appellauit.

(XIII.) Appellacio abbatis.

Vniuersis presens scriptum inspecturis fratres .A. de Uite
scola, .M. de Insula Dei, .N. de Tuta ualle, dicti abbates in 35

3. *pturbare C^s, sed uerius est pturbare (perturbare).* 6. *sacra
Langebek; sacre C^s.* 33. *App. abbatis rubris litteris scriptum.*
34—35. *.A. signif. Asgotus, .N. Nicolaus; de .M. res incerta est.*

Dacia Cysteriensis ordinis, salutem et caritatis uisceribus habundare. Nouerint uniuersi et singuli, quod nos personaliter et presentes affuimus super controuersia, que uertitur inter dominum Tukonem, Arusiensem episcopum, et domum Cysteriensis ordinis, que uocatur Cara Insula, in predicta dyocesi constituta, quod dicte domus dominus abbas .B. super ineuitabili et urgente domus sue necessitate compulsus est, presentibus melioribus regni Dacie, quorum nomina sunt subscripta, ab audientia dicti domini Arusiensis ad sanctam sedem apostolicam appellare. Cuius appellatio, sicut audiuius et inspeximus, erat sub hac forma:

»In nomine sancte et indiuidue trinitatis, patris et filij et spiritus sancti, amen. A uobis, reuerende pater domine Tuko, Arusiensis episcopo, Ego frater .B., dictus abbas Care Insule, licet indignus, sciens me et monasterium meum et conuentum meum a uobis indebite aggrauari: — ex eo quod procuraciones, uisitationi annexas, ratione quarundam possessionum, nostro monasterio in Dyursæ a uenerabili predecessore uestro domino Suenone collatarum, solum ob remedium anime sue et hoc pure et perfecte et sine quauis condicione, et nullatenus sibi debitas, cum a uobis secundum ius speciale nobis a sede apostolica specialiter indultum uisitari minime teneamur, et alia seruicia et seruitutes indebita seu indebitas contra ius predictum nobis inponere et contra iusticiam a nobis nitimini extorquere, familiam etiam nostram tallijs indebitis et exactionibus molestare; ex eo etiam quod, appellacione ab audientia uestra ad sedem apostolicam || a nobis legitime emissa et illa adhuc pendente cum nichil innouari debuit, ostia domus nostre infra septa monasterij nostri constitute uiolenter confregistis, nec non et infra diem colloquii, a domino .N. Wibergensi episcopo, illustris regis Danorum cancellario, et quibusdam alijs melioribus regni super pacis concordia inter nos reformanda acceptam ac initam, familiam nostram ad presenciam uestram citastis, interdixistis et pecuniam ab ea extorsistis; pro eo etiam quod, premissa et pendente appellacione, me abbatem dicti

1. viscera caritatis (vel misericordiæ), cfr. Luc. 1, 78; Coloss. 3, 12; Philipp. 1, 8 sq. 21. sibi codex: sed uobis scribi debuit. 36. et abesse debuit.

monasterij, non contumacem, non confessum, non conuictum super aliquo crimine, excommunicastis, sed hac de causa solum, quod abbatem secundum ordinis nostri consuetudinem in litteris meis me appello, nec non et conuentum meum simili sententia innodastis, quia me abbatem suum secundum dictam ordinis consuetudinem [me] appellant, diminuendo siue in totum absorbendo seu auferendo nobis libertates nostras uel emunitates nostras, per priuilegia sedis apostolice nobis et toti ordini Cysteriensi indultas et legitimo tempore sine interruptione prescriptas, in nostrum preiudicium non modicum et grauamen —: Ex hiis igitur grauaminibus et eorum quolibet et quam pluribus alijs a uobis, reuerende pater domine Tuko, Arusiensis episcopo, nobis comminatis, illatis et inferendis, nec non et sentencijs uestris uel sententia in me uel conuentum meum et dictam familiam meam post appellacionem ad sedem apostolicam, a me legitime interiectam, latis uel lata uel in futurum ferendis uel ferenda, iterato sedem apostolicam nomine meo et monasterij mei et tocus conuentus et uniuerse familie mee, et nomine omnium ecclesiarum michi subditarum, in scriptis appello, dicte sedis protectioni me et monasterium meum et conuentum meum et familiam totam et predictas ecclesias et omnia bona nobis attinencia, mobilia siue immobilia, subponendo. A uobis etiam apostolos cum instancia peto; quos si negaueritis, ab hoc grauamine rursus sedem apostolicam appello. Obligo autem me non ad probandum omnia premissa, sed ea tantum, que ad foundationem intencionis mee sufficere uidebuntur.

Igitur cum apostolos instantanter petisset et nullatenus optinere posset in argumentum ueritatis, presentem appellacionem sub nomine dominorum presencium et sigillo eorundem ac nostro roborauimus, uidelicet domini .N. Wibergensis episcopi, illustris regis Danorum cancellarij. Magni Barthe sun. Petri Gunnis sun. Johannis Kannæ. Nicolai Bicar. Johannis Kyyt. Kanuti Kabbi. Cristiaerni Benedict sun. Løki Arusiensis archi-

6. me *præe iteratum deleui*. 8. emunitates, i. e. immunitates. 14. uestris (uŕis) *scripsi*; nŕis C^s. 24. apostoli *vocantur in iure Romano (et canonico) litteræ dimissoriae, quæ post appellacionem interpositam dandæ sunt ab eo, a quo appellatum est, ad eum, qui de appellacione cogniturus est*; vid. Digg. 49, tit. 6 et Ducangius. 27. mee Langebek; me C^s. 29. fort. potius ante in *interpungendum*.

diaconi. Mauricij uice archidiaconi Ripensis. Pauli Pææn. Magni Deg. Actum anno domini .M^o.CC.^o.LX.^o.II.^o. in cathedrali ecclesia Arusiensi, sexto Idus Mai.

(XIV.) Post hanc appellationem acrius seuire cepit solito
5 sepedictus episcopus, ut in subsequentibus satis lucide patebit.

Littera abbatum ad archiepiscopum Jacobum, qui tunc temporis in Suecia fuit, expulsus de Dacia, quia noluit ecclesiarum iniuriam in sua prouincia pati.

» Reuerentissimo et [in] omni ueneratione dignissimo Do-
10 mino .J., Lundensi archiepiscopo, Suecie primati, fratres .A. de Heriuado, E. de Esrom, A. de Uite scola, J. de Sora, N. de Tuta ualle, M. de Insula Dei, J. de Loco Dei, M. de Rure regis, dicti abbates de ordine Cistertij, quicquid possunt reue-
15 rencie et honoris cum oracionibus deuotis. Consilium a sapiente requiritur, auxilium a potente. Cum ergo utroque dono, uidelicet sapientie et potencie, prepollet uestra sublimitas, magnopere speramus iura ecclesiarum nostrarum defensari. Sicut proprio auditu, nec non et fide dignorum relatu, certis-
20 sime didicimus, quod magister .T., qui se gerit pro Arusiensi episcopo, spretis apostolice sedis priuilegijs ac libertatibus ordini nostro indultis, diuersis grauaminibus et exactionibus iniustis abbatem et conuentum de Cara Insula inquietat et
Fol. 33^v. molestat, atque procuraciones indebitas exigendo monasterium ipsum armata manu intrans, non sine magna iniuria et con-
25 tumelia domus, ac ianuas infra septa dicti monasterij constitutas confringendo, abbatem et monachos excommunicando ac <in> familiam ipsorum post appellationem ab ipsis legitime interpositam interdicti et excommunicationis sententiam fulminando, Sanctitati uestre humiliter supplicamus et deuote,
30 quatinus dictum magistrum ab infestationibus iam dictorum monachorum per censuram ecclesiasticam compescatis, scri-

4—8. Post . . . pati: hæc omnia rubricator pinxit. 9. in (i) delendum uidetur. 11 sq. E. fort. = Esbernus; J(acobus) de Sora; J(ohannes) de Loco Dei; cfr. præterea ad p. 221, 34; ceterorum nomina ignorantur. 12—13. rureg C^s (Langebek: r. regio). 15. a ponte C^s, corr. Langebek; cfr. Tobie 4, 19; Psalm. 88, 20. 19. didiscimus C^s. 23. atque abesse debuit (uidelicet rectius esset). 25. infra scripsi, cfr. p. 222, 29; i C^s. 27. in addidit Langebek.

bentes pro eisdem sancte sedi apostolice et cardinalibus, ut eosdem dignentur in omnibus supradictis defensare.»

(XV.) In quadragesima longe supra dicta prohibuerat episcopus sub pena excommunicationis omnibus sacerdotibus in sua diocesi constitutis, ne inofficiarent ecclesias nostras, 5 sperans per hoc nos uelle deserere eas, ut uel per talem occasionem nobis eas posset auferre. Vnde nullus sacerdos in ecclesijs nostris audebat alicui ecclesiastica sacramenta conferre. Vnde, necessitate compulsi, fecimus, quod potuimus, licet inuiti.

10

Littera episcopi ad abbatem.

» Tuko, dei gratia Arusiensis episcopus, fratri .B., pro abbate in Øm se gerenti, et conuentui ibidem salutem in domino. Cum diu est, quod sub pena excommunicationis tunc late mandando inhibemus, ne fratres uestri monachi ecclesias 15 parrochiales in rure nostre dyocesis officiant quoquo modo, et ipsi, mandato nostro non parentes, memoratas ecclesias nichilominus officiauerunt et officiant in contemptum clauium et dei contumeliam, sic ligati, et licet contra eosdem ad presens esset de iure durius procedendum, volentes tamen 20 juris rigorem in hac parte per pacientiam temperare, vobis sub pena excommunicationis prius late mandamus, quatinus memoratos fratres monachos infra quindecim dies a publicatione presencium ad monasteria sua reuocetis, uel etiam infra diem predictum coram nobis compareatis, docturi, quod 25 id poteritis facere de priuilegio speciali, cum hoc jure canonum minime permittatur. Mandamus uobis etiam sub pena predicta, ut emendam, quam nobis pro contemptu, contumelia et abiectioe inaudita in claustro uestro nobis facta firmastis, que in sexta feria ante ascensionem domini proxime preterita 30 solui debuit, infra predictum quindecim dierum terminum persoluatis. Alioquin extunc contra uos, quantum ordo iuris dictauerit, fiducialius procedemus.»

Non credat aliquis, abbatem sibi umquam emendam firmasse neque exhibuisse; sed mediatores dixerant ante diem 35

11. rubris litteris. 15. malim inhibebamus vel inhiberemus. 18. officiauerant C^s. 26. iure Langebek; iura C^s.

colloqui, que erat in predicta sexta feria: 'si pacem et concordiam cum abbate habere uellet, libenter seruiret ei'. Neque ipse pacem habere uoluit, nec seruicium acquisiuit.

(XVI.) Littera abbatum ad papam.

5 » Sanctissimo patri ac domino .U., dei gratia sacrosancte Romane ecclesie summo pontifici, fratres A. de Heriuado, E. de Esrom, N. de Tuta ualle, A. de Uite scola, M. de Insula Dei, dicti abbates, ceterique coabbates ipsorum Cysterciensi
10 ordinis in regno Dacie constituti cum deuotis orationibus pedum oscula beatorum. Quamuis ad uestre sanctitatis gratiam atque inexhausta misericordie uiscera merito sit ab omnibus recurrendum, afflictis tamen et oppressis ad ipsa, tanquam ad materne consolationis ubera, specialior est recursus. Hinc est, quod nostri ordinis uniuersitas orationes continuas
15 et gratiarum actiones uobis uestrisque sanctissimis predecessoribus *<reddere>* tenetur omnimodas, pro eo quod ipsum ab oppressionibus iniquorum per emunitates et libertates priuilegiorum, quibus ditatus et roboratus est actenus, defensatis. Attamen, quia clemencia *<uestra>* uix tantum tuicionis sufficit ad
20 hibere, quin maliuolencia semper occasionem querat et adinueniat malignandi, necessitatem predilecti in Christo coabbatis nostri .B. de Cara Insula, || Arusiensis dyocesis, beatitudini uestre suggerendo compellimur intimare, qui a domino .T., memorate Arusiensis ecclesie dicto episcopo, miserabiliter satis et
25 mirabiliter est oppressus, tam per comminationes uarias et uiolencias seu concussiones, quibus procuraciones indebitas et insolitas et multiplices exactiones contra sancte uestre sedis indulta nititur extorquere, quam etiam per sentencias suspensionis uel interdicti in ipsum abbatem et conuentum suum
30 nec non et familiam, etiam post appellationem legitime interpositam, iniuste nimis atque indebite fulminatas. Quapropter sanctitati uestre humili cum deuocione attencius supplicamus, quatinus, sepe memorati abbatis ac ipsius monasterij tam

4. rubris litteris. 5. U. = Urbano IV. 12. oppressis C^s (item 25 et saepius in sqq.). 16. reddere addidi. 17. oppressionibus Langebek; oppressoribus C^s. 19. uestra addidi. 26. post concussiones iteratum uarias deletum est. 32. supplicamus C^s.

euidentem et importabilem oppressionem intuitu pietatis aduertentes, taliter eidem providere dignemini, quod protectionis uestre munimen et gratiam prodesse sibi senciat, et auctoritatis uestre constitutio uel indulgencia siue mandatum a predicto episcopo uel alijs tam irreuerenter et temere possit
5 uel debeat non contempni. Actum anno domini .M.CC.^o.LX.III. Die beati Johannis ante portam Latinam.«

(XVII.) Littera abbatum cardinalibus.

» Reuerentissimis in Christo patribus ac dominis, sacrosancte Romane ecclesie cardinalibus uniuersis, fratres A. de 10 Heriuado, E. de Esrom, N. de Tuta ualle, .A. de Uite scola et M. de Insula Dei, dicti abbates, ceterique coabbates ipsorum Cysterciensi ordinis in regno Dacie constituti humilis deuocionis orationes continuas cum salute. Cum uniuersalis ecclesie status et specialiter nostri ordinis integritas per uestre
15 sollicitudinis uigilanciam gubernetur iugiter ac regatur, credimus benignitati uestre non mediocriter displicere, si cuiuspiam peruersitas predicti ordinis nostri domos uel personas conata fuerit perturbacionibus indebitis molestare. Quocirca necessitatem et grauamen predilecti in Christo coabbatis nostri .B. 20 de Cara Insula, Arusiensis dyocesis, sanctitati uestre suggerentes compellimur intimare, qui a domino .T., memorate Arusiensis ecclesie dicto *<episcopo>*, miserabiliter satis et mirabiliter est oppressus, tam per comminationes uarias et uiolencias seu concussiones, quibus procuraciones et exactiones
25 multiplices indebitas et insolitas contra apostolice sedis indulta nititur extorquere, quam etiam per sentencias excommunicationis, suspensionis uel interdicti in ipsum abbatem et monasterium ipsius nec non et familiam, etiam post appellationem legitime interpositam, iniuste nimis atque indebite
30 fulminatas. Quapropter vniuersitatis uestre sacrosanctum collegium in domino suppliciter exoramus, quatinus innocenti ferentes auxilium dignanter efficere uelit, ut, sub uestra protectione receptus, apostolicis etiam priuilegijs ab inuasoribus defensetur, et emunitates seu libertates ordinis euacuare uel
35

23. episcopo add. Langebek, item p. 228, 14 ecclesie.

infringere molientes debite animaduersionis non effugiant ulcionem. Valete. Actum anno domini .M. CC. LX. III. Die beati Johannis ante portam Latinam. «

(XVIII.) Littera abbatum Dacie. quatuor primis abbatibus.

5 Reuerentissimis in Christo patribus et omni honore dignissimis, Dominis .J., abbati Cystercij, et quatuor primis abbatibus, ac toti capitulo generali, fratres A. de Heriuado, E. de Esrom, A. de Uite scola, J. de Sora, N. de Tuta ualle, J. de Loco Dei, M. de Insula Dei, M. de Rure regis, dicti
10 abbates de Dacia, salutem et caritatis uisceribus habundare. Super iniuria multiplici et uexatione miserabili et mirabili .B. abbatis ac conuentus de Cara Insula ordinis nostri, Arusiensis dyocesis, a domino .T., qui se gerit pro memorate Arusiensis
15 *«ecclesie»* episcopo, illata, uobis conqueri compellimur inpre- senti, qui, spretis apostolice sedis priuilegijs ac libertatibus ordini nostro indultis, diuersis grauaminibus et exactionibus iniustis dictum conuentum inquietat et molestat, procuraciones trium septimanarum sibi indebitas exigendo, monasterium ipsum armata manu *intrans* non sine magna iniuria ac con-
20 tumelia domus ianuas infra septa monasterij constitutas Fol. 34^v. confrin||gendo, abbatem et conuentum excommunicando ob hoc solum, quod abbatem in litteris suis secundum antiquam ordinis consuetudinem se appellat; nec non et infra diem colloquii a domino .N. Wibergensi episcopo, illustris regis
25 Danorum cancellario, et quibusdam alijs regni melioribus super concordia inter ipsum et dictam domum reformanda *«acceptam et initam»*, et ab audiencia sua ad sedem apostolicam a domino abbate legitime appellatione emissa et adhuc pendente, cum nichil iure innouari debuit, familiam illorum ad
30 presenciam suam citauit, interdixit et ab ea pecuniam extorsit. Insuper abbatem et conuentum, diuino timore postposito, maliciose illusioni et calumpnie secularium exponere non ueretur. Vnde periculum personarum et dicte domus excidium in breui fore formidamus, nisi uestro iuuamine ac consilio et
35 sancte sedis apostolice protectione dicte domus uexatio pro-

19. *intrans addidi*, cfr. p. 224, 24; intrando Langebek. 27. *acceptam et initam addidi*, cfr. p. 222, 33 sq.

pulsetur. Quapropter sanctitati uestre humiliter supplicamus et deuote, quatinus sepe dictam domum ac conuentum scriptis uestris ad sedem apostolicam et cardinales dignemini comunire, ne dicta domus cetereque domus per Daciam constitute periculum et excidium, quod auertat deus, paciantur. 5 Datum anno domini .M. CC. LX. III. In die sancti Johannis ante portam Latinam. «

(XIX.) Post hec excogitauit secum abbas, cognoscens imbecillitatem suam et paruitem et paupertatem ad tante rei resistenciam, et maxime quia sepe dictus episcopus ludebat 10 cum rege, immo, ut uerius dicam, illudebat ei adhuc puero, habens eum tanquam in manu sua (archiepiscopus uero, qui iudex suus esse debuit ordinarius, ut supra commemoratum est, expulsus fuit de regno propter iusticiam ecclesie; vnde prefatus episcopus nec deum timuit nec hominem reuerbatur, 15 nam ipse sibi extitit iudex): — Abbas igitur, secum assumpto monacho uno, perrexit Tutam uallem, rogans abbatem loci illius, ut secum ueniret ad Uite scolam, de magno et arduo negocio tractaturi. Qui cum Uite scolam peruenissent, cepit abbas noster suam pandere et detegere uoluntatem, petens 20 suppliciter cessionem. Quo audito abbas Tute uallis indignatus est ualde, quod eum ad hoc illuc perduxisset; peciit licenciam redeundi domum; uix magnis precibus retentus est. Dixit abbas Uite scole, non esse conueniens, ut ibi reciperet eius cessionem; »sed si omnino ita oportet fieri, redeundum 25 est ad capitulum, ubi nomen suscepas abbatis. « Ille uero constanter insistebat, iurans: 'si nollet cessionem eius recipere, sigillum ante pedes eius poneret'. Conuocatis igitur abbas domus illius secum abbate et monacho domus nostre, clam interrogans eos, quem haberent ad tale honus aptum, Respon- 30 derunt illi, dicentes: »Est hic apud uos nobilis persona et sapiens, et bene notus ab omnibus melioribus regni Dacie, dominus Thuro, predecessor uester, qui annis . . . prefuit domui isti; postea prefuit Esrom annis . . . ; qui bene et honeste rex

8. *ibescilitatē C⁸*. 9. *suam et scripsi*; et suam *C⁸*. 10. *quia postea addidit scriptor in margine*. 15. *nec deum . . . reuerbatur: Luc. 18, 2. 4.* 17. *ualē C⁸*. 33 sq. *vacua spatia reliquerat scriptor, ut postea in eis numeros scriberet; sed id factum non est.*

domum hanc et illam.« At ille: »Accipiemus eum nobiscum ad presens an non?« Respondit abbas noster: »Melius est, ut ad presens uobiscum recipiatis eum, ut, si forte renititur honus subire, uerbis consolatorijs allicietis eum, et precipue cum sit uobiscum in itinere.« Et sic factum est.

(XX.) Anno domini ^o.cc.lxx.iiij., in vigilia beati Barnabe apostoli, letus et hilacer cessit frater Boecius, xvi^o. abbas. In die eiusdem apostoli electus est dominus Thuro, quondam abbas Uite scole, postea Esromensis; deinde Care Insule
10 honus suscepit regiminis. Hic fuit .xvii. abbas.

Iste bonus homo cepit diligenter inquirere et inuestigare causam guerre et controuersie, que uertebatur inter dictum episcopum et domum iam suam. Dicunt ei monachi sui rem gestam per ordinem. At ubi narrationem expleuissent, ex-
35^r. 15 cogitauit secum abbas, quomodo gratiam || episcopi posset adipisci. Que dicta queue facta sunt ex parte utrorumque, uel quot inde habita colloquia, non sunt per singula dicenda, nec facile possunt explicari. Abbas uero, intelligens cor episcopi esse induratum, et de die in diem mala peioribus
20 nobis accumulare, nec se sua posse preualere industria, appellationem prius editam prosequitur: Quia episcopus cotidie innouauit mala, innouauit etiam abbas litteras domino pape destinandas. Cuius forma talis est:

(XXI). Item secunda littera abbatum de Dacia ad papam.

25 »Sanctissimo patri ac domino .V., dei gratia sacrosancte Romane ecclesie summo pontifici, fratres E. de Esrom, J. de Loco Dei et M. de Rure regio, dicti abbates in Dacia Cyster-ciensis ordinis, beatorum oscula pedum cum oracionum in-
30 stancia deuotarum. Licet propriarum nos angustiarum et continuarum oppressionum multiplicitas non sinat aliquatinus respirare, calamitatibus tamen dilecti in Christo .Th. coabbatis nostri de Cara Insula, Arusiensis dyocesis, et eiusdem loci

4. allicietis in illicietis radendo correctum uidetur. 6—10. omnia rubricator pinxit. 7. hilacer: uocem monstruosam scriptor uerba hilaris et alacer contaminans finxit. 15—16. ^hadipisci ^hposset C^s. 18—19. cor .. esse induratum: cfr. Exod. 7, 13 al. 31. interpunctionem post calamitatibus habet codex, sed ante h. v. ponenda scilicet est, ut datius cum condolentes coniungatur.

conuentus ex animo condolentes, aures uestre sanctitatis querimonijs lacrimabilibus et nostris usque ad hec tempora partibus inauditis compellimur onerare. Siquidem predictæ ciuitatis episcopus, cum specialius ob gratiam in se factam sedem tenetur apostolicam uenerando reuereri, uidetur speciali
5 (immo singulari) quadam malignitate uestre derogare auctoritati et contemptum agere bonitati. Nam appellationibus ad auxilium misericordiæ uestre factis dedignatur deferre, et priuilegiarum uestrorum adnichilat munimenta. Preter ea namque grauamina, que appellationi, quam predictus abbas satis euidenter
10 compulsus edidit, inserta sunt, nouis item machinationibus ipsum abbatem et monachos uel conuersos suos memoratus dominus episcopus litteris suis ad placita et forenses conuentus euocat, familiam ipsorum propter detencionem decimarum interdicat et excommunicat, et nichilominus sic sentenciatos
15 per prepositos et officiales suos continuis citationibus ad fora diuersa uentilat et impellit, et per hoc solum absolucionem et quietem eos obtinere denunciat, si die uel termino, quem eis prefixerit, recesserint a seruicio monachorum; conuersos etiam ad suam presenciam simili modo citatos pro quouis delicto
20 uel offensa punit pena pecuniaria sicut alios seculares, qui sunt de proprio suo foro. Et cum uestra pietas religionem fouens sanxerit, eos, qui in monachum uel conuersum manus uiolentas iniecerint, excommunicatos ipso facto, et quod eccle-
25 siarum prelati candelis accensis excommunicatos eos publice denunciare debeant, predictus dominus episcopus alias digne sentenciandos, si personas dicte domus spoliauerint aut uerberauerint, absolucionis remedium promittit a se continuo percepturos, quasi hoc non sit preuaricationis augmentum, sed
30 pocius pie contritionis et condigne satisfactionis euidentis argumentum. Vnde et exempli causa quendam monachum suprascripte domus et sacerdotem, Scalmi nomine, in festo beati Marci pape, quod euenit die dominica, et in cimiterio ecclesie de Røzmosæ, cum cuius donatione dicta domus fundata
35 noscitur ab initio, per satellitum suorum armatam manum

5. aplica C^s, corr. Langebek. 8. deferre = debitum respectum præbere. 17. uentilat = circumagit. 27. sentenciandos scripsi; sentencias C^s. 35. armata manū C^s.

uiolenter raptum captiuauit, et detinet mancipatum custodie
 carcerali. Quo impetu duos equos simul rapiens abstulit, et
 secundo in eadem ebdomada duos alios, conuersum, ipsorum
 custodem, acris uerberibus affligendo. Sequestrat etiam a
 5 fidelium communione sentencialiter eos, qui dictorum mona-
 chorum missas audierint, et eos similiter, qui permittunt
 monachos missas suis in ecclesijs auscultare. Quibus omnibus
 et consimilibus, que cotidianis innouat exercicijs, ad omni-
 modam destructionem sepius memorate domus laborare
 10 uidetur; et in breui perficiet, si non subuenerit uestre ||
 Fol. 35^v. dignationis pia protectio, que oppressos eripit, insontes liberat,
 et iniuriam patientibus iuste iudicat, prestans semper in
 omnibus auxilium oportunum. Actum anno domini .M.CC.LX.III.
 Die beatarum .ix. uirginum.

15 (XXII.) Procuratorium domini Laurencij et fratris Boecij
 monachorum ad curiam Romanam missorum.

»Sanctissimo patri ac domino .V., dei gratia sacrosancte
 Romane ecclesie summo pontifici, frater .Th., dictus abbas in Cara
 Insula, totusque eiusdem loci conuentus Cisterciensis ordinis,
 20 Arusiensis dyocesis, salutem et deuota pedum oscula beatorum.
 Quoniam diuersis et multimodis a dyocesano nostro affligimur
 iniurijs, sedem apostolicam appellauimus, constituentes latores
 presencium, dilectos monachos nostros, dominum Laurencium
 et fratrem Boecium, ex parte nostra et capituli nostri ad
 25 agendum, excipiendum, replicandum et defendendum, ad in-
 petrandum et ad contradicendum, et ad omnia et singula, ad
 que legitimi procuratores siue procurator, si alterum deesse
 contigerit, debet constitui, Dantes eis etiam potestatem alium
 siue alios, si necesse fuerit, procuratores constituendi siue
 30 substituendi, similiter etiam in animam nostram iurandi, si
 necesse fuerit. Hoc sanctitati uestre totique presenti curie
 Romane presentibus significamus et parti aduerse. Datum
 anno domini .M.CC.LX.III. v. Kl. Februarij.»

4. a¹cs, i. e. acris, C^s pro acribus; sed hanc formam etiam alii
 usurpauerunt. 14. .ix. (nouem millium) C^s, sed .xi. scribi debuit.
 15—16. omnia uerba rubricator pinxit. 18. FR. Th. C^s. 22. appela-
 uimus C^s. 28. debent siue debet scribendum erat, similiter v. 29:
 procuratorem siue procuratores.

(XXIII.) Littera domini pape ad iudices nobis datos.

Urbanus episcopus, seruus seruorum dei, dilectis filijs
 . . de Rinkstadio et . . de Nestwet abbatibus, Roskeldensis
 dyocesis, salutem et apostolicam benedictionem. Multum per
 hoc modestie in uenerabili fratre nostro .T., episcopo Arusiensi, 5
 pontificali detrahitur, quod religiosos uiros persequi dicitur
 sine culpa, erga quos se potius taliter habere deberet, quod
 ipsi de eo laudes proponerent, non querelas. Sane dilecti
 filij, .Th. abbas et conuentus monasterij Care Insule Cyster-
 ciensis ordinis, Arusiensis dyocesis, nobis grauiter sunt con- 10
 questi, quod idem episcopus eos indebitis exactionibus aggrauat
 et molestat, et, si ipsi super hoc sibi forsitan se opponunt, in
 illos, qui eos ad laborandum adiuuant et terras excolunt
 eorundem, excommunicationis sententiam contra iusticiam
 propria auctoritate promulgat. Unde eidem episcopo nostris 15
 damus litteris in mandatis, ut ab huiusmodi exactione et
 aliorum predictorum indebita molestatione desistat. Alioquin,
 cum hic non sit excessus, qui debeat in pontifice tollerari,
 Discrecioni uestre per apostolica scripta mandamus, quatinus,
 si dictus episcopus mandatum nostrum neglexerit adimplere, 20
 uos eum a presumptione huiusmodi, appellatione cessante,
 auctoritate nostra studeatis, sicut iustum fuerit, coercere, Non
 obstante, si eidem episcopo a sede apostolica sit indultum,
 quod interdicti, suspendi uel excommunicari seu extra suam
 diocesim in causam trahi per litteras dicte sedis non possit, 25
 nisi dicte littere plenam et expressam de uerbo ad uerbum
 de indulto huiusmodi fecerint mencionem. Datum aput Urbem
 ueterem .xi. Kl. Junij, Pontificatus nostri anno tercio, Anno
 uero domini .M.CC.LX.III.

(XXIV.) Item littera pape ad alios iudices.

30

Urbanus episcopus, seruus seruorum dei, dilectis filijs . .
 preposito et . . archidiacono Sleswicensibus salutem et apostolicam
 benedictionem. Obuiare malicijs peruersorum et quieti religio-
 sorum consulere pastoralis sollicitudine commonemur, ut et

2. ep^s supra vers. add. C^s. 3. Nomina ignorantur; item infra
 v. 31 sq. et p. 236, 8. 11. aggrauat C^s. 28. urbē uerē C^s.
 32. fletwiceñ. 34. commonemur scripsi; cōmonetur C^s.

illorum peccandi refrenetur audacia, et isti eo deuocius, quo
 quocius, uirtutum domino ualeant famulari. Cum igitur
 dilecti filij Th. abbas et conuentus monasterij Care Insule
 Cisterciensis ordinis, Arusiensis diocesis, sicut ijdem nobis
 5 insinuare curarunt, a non nullis, qui nomen domini in uacuum
 recipere non formidant, multiplices molestias paciantur, nos,
 et presumptorum huiusmodi refragari conatibus et dictorum
 abbatis et conuentus paci prouidere uolentes, discretioni uestre
 Fol. 36^r. per apostolica scripta mandamus, quatinus, || eisdem abbati et
 10 conuentui aduersus predonum, raptorum et inuasorum auda-
 ciam defensionis presidio assistentes, non permittatis eos in
 personis uel bonis suis a talibus molestari, Molestatores
 huiusmodi per censuram ecclesiasticam appellatione postposita
 compescendo, attentius prouisuri, ut de hijs, que cause cogni-
 15 tionem *(non)* exigunt, et que ipsorum personas et bona non
 contingunt, uos nullatenus intromittere procuretis; et, si secus
 presumpseritis, tam presentes litteras quam etiam processum,
 quem per uos illarum auctoritate haberi contigerit, omnino
 carere uiribus ac nullius fore decernimus firmitatis. Huius-
 20 modi mandatum nostrum sic sapienter et fideliter exequamini,
 ut eius fines quomodolibet nullatenus excedatis, presentibus
 post triennium minime ualituris. Datum ut supra.

(XXV.) Item papa iudicibus.

Urbanus & c. dilectis filiis . . de Ringstadio & c. ut supra.
 25 Sua nobis dilecti filij, abbas et conuentus monasterij Care
 Insule Cisterciensis ordinis, Arusiensis dyocesis, petitione
 monstrarunt, quod, cum uenerabilis frater noster . . Arusiensis
 episcopus ad monasterium ipsum accedens procuraciones, que
 ratione uisitationis debentur, pecijssset ab eis, ex parte ipsorum
 30 fuit excipiendo propositum, quod, cum toti ordini predicto a
 sede apostolica sit indultum, ut eius monasteria episcopis uel
 alijs ecclesiarum prelati procuraciones huiusmodi exhibere
 minime teneantur, prout per exhibitionem indulti huiusmodi

1. istis C^s, corr. Langebek. 2. uirtutum domino: *Psalm. 23, 10. al.*
 5—6. nomen d. in uacuum (= vanum) accipere, *cfr. Exod. 20, 7.*
 15. non *addidi*. 27. *Verba* cum u. f. noster . . ar in *rasura*, sed
eadem manu, scripta sunt.

erant docere parati, ad prestandas procuraciones huiusmodi
 minime tenebantur; et quia dictus episcopus super hoc non
 audiebat eosdem, pro parte ipsorum fuit ad nostram audien-
 ciam appellatum. At idem episcopus, huiusmodi eorum
 appellatione contempta, in abbatem et conuentum predictos 5
 ac omnes illos, qui eorum missas audirent et terras laborarent
 ipsorum, excommunicationis sententiam promulgauit. Quocirca
 discretioni uestre per apostolica scripta mandamus, quatinus,
 uocatis, qui fuerint euocandi, et auditis hinc inde propositis,
 quod canonicum fuerit, appellatione postposita decernatis, 10
 facientes, quod decreueritis, auctoritate nostra firmiter obser-
 uari. Testes autem qui fuerint nominati, si se gratia, odio,
 uel timore subtraxerint, per censuram ecclesiasticam appella-
 tionem cessante cogatis ueritati testimonium perhibere. Datum
 ut supra. 15

(XXVI.) Item littera pape ad episcopum.

Urbanus episcopus & c. uenerabili fratri .T. episcopo
 Arusiensi salutem et apostolicam benedictionem. Multum per
 hoc modestie in te pontificali detrahitur, quod religiosos uiros
 persequi diceris sine culpa, erga quos. te potius taliter habere 20
 deberes, quod ipsi de te laudes proponerent, non querelas.
 Sane dilecti filij . . abbas et conuentus monasterij Care Insule
 Cisterciensis ordinis, tue diocesis, nobis grauiter sunt con-
 questi, quod eos indebitis exactionibus aggrauas et molestas,
 et, si ipsi super hoc tibi forsitan se opponunt, in omnes, qui 25
 eos ad laborandum adiuuant et terras excolunt eorundem,
 excommunicationis sententiam contra iusticiam propria aucto-
 ritate promulgas. Quocirca fraternitati tue per apostolica
 scripta mandamus, quatinus ab huiusmodi exactione et aliorum
 predictorum indebita molestatione desistas. Alioquin, cum 30
 hic non sit excessus, qui debeat in pontifice tollerari, Dilectis
 filiis . . de Rinkstadio et . . *(de)* Nestweth abbatibus nostris
 damus litteris in mandatis, ut te a presumptione huiusmodi
 appellatione cessante auctoritate nostra, sicut iustum fuerit,
 studeant coercere, non obstante, si tibi a sede apostolica sit 35
 indultum, quod interdicti, suspendi uel excommunicari seu

31. excessus C^s. 32. de *addidi*.

extra tuam diocesim in causam trahi per litteras dicte sedis non possis, nisi dicte littere plenam et expressam de uerbo ad uerbum de indulto huiusmodi fecerint mencionem. Datum ut supra.

5 (XXVII.) Littera domini Johannis cardinalis ad prefatos iudices.

Fol. 36^v. **F**rater Johannes, miseratione diuina Portuensis et sancte Rufine episcopus, honestis et religiosis uiris, amicis suis in Christo carissimis, priori prouinciali fratrum predicatorum
10 Roskeldensis dyocesis, salutem et fraternam in domino caritatem. Illas preces uobis libenter porrigimus, que iusticiam sapiunt et in se continent equitatem. Cum igitur dilecti nobis in Christo .Th. abbas et conuentus monasterij Care Insule Cisterciensis ordinis, Arusiensis dyocesis, super quibusdam
15 iniurijs et indebitis exactionibus, quas uenerabilis frater noster Arusiensis episcopus eisdem et eorum monasterio ac grangijs et ecclesijs infert per se et suos, et inferre incessanter non desinit, uos a summo pontifice iudices optinuerunt, honestatem uestram, de qua plene confidimus, omni, qua possumus,
20 affectione rogamus, quatinus ad reddendum eis iusticiam, cum ad hoc maxime teneamini, postquam commissum est uobis, diuini amoris intuitu et precum interuentustrarum taliter uos geratis, quod primo diuinam promereamini gratiam, et nos uobis et uestris monasterijs temporibus oportunis tene-
25 amur ad gratiarum uberrimas actiones. Datum apud Urbem ueterem, Noñ. Julij, pontificatus domini Urbani pape quarti anno tercio.

(XXVIII.) Item littera domini Guidonis cardinalis ad supradictos iudices, unde supra.

30 **U**enerabilibus in Christo patribus et amicis karissimis, . . de Rinkstadio et . . de Næstweth abbatibus, Roskeldensis dyocesis, et . . , priori prouinciali fratrum *<predicatorum>* regni Dacie, frater Guido, miseratione diuina tituli sancti Laurentij in Lucina presbiter cardinalis, in salutis auctore salutem. Cum

12. fuerat dilectis, sed s erasum est. 32. predicatorum addidi.

dominus noster, summus pontifex Urbanus papa quartus, in causa, que uertitur inter abbatem et conuentum monasterij Care Insule ordinis nostri ex una parte et . . episcopum Arusiensem ex altera, uos deputauerit auctores, discrecionem uestram requirimus et rogamus, quatinus nostrorum optentu
5 precaminum predictos . . abbatem et conuentum habeatis in iure suo et in negocijs dicti monasterij, quantum secundum deum et iusticiam poteritis, commendatos, Scituri, quod predictum monasterium quadam prerogatiua dilectionis diligimus, et nostre intencionis existit iura et libertates ipsius monasterij,
10 quantum cum deo poterimus, inuiolabiliter obseruare. Datum apud Urbem ueterem, octauo Idus Junij, pontificatus ut supra.

(XXIX.) Littera domini abbatis Clareuallis ad reginam Dacie.

Serenissime ac illustrissime domine, sibi in Christo karissime, Margarete, dei gratia Danorum Sclauorumque regine,
15 frater Philippus, dictus abbas Clareuallis, cum omni reuerencia et honore promptam et deuotam ad beneplacita *<domini>* uoluntatem. Venerabiles et in Christo dilecti coabbates nostri, filij Clareuallis *<in>* uestro dominio constituti, de domino .T. Arusiensi episcopo lacrimabiliter conqueruntur, quod idem
20 episcopus filiam nostram, Øm uidelicet, in sua diocesi constitutam multipliciter afficiens et affligens ipsam in libertatibus suis et priuilegijs ab apostolica sede concessis et decimis prediorum, parrochialibus etiam ecclesijs ad dictum monasterium spectantibus ac alijs diuersis modis contra deum et
25 iusticiam inquietat, priuilegia infringendo procuraciones indebite extorquendo, decimas prediorum et noualium iam legitime prescriptas iniuste expetendo, ecclesias intercludendo, possessiones et allodia irreuerenter inuadendo, iumenta diripiendo, fratribus dicti loci minas et uerbera inferendo ac alijs diuersis
30 grauaminibus ipsos multipliciter infestando, que nimis longum esset tenore presencium enarrare. Quapropter regiam uestram magnificenciam imploramus humiliter et attente, quatinus intuitu dei ac uestre reuerencia Clareuallis, que semper apud

17. pmlā (= promptam) C^s; paratam Langebek. domini addidi, cfr. Ecclesiastici 41, 6. 18. et omisit Langebek. 19. in addidi. 22. affligens C^s. 23. applica sede C^s. 29. iūnda C^s.

dominationem uestram locum uestri gratia optinuit singularem, dicte abbacie ceterisque nostre generationis monasterijs in regno uestro fundatis in suis afflictionibus contra dictum episcopum spetialiter et ipsius machinationes et insultus ma-
 5 num consilij, fauoris et auxilij apponatis, dictum episcopum sub optentu gratie uestre monentes et efficaciter inducentes,
 Fol. 37^r. ut a prefatis grauamini- et alijs consimilibus desistere non obmittat, tantum super hijs, si placet, facientes, quod exinde uobis aput deum accrescat meritum, et nos, qui uestri sumus,
 10 uobis teneamur ad gratiarum multiplices acciones. Valeat bene et diu uestra magnificencia, sicut uolumus et oramus. Datum Clareuallis, feria .vi^a. post natiuitatem uirginis gloriose.

(XXX.) De Berone monacho.

Post recessum monachorum ad curiam Romanam eadem
 15 ebdomada iniunxit dominus abbas Thuro domino Beroni monacho et Hermannio et Henrico conuersis, ut proficiscerentur cum equis et alijs rebus ad emendum annonam in Sclauiam. Erat enim eo tempore in toto regno Dacie fames et penuria annone. Qui cum Horsnes peruenissent ad disponendum
 20 rerum suarum facultatem nauem onerando, in medij noctis silencio superuenerunt ministri dicti episcopi, immo satellites diaboli, alijs dormientibus inuadentes eos, dictos equos et omnes res, quas habuerunt, auferendo, monachum uincientes funibus (et catena nudos pedes eius sub uentre equi strin-
 25 xerunt!) captiuum deducentes; quem decem et nouem septimanis carcerali custodia obseruarunt, punientes eum tanquam malefactorem et reum mortis. Ipse utique, postquam exiuit, nunquam sui corporis uires recuperauit, neque crurium (!) aut pedum suorum recepit sanitatem. Conuersi, qui cum eo
 30 Horsnes fuerunt, — alterum illorum, nomine Henricum, in primo ingressu, quando dicti satellites solarium, ubi nouerant claustrales dormire, intrarent, irruentes super eundem genibus

1. *fortl.* uestre gratie. 5. *apponatis scripsi*; *opponatis* C^s, *quod ad datiuum precedentem aptum non est*. 12. *nat?*, *i. e.* natiuitatem C^s (natalem Langebek). 20. *medij* C^s, *nec quidquam corrigendum est*; *dicitur enim eadem significatione et medium noctis et media nox*. 31. *solarium*, *Germanice Söller, Danice Loftskammer*.

suis presserunt, ut sui corporis interiora rumperentur, unde mortem, sicut ipse retulit, post paucos dies suscepit; alterum uero conuersum, Hermannium nomine, spoliauerunt, fere nudo relicto abierunt. Cum talis rumor ad aures *(eorum)*, qui domi fuerunt, perueniret, quantus luctus, quanta lamentatio quan-
 5 tusue gemitus omnium, non solum causa rerum amissarum, sed et *(ob)* personarum afflictionem, uerbis non potest explicari paucis. Nimia enim omnium perturbatio fuit. Propter prolixitatem narrationis et fastidium legentis non sunt omnia scribenda, que nobis ille bonus episcopus intulit aduersa. 10
 Post exitum prefati monachi Beronis de ergastulo carceris non fuit aliquis, neque secularis neque claustralis, si eum ante nouerat, qui se propter deformitatem ex inedia et alijs plurimis incommoditatibus sui corporis posset de fletu continere. 15

(XXXI.) Non est obliuioni tradendum, quod procuratores episcopi Tukonis falsa suggestione litteras papales acquisierunt, ut idem episcopus duobus preesset episcopijs, scilicet Arusiensi et Roskeldensi. Et quia iudices nostri nobis a sede apostolica dati sub sua iurisdictione extiterunt, potius sibi ipsis audebant
 20 oculos eruere quam nobis ullam facere iusticiam. Unde littere nostre in curia Romana acquisite nichil nobis profuerunt. Post reuersionem monachorum de Roma habitum est colloquium cum episcopo ad consilium amicorum nostrorum; ubi talis conuencio facta fuit, ut in subsequentibus ostenditur. 25

De conuencione episcopi et abbatis.

»E. Ripensis, N. Sleswicensis episcopi, omnibus presens scriptum uisuris uel audituris, presentibus et futuris, salutem in omnium saluatore. Scire uolumus tam presentes quam posteros, quod, nobis existentibus mediatoribus, vir religiosus
 30 dictus Thuro abbas de Kara Insula promisit uenerabili fratri nostro domino Tukoni Arusiensi episcopo procuraciones, quas antecessores sui Arusienses episcopi in dicto monasterio secundum approbatam consuetudinem dinoscuntur habuisse.

4. *abbierūt* C^s. *eorum addidi*. 7. *ob add.* Langebek. 17. *suggestione* C^s. *aquisierunt* C^s. 22. *aquisite* C^s. 27. E. = Esgerus; N. = Nicolaus (II.).

Vnde, si questio fuerit, quod tamen deus auertat, qualis fuerit consuetudo in procurationibus episcopo in ieiunio prestandis, omnibus et singulis protestamur, quod, nobis tunc in minori officio agentibus et cum uenerabili fratre nostro domino Petro Fol. 37^v. 5 Elaf sun Arusiensi episcopo existentibus, talem || uidimus consuetudinem, quod scilicet, cum ad claustrum accessit in feria quarta Cinerum, a se remouit omnem familiam suam, exceptis quatuor clericis et quinque laicis ad maius, et sic in claustro, 10 manis, aliquociens minus remanebat. Hec sciuius et hec scimus, ac secum in tribus ieiunijs in claustro de Cara Insula fuimus personaliter. Scimus etiam et presentes fuimus et uidimus, quod, quociens idem episcopus supradictus placitare debuit cum militibus uel cum populo, exiuit a claustro ad 15 loca remota uel per aquam uel per terram, ne predictum monasterium aduentu ospitum grauaretur. Scimus insuper et protestamur, quod id ipsum monasterium ab ipso episcopo Petro Elaf sun pensionem, quod *byskopsgyaf* dicitur, ac exequuciones causarum *hælighbrot* in omnibus locis infra 20 terminos episcopatus Arusiensis super familiam suam, siue in colonis suis siue in uillicis, libere dinoscitur habuisse. Has omnes libertates uenerabilis frater noster dominus Tuko, Arusiensis episcopus, predicto abbati ac conuentui in presencia utriusque nostrum et aliorum quam plurium bonorum homi- 25 num promisit dimittere ad possidendum libere et quiete, fide ab eo in manu nostra prestita corporali, quod super hoc querela domini abbatis aut conuentus eiusdem loci de cetero nullatenus audiretur; et, si contingerit (!) questionem moueri sine predictis, promisit idem episcopus, in hoc similiter fide 30 data, pro monasterio facere et ordinare, secundum quod nos ordinandum de nostro uoluntatis arbitrio duceremus. Actum in ciuitate Arusiensi in ecclesia beati Clementis, presentibus multis fide dignis. Datum anno domini .M.CC.LX.IIIJ in crastino beate Caterine uirginis.«

35 (XXXII.) Ista quidem uerbis sunt promissa, sed minime opere completa. Nam proximo quadragesimali tempore uenit

24. p̃timā (= plurimum) C^s, corr. Langebek. 27. dominis (d̃nīr) C^s, corr. Lgbk. 31. ordinandis C^s, corr. Lgbk. 35. minine C^s.

episcopus ad monasterium, sed non sicut promiserat. Venit enim cum centum equitaturis et cursoribus plurimis, sed nec unum amouit a se, et sic ipse prior rupit fedus. Familiam nostram nichilominus officiales sui more solito molestabant; nam illis magnum inde prouenit emolumentum. Vnde domino 5 abbati et omnibus nobis displicuit tale fedus inisse.

(XXXIII.) Post breue tempus crebrescente rumore auribus nostris intonuit, cardinalem de ordine nostro legatione ad Daciam a sede apostolica mittendum. In gaudio exultauimus, sperantes ab eo et per ipsum iusticiam de omnibus iniurijs 10 ab episcopo siue de aliis nobis illatis acquisituros. Qui cum aduenisset, conquesti sumus ei iniuriam nostram sub hac forma.

Littera abbatum domino cardinali legato.

»Reuerentissimo in Christo patri ac domino .G., dei gratia 15 tituli sancti Laurencij presbitero cardinali, apostolice sedis legato, vniuersitas abbatum de Dacia Cysterciensis ordinis orationum suarum suffragium salutare. Cum super aduentu uestro in regnum Dacie nobis plenius constitisset, in gaudium nos illico mutauit expectata diu presencia tanti patris, spe- 20 rantes nobis miserante domino et uestro auxilio mediante de magnis tribulationibus et uexationum iniurijs, quas passi sumus multipliciter annis istis, tandem aliquando remedium prouenire. Hinc est igitur, quod nos grauium iniuriarum molestias, quas domui ordinis nostri de Kara Insula Arusiensis 25 episcopus irrogauit, ad aures deferre paternitatis uestre lacrimabili querimonia ipsius fraterna compassio et proprie cautele occasio [nos] compellit, quia, nisi concepte malicie calumpniosa molimina, que aduersus dictam domum prefatus episcopus non erubuit exercere, fuerint auctoritatis uestre examine 30 refrenata, timendum profecto exinde nobis erit, quod huius exemplo ceteris regni Dacie episcopis modo simili contra ceteras domus nostri ordinis debachandi materia generetur, quod utique iam ex quorundam illorum uerbis minatorijs nobis innotuit euidenter. Nam prefatus episcopus, indulte 35

9. exultare in gaudio: Luc. 1, 44. 27. ipsius (īpī⁹) scripsi; īpī (i. e. ipsi) C^s. 28. nos male iteratum fortasse delendum est. nisi Langebek; a C^s. 34. iam scripsi; tā codex, ut videtur; tamen Langebek.

Fol. 38^r. nobis sedis || apostolice <gratia> libertatis et emunitatis beneficio paruipenso, exigens ab abbate et ipsis fratribus procurationes indebitas et insuetas et, hoc, quod pecijt indebite, non ad-
 5 missio, in ipsum abbatem et totum simul conuentum excom-
 municationis sententia iure, quo potuit, fulminata domum dictam armata manu non ut episcopus sed ut hostis truculentus ingressus domorum hostia fregit et rapinam ibidem exercuit sicut predo. Porro nec dicte domus grangias pepercit simili uiolencia uisitare, conuersos uerberibus affectos et con-
 10 strictos uinculis pro suo libitu abducendo, et ablatis equis rebusque alijs monasterio in hoc facto dampnum non modicum inferendo. Preterea duos monachos sepe dicte domus cum equis et rebus alijs, que non parui precij estimantur, furore actus diabolico captiuauit, uinculis eos atrocibus sub
 15 diutina squalidi carceris custodia constringendo. Ad probandum autem hec omnia et multa alia, que breuitati consulendo omittimus, contra ipsum instrumenta nobis non deerunt neque testes. Quapropter dulcissime nobis paternitati uestre preces offerimus in commune, quatinus contra
 20 dictum episcopum tante malicie patratores et iam apostolica ex ipso facto sententia innodatum tali censura procedere ipsa per illum irrogata ordini inaudita iniuria vos inducat, ne ceteris huius exemplo contra ordinis personas infrenate malicie cornua de cetero generentur.«

25 (XXXIV.) Rescriptio cardinalis ad episcopum.

»Uenerabili et in Christo <dilecto> patri .T., dei gratia episcopo Arusiensi, frater Guido, miseratione diuina tituli sancti Laurencij in Lucina presbiter cardinalis, apostolice sedis legatus, salutem in domino. Ad hoc unxit uos deus in
 30 Christum suum et pretulit ad pontificij dignitatem, ut odiatis nequiciam et equitatem ametis. Vnde, quia ex unius abiectioe ac prosecutione alterius uobis accrescere poterit † texera

1. grā addidi. emunitatis Langebek; cōmunitatis C⁸. 26. Uenerabili et in x^o habet C⁸; itaque dilecto addidi. 29. unxit vos deus etc., cfr. Hebr. 1, 9. 32. texera pro tessera dictum putat Langebek, sed vox nihili est; in ipsa Guidonis epistula sine dubio thesaurus = thesaurus fuit.

meritorum, eorum uobis debet fidele uideri consilium et accepta monitio, qui non, que priuati sunt commodi, sed que uestre honorificencie, requirentes animi uestri motum in hijs precipue promouent, quibus magis uestra sinceritas sit sincera, et ab his sollicite amouere conantur, per que posset de facili 5 dignitatis episcopalis decor non inmerito obfascari. Sane, referentibus dilectis in Christo filijs, Care Insule ac aliorum monasteriorum Dacie Cysterciensis ordinis non nullis abbatibus, nobis innotuit, quod abbas et conuentus ipsius monasterij Care Insule manus uestre mole indigne ac multipliciter aggra- 10 uantur; quos pia deberetis munificencia confouere, ne simul offendere uideremini iusticiam ac pariter pietatem, quarum debetis uos exhibere promptissimos sectatores. Aiunt enim, quod uos, in prefatum monasterium eiusque grangias ac alia bona et (utinam non!) personas tanquam inclinatum parietem 15 et impulsam maceriam quodammodo irruentes, quietam ipsorum uitam in domino perturbatis, et, manus audas ad bona extendentes ipsorum, eosdem non minus in personis propriis quam rerum suarum ablatione, ne dixerimus extorsione, per uos et uestros multipliciter molestatis. Et ut preter alia 20 innumera grauamina, que infertis eisdem, aliqua, immo perpauca respectu multitudinis, que tacentur, interseramus ad presens, attendite, que scribuntur. Trium ebdomadarum procurationes ab eis pro uobis magnaue caterua equitante uobiscum annis singulis extorquetis. Domorum suarum ianuas 25 iubetis et facitis uiolenter confringi. Militibus et baronibus demandastis aliquando, ut monachos ipsos, cum possent, caperent, uerberarent et etiam spoliarent immunes, cum uobis, ut asseritis, absoluendi excessores huiusmodi sit attributa facultas. Alias ipsos regie maiestati et regno redditis odiosos, 30 quanquam in nullo predicti fratres fuerint unquam contra honorem regum machinati. Abbatem quoque ac monachos et conuersos monasterij ante dicti citatis || ad uestra placita Fol. 38^v. pro uestre libito uoluntatis; excommunicare preterea non obmittitis contra omnem iusticiam colonos, familiares et uillicos 35 eorundem, nisi prefixo eis termino compareant coram uobis;

5. amouere Langebek; amonere C⁸. 15—16. tanquam . . irruentes, cfr. Psalm. 61, 4. 19. extorsione scripsi; extorsiones C⁸. 32. ho|rę C⁸, corr. Langebek.

eorum conuersos deseruientes in grangijs pro quauis offensa, uel potius sine causa, cum nullam habeatis iurisdictionem in ipsos, non ueremini pecuniaria pena punire, ad instar secularium potestatum. Sed et dilectum filium nostrum, prefatum
 5 abbatem Care Insule, ex eo dicimini (mirabili causa!) sententia excommunicationis ligasse, quia uidelicet se in suis litteris abbatem denominat, nec non et conuentum ipsum pro eo, quod sepulture tradiderant funus homicide cuiusdam, ante ultimum uite sue articulum penitentis, simili sententia inno-
 10 dastis. Quodque intollerabilius iudicatur et fertur, priuilegia ipsis et eorum ordini ab apostolica sede concessa non solum paruipenditis, ut ex premissis colligere potest fidus interpres, uerum etiam, quod absurdum est, ex huiusmodi aliorumque illatione grauaminum nitimini prefatum monasterium annullare.
 15 Sed nec pretereundum(!) est etiam non tam ludubris quam lugubris illa sententia uestra, si debeat sentencie nomine nuncupari, qua percellitis quoslibet, qui missas monachorum audiunt celebrantium aliquando extra claustrum, ipsosque monachos pro libito, immo pro uoluntatis libidine, corrigere attemptatis,
 20 fastuose ac ampullose dicendo, ut licencia detur uerbis, eorum uos debere mores corrigere, domos etiam uisitare. Quendam adhuc eorum commonachum sacerdotem, Scalmi nomine, nulla reuerencia debita pijs locis seruata, sed et etiam pontificali grauitate obmissa, de cemiterio extraxistis seu extrahi
 25 demandastis; et alium monachum, nomine Beronem, de ipsorum curia extrahentes, ac fratrem Tuki conuersum, non absque uiolenta manuum iniectione in ipsos, fecistis per uestros satellites captiuari, exinde pecunia, rebus plurimis et quatuor equis eductis. Hec ad presens coram oculis uestris
 30 apponimus; et nichilominus de similibus ac grauioribus non tacetur. Appendite itaque in libra rationis predicta quelibet, et uobiscummet ipsis disceptando de hijs, si uera sunt, uestra circumspectio colligat ac discernat, et examinati iudicij rectitudo in pectore uestro dijudicet, utrum talia debeant de ponti-

5. sniam C⁸, corr. Langebek, qui etiam ex ea (cum mir. causa iungendum) pro ex eo scribi uoluit. 11. ipsis Langebek; ipi⁹ (i. e. ipsius) C⁸. 14. annullare C⁸. 15. ludubris pro ludibris (= ludibrosa) dictum est assonantie causa. 17. percellitis scripsi; pcellitis C⁸. qlib; (i. e. quolibet) C⁸, corr. Langebek.

ficibus predicari. Licet autem ad omnes nostre compassionis riuuli debeant deriuari, eis inpendendo grate subuentionis munimen, illis tamen precipue debent nostre insignia porrigi caritatis, quibus per religionis idemptitatem sumus et unionem coniuncti. Ne igitur aliorum culpe incipiant esse nostre, 5 expedit, ut excessus ad nos cum ea, qua decet, grauitate delatos non relinquamus penitus indiscussos, quia, licet, in quantum cum deo et honestate nostra poterimus, uos honorare uelimus, nolumus tamen inferre alijs detrimentum, dum eis infestos ammonere obmittimus uel etiam cohercere. Prouiden- 10 ciam itaque uestram attente rogamus et † secure requirimus, pro uestri honore nominis consulentes cum animi puritate, quatinus sic de preteritis iniurijs et dampnis illatis monasterio ante dicto eiusque personis satisfacere procuretis et ab inferendis in antea desistatis, quod ijdem abbas et conuentus 15 nullam contra uos deinceps habeant materiam querelandi, nobisque merito gaudium ex eo proueniat, quod uidelicet cautele prouidencia uestre, monitis acquiescens salubribus, errata corrigit et dirigit indirecta. Datum Roskildis .xii. Kl. Junij, pontificatus domini Clementis pape .iiii. anno secundo. 20

(XXXV.) Hanc litteram dictus episcopus quasi stercus contempsit, sicut in subsequentibus patebit.

Littera regine ad abbatem et conuentum.

»Margareta, dei gratia Danorum Sclauorumque regina, viris religiosis domino abbati et conuentui in Om salutem in 25 domino. Intelleximus iam nuper, quod dilecto nobis uenerabili patri domino .T., Arusiensi episcopo, magnam inhumanitatem feceritis, apparatus suum, quem multis de rationibus et secundum antiquam consuetudinem antecessorum suorum habere tenebatur annuatim, eidem inhumaniter denegando. 30 Quocirca consulimus || uobis et mandamus, quatinus, dicti Fol. 39^r. domini mansuetudinem reuerentes et eidem debitam obedientiam exhibentes, gratiam petatis quantocius et sibi faciatis

4. unionē scripsi; unione C⁸. 8. uŕa C⁸, correxi. 11. sece (i. e. secure) C⁸, prae; sincere scribendum puto; seuerē contēit Langebek. 21–23: hæc omnia rubricator pinxit. 33. eibentes C⁸

iusticie complementum, sicut gratiam diligitis regie majestatis; quia iniuriam ipsius dimittere nolumus nec possumus impunitam.«

(XXXVI.) Nec hijs contentus dictus episcopus non uere-
5 batur regi mentiri; accusauit etiam nos apud regem multis criminibus. Vnde secundo dominus abbas adiuit cardinalem, iniuriam nostram conquerendo sicut prius. Cuius litteram optinuit sub hac forma:

»Uenerabili in Christo patri .T., dei gratia Arusiensi epi-
10 scopo, frater Guido, miseratione diuina tituli sancti Laurencij in Lucina presbiter cardinalis, apostolice sedis legatus, salutem in domino. Super diuersis et uarijs grauaminibus ac iniurijs, personis et rebus monasterij Care Insule Cysterciensis ordinis, uestre dyocesis, a uobis et alijs uestri occasione olim illatis,
15 non excidit a nostra memoria, <nos> hortatorias, monitorias et rogatorias vobis litteras destinasse; quarum si fideles fuissetis interpretes, earumque <uerba> ad intellectum debitum duxissetis, et querele, uti remur, fratrum ipsorum et subsequens hec
20 adhortatio nostra minime processisset. Sed heu illos adhortari compellimur ipsosque a subditorum persecutione arcere, qui deberent esse forma gregis in populo sibi subdito, eum ab aliorum rapacitate tuentes. Quapropter, licet in aliquo uestra circa predictos fratres persecutio quieuisset, quia tamen
25 pretextu uisitationis in feodis procuraciones ab eis exigere, et utinam non extorquere, aliasque intemptetis ipsos grauare, cogimur uos adhuc hortatorie alloqui, experiri uolentes, quid secunda erga uos nostra monitio operetur. Prouidenciam igitur uestram sic iugiter, sic consulte rogamus pariter et hortamur, vt, si qua per erroris anfractum seu quorumuis instinctum, quem
30 in talibus obaudire debetis, hactenus commissa fuere uestri

1. magestatis C^s. 4—8. omnia rubricator pinxit, secundo errore iterans post abbas; sed postea scriptor hoc uerbum deleuit. 15. nos addidi. 17. uerba (u^a) addidi. 18. uti remur scripsi; miremur C^s. 21. forma gregis: Petri epist. I, 5, 3. subdito, eum scripsi; subdito C^s. 23. tñ C^s, quod tantum significare solet; sed hoc loco sine dubio pro tam (= tamen) scriptum est. 25. ñ utinā C^s, addito supra ñ siglo ., quod sine dubio significat uerba esse transponenda. 28. g uestram sic g sic consulte C^s, correxi. 30. obaudire hic = non audire («overhøre»).

pretextu uel causa, taliter corrigere ac de subsequentibus abstinere uelitis, quod merito gaudeamus tot nostras adhortationes et preces non frustratorie processisse, nec in antea premissorum uel subsequencium occasione grauaminum uel uobis durius scribere uel aliter super hijs, urgente nos con-
5 scientia, ordinare cogamur. Datum Roskildis.«

(XXXVII.) Nulla ratione uolens deferre petitioni tanti uiri episcopus, coactus est dominus abbas adire dictum legatum, qui tunc temporis Ripis erat. Audita igitur cordis
episcopi duricia legatus citauit episcopum, quatinus com-
10 pareret Ripis; secundo citauit eum, ut Sleswik ueniret; tercio, ut Lybekæ se presentaret, de his et de multis alijs causis responsurum. Omnibus his contemptis episcopus nec ipse uenit nec responsalem misit sufficienter instructum; sed semper in prima responsione defecerunt responsales episcopi, 15 qui fere omnes excommunicati propter excessus suos remeabant. Quamuis episcopus propter contumaciam iudicandus esset, tamen legatus distulit propter nimiam sui cordis simplicitatem; erat enim erga omnes benignissimus, neminem uolens iudicare, nisi nimis esset coactus. Verumptamen sepe dictum
20 episcopum, nec non et regem Dacie et multos alios in regno Dacie constitutos, qui nolebant dominum archiepiscopum Jacobum in sua propria dyocesi nec in regno Dacie permanere, in synodo Lybicensi publice excommunicauit. Quare sic fecit, non fuit sine maxima causa, quod ad presens propter
25 nimiam prolixitatem non est dicendum. Abbas uero, quia non fiebat sibi ad presens iusticie complementum, aliquantulum commotus, fecit in eadem synodo Lybicensi coram cardinali, omnibus audientibus, clericis et laicis, Danis et Teutonicis, Frisonibus et Sclauis, qui omnes erant ibi in
30 unum congregati, ut iniuria nostra toto (!) mundo innotesceret, cedula recitari hec uerba continentem. ||

(XXXVIII.) Incipit libellus.

Fol. 39^v.

Significant reuerende paternitati uestre abbas et conuentus de Kara Insula, Arusiensis dyocesis, quod dominus Tuko, 35

11. scitauit C^s. 15. defe^{ce}rit C^s. 20. nimis ex minis ipse scriptor correxit. 23. pa C^s pro ppa. 24. cynodo (item 28) C^s.

dyocesanus Arusiensis, postquam episcopalem dignitatem in Arusiensi ecclesia est adeptus, in multis quasi continue fuerat dicte abbacie et personis abbacie attinentibus, clericis et laicis, claustralibus et secularibus, in omnibus, quibus potuit, ualde
 5 contrarius et nociuus: Primo petens a predictis abbate et conuentu procuraciones trium septimanarum, et procuraciones nouem septimanarum ratione trium annorum, in quibus uacauerat sedes Arusiensis, ita ut pro unoquoque anno deberet de iure abbacia esse obligata sibi, quam diu esset episcopus,
 10 et successoribus suis post se, in procuracione trium septimanarum quolibet anno inperpetuum obligata, cum tot hominibus et equis, quot uellet secum ad claustrum adducere. Et cum abbas et conuentus dicerent se promptos et paratos, ut ipsum in hoc et in omnibus alijs sibi beneplacitis usque in
 15 finem uite sue exaudirent et libenti animo deseruirent, ita tamen, ut hoc esset amicitie et uoluntatis sue, et non ratione debiti extorti, ne per factum suum in hac parte uiderentur contraire et contradicere et indulgentie et prouisioni plurium summorum pontificum, inhibencium omnibus et singulis
 20 Cysterciensibus, ne alicuius iudicis foro essent astricti nisi patrum abbatum et solius pape; — et cum episcopo non esset satisfactum in hac parte sui reputatione, nisi monachi faterentur se esse obligatos sibi annuatim ad prouidendum sibi in procuracionibus trium septimanarum cum tot homini-
 25 bus et equis, cum quot uellet uenire; — et cum nollent monachi se obligare ad istud honus subeundum, et maxime quia nunquam fuerant antecessoribus suis in hoc uel in consimili seruicio ex debito obligati; — et cum episcopus comminaretur, quod, nisi uoluntatem suam facerent, quod, in
 30 quantum posset, contra personas in abbacia existentes procederet indilate: qua comminatione siue iniuria audita, abbas et conuentus, scientes, quod priuilegiati essent per summos pontifices, ne alicuius sentencie uinculo a dicto episcopo pro predicta causa possent innodari, unanimi con-
 35 sensu coram bonis testibus ad sedem apostolicam appel-

16. amicitia C⁸, *correx.* 18. prouisione C⁸, *corr.* Langebek. 22. in (i) Langebek; 7 (= et) C⁸. *post* monachi in fine *versus spatium vacuum erat, per quod* C⁸ *lineam duxit.* 29. quod altero loco *superuacaneum est.* 31. qua C⁸; *rectius* hac *scriberetur.*

lauerunt. Qua appellatione super dicto grauamine et pluribus alijs pendente, dictus episcopus, conuocans omnes, quos poterat, claustrales et seculares, clericos et laicos, ad ecclesiam Dofræ, que ecclesia est uicinior abbacie, et ibidem, ordine iuris pretermisso, sententiam excommunicationis fulminauit 5 in abbatem et conuentum de facto, cum de iure non posset. Postea idem episcopus ad subditos abbacie uillicos et colonos manum suam grauantem misit in hunc modum: quia, quotcunque subditos in unaquaque uilla abbacia habuit, omnes coram se et officialibus suis in uno die uenire fecit, ita quod 10 coram uno officiali de una uilla, et coram alio de alia uilla, et coram tercio officiali de tercia uilla, et sic deinceps in omnibus uillis abbacie, subditi coram singulis iudicibus in singulis locis constitutis iudicio assisterent et ad obiecta responderent; et cum unicuique subditorum uniuscuiusque 15 uille inponeretur specialis causa a iudice ex parte episcopi, et negaretur ab unoquoque subdito loco rei constituto *causa* sibi inputata, iudex indixit unicuique de una uilla eundem diem ad se purgandum cum duodecim uicinis suis in remotissimam partem episcopatus, ita ut uni illorum ad orientem, 20 alij ad occidentem, alij ad aquilonem, alij ad austrum . . . , itaque, quod semper inter duos et duos uicinos esset spacium unius diete uel plus: ut, cum quilibet deberet se per uicinos suos purgare, et omnes uicini tali sophistication et deceptione essent de necessitate in diuersis locis modo predicto predi- 25 stantibus, [et] sic omnes miseri subditi abbacie a sui purgatione per talem deceptionem defecerunt; propter quem defectum Fol. 40^r. omnes rei cause sibi inputate [et] culpabiles auctoritate episcopi sunt iudicati et pro modo delicti, *cum* per iudicem declarati essent episcopo, ad libitum sue uoluntatis ad satisfactionem condempnati. Et sic contra omnes alios subditos 30

4. et *abesse debuit.* 17. cā (i. e. causa) Langebek; cū (= cum) C⁸. 21—22. *post* austrum, si uni . . . alij *datiui sunt*, esset *ueniendum desiderari uidetur, simulque itaque* (= et ita) *pro solo ita scribendum.* *Ceterum etiam in subsequentibus oratio male conformata est; nam ut in v. 23 cum verbo defecerunt (v. 27) coniungendum uidetur (et indicativus pro deficerent in sententia consecutiva ferri potest); sed, si ita est, et in v. 26 ante sic abesse debuit.* 23. dieta = iter unius diei. 25. predistantibus = valde distantibus. 27. quem Langebek; quam (per compendium) C⁸. 28. et *delendum erat.* 29. cum *addidi.*

abbacie in diuersis uillis existentes per diuersos iudices ex parte domini episcopi et auctoritate sui est processum. Vnde quasi generale iudicium *<fit>* per sententiam diffinitiuam inter omnes uillicos et colonos abbacie attinentes, ut uel recederent a serui-
 5 a serui-
 cio abbacie uel soluerent tantam summam pecunie domino episcopo, quantam sibi placeret, et, nolentes consentire in alteram partem disiunctiue predicte, essent sententia excommunicationis auctoritate episcopi Arusiensis innodati. Et sic fecit pluries cum eisdem subditis, extorquendo ab ipsis
 10 denarios multos contra deum et iusticiam et contra priuilegia abbati et conuentui concessa, quo adusque in tantum depauperati essent omnes causa extorsionis, quam frequentissime faciebat contra illos, maxime in tempore auctumnali et in alijs temporibus, quibus aliquid lucrari deberent, quod ad
 15 tantam deducti sunt inopiam, quod terram abbacie attinentem colere non possent, sed a cultura eiusdem terre recederent. Item idem episcopus, pontificali grauitate omissa et reuerencia loco sacro debita non seruata, uiolenter abbaciam inuasit et in despectum monachorum, ostendencium et legencium indul-
 20 genciam sibi a sede apostolica concessam, in qua continebatur, ut idem episcopus nullam haberet iurisdictionem contra abbacie attinentes, propria manu ostium domus abbacie hostiliter confregit. Item idem episcopus per satellites suos in curia abbacie Beronem monachum et sacerdotem captiuari
 25 fecit, et resti preacuta circa pedes nudos et crura sub uentre equi ipsum portantis ad loca penalia uinciri fecit; et postmodum compedibus et truncis circa .xix. septimanas fecit eundem monachum fere usque ad mortem inhumano modo in multis ipsum aggrauando puniri; et eundem spoliari fecit
 30 tribus equis preciosis, uestibus, denarijs cupreis et sterlingis, panno, rebus alijs quam plurimis ultra ualorem centum marcarum, que omnia missa fuerunt per dictum fratrem, ut ducerentur in Sclauiam ad emendum annonam ad pascendum

3. fit *addidi*. 7. alteram = alteram utram; disiunctiua (*pro sub-stantiuo*) = d. condicio *vel* d. sententia. 12. causa *scripsi*, cā *scribam dare uoluisse ratus; sed potest tā legi, ideoque parum recte tanta scripsit Langebek et extorsionis in extorsione mulari uoluit*. 26. post equi *scriba ipse tria fere uerba erasit*. portantes C^s, *corr. Langebek*. 30. interpunctio post preciosis *deest, ut hoc adiectiuum fort. potius cum uestibus iungendum sit*.

hospites et pauperes in tempore karistie pro necessitatibus suis subleuandis apud eandem abbaciam hospitantes. Item cum eodem monacho duos conuersos, quos in comitatu habuit, uerberari fecit et eosdem uestibus spoliari et fere nudos usque in crastinum derelinqui. Item Scalmonem monachum sacer-
 5 dotem in ecclesia abbacie per satellites suos captiuari fecit, conuersos uerberando in curia existentes et quatuor equos de curia spoliando et quintum interficiendo. Item in alia curia abbacie Tukonem conuersum uerberari et captiuari fecit, ostia domorum confringi et cistam vna cum denarijs claustrum et
 10 omnibus uestibus suis spoliari; alijs etiam conuersis ibidem existentibus non sine uerberibus iniuriam magnam intulerunt homines episcopi, auferentes eisdem equum unum, et omnia ferramenta aratralia ceteraque instrumenta eiusdem curie secum asportauerunt. Item abbatem et monachos ac con-
 15 uersos abbacie citat ad sua placita, sicut alios seculares, pro libitu sue uoluntatis. Item colonos *<et>* uillicos abbacie excommunicauit, nisi a serui-
 cio recederent infra terminum super hoc eisdem ab episcopo constitutum. Item conuersos in grangijs pro qualibet offensa, et etiam aliquando sine aliqua
 20 causa rationabili, punit pena pecuniaria ad instar secularium potestatum. Item abbatem excommunicauit in audientia plurium bonorum, quia se nominauit in litteris suis abbatem, cum tamen esset canonice de communi consensu capituli electus. Item excommunicauit conuentum, quia nominauit
 25 ipsum abbatem. Item, quod intollerabilius iudicatur, priuilegia non solum abbacie illi sed etiam toti ordini Cysterciensi a sede apostolica concessa et legitime || sine interruptione Fol. prescripta omnino nititur impugnare et adnullare. Item
 30 *<idem>* episcopus excommunicauit omnes, qui audiunt missas monachorum celebrantium extra claustrum. Item excommunicauit omnes sacerdotes seculares, qui sinunt monachos uel conuersos dicte abbacie audire missas in ecclesijs ipsorum. Item idem episcopus minatur abbati et conuentui, quod post
 35 recessum domini legati toto, quo potest, furore debeat debari. Vnde predictus abbas et conuentus propter misera-

1. karistia, i. e. annonæ caritas. 3. cōmitatu C^s. 11. etiam (7) *scripsi*; 7 (et) C^s. 17. et *addidi*. 30. idem *addidi*.

biles predictas iniurias, et etiam propter plures alias *< suo >*
 loco et tempore dicendas, ipsis a dicto episcopo et suis, contra
 deum et etiam priuilegia sibi et toti ordini Cysterciensi a sede
 apostolica auctoritate plurium summorum pontificum con-
 5 cessa, miserabiliter frequenter illatas, quantum possunt et
 audent, supplicant reuerende paternitati uestre, quatinus
 propter deum et honorem beate uirginis et salutem anime
 uestre de iniurijs de episcopo abbacie factis iusticie com-
 plementum fieri faciatis, et cautelam de futuro et aliquod
 10 remedium circa statum abbacie ita prouide apponi procuretis,
 ne post recessum uestrum iterato incipiet abbatem et con-
 uentum et subditos eorum persequi, ut actenus fecit.

Explicit libellus.

(XXXIX.) Lecto libello omnes, qui hunc audierunt et intel-
 15 lexerunt, maledixerunt episcopo tali. Statim sequenti die
 recessit cardinalis de ciuitate Lybicensi; cuius uestigia seque-
 batur abbas usque in Bremam, ubi eum inuasit † lagor ualidis-
 sima; monachus uero, quem secum in comitatu habuit, egrotus
 in ciuitate Stadis usque ad reditum domini abbatis remansit.
 20 Abbas uero propter sui corporis inualitudinem uices suas ad
 promouendum negocium suum domino Jacobo, Lundensi
 archiepiscopo, commendauit; qui dominum legatum usque
 Meittheburg sequebatur, tam causa proprii negocij sui quam
 causa negocij dicti abbatis. Qui nobis litteram hanc retulit:

25 (XL.) Littera domini legati ad electum Slæswicensem.

» Frater Guido, miseratione diuina tituli sancti Laurencij
 in Lucina presbiter cardinalis, apostolice sedis legatus, uiro
 uenerabili et discreto, electo Sleswicensi, salutem in domino.
 Cum Cysterciensis ordinis generosa plantatio multe religionis
 30 et honestatis flores et fructus protulerit effuso longe lateque
 laudabilis conuersationis odore, apostolice sedis auctoritas,

1. suo *addidi*. 3. cystercieñ C^s. 17. lagor C^s, *corrupte*; languor
coniecit Langebek, quod si esset verum, simul corrigendum erat
adiectium, ut fieret ualidissimus; sed fort. lūbago scribendum est.
 23. negoci sui C^s. 29. cyst'ij C^s *in fine versus*. multe C^s, *sed*
rectius uidetur multos.

considerans per Marthe sollicitudinem prouidendum esse Marie
 quieti, ut orantis Marie suffragiis satagentis Marthe sollicitudo
 ministerij iuuaretur, ne alicuius temeritatis incursus sancte
 contemplationis sabbatum perturbaret, ordinem ipsum priui-
 legiorum et indulgenciarum prerogatiua muniuit. Sed, ut 5
 dolentes accepimus, non nulli de hijs, qui eos debuerunt in
 Christi uisceribus carius amplexari et fauorabilius confouere,
 ipsos inmanius persequuntur. Ex inconculcata enim querela
 abbatis et conuentus de Cara Insula Cysterciensis ordinis,
 Arusiensis dyocesis, frequenter audiuius, quod episcopus 10
 Arusiensis et fautores eiusdem, eorum priuilegia temere con-
 tempnentes, predictum monasterium tam per dampna in rebus
 quam per multiplices iniurias in personis, tam ipsorum religio-
 sorum quam hominum siue colonorum suorum, ita crudeliter
 afflixerunt, ut ipsi coloni, persecutionis pondus ferre ulterius 15
 non ualentes, terras eorum incultas deserant, et ipsum mona-
 sterium tot et tantis iniurijs laceratum finali destructioni
 proximum uideatur, nisi ei celeri remedio succurratur. Quo-
 circa discretioni uestre qua fungimur auctoritate mandamus,
 quatinus predictis abbati et conuentui ac hominibus siue 20
 colonis ipsorum contra huiusmodi persecutores defensionis
 presidio assistatis, non permittentes eos in personis uel rebus
 ab aliquibus indebite molestari; quin potius memoratos
 iniuriatores siue molestatores, ut super dampnis et iniurijs
 iam illatis satisfaciant competenter, censura, qua conuenit, 25
 compellatis. Testes autem qui fuerint nominati, si se gratia,
 odio uel timore subtraxerint, censura simili compellatis ueritati
 testimonium perhibere. Datum Mægeborgh, Anno domini
 .M.CC. lx. vi. iij. Kl. Decembris, pontificatus domini Cle^omentis Fol. 41^r
 pape iiii. anno secundo. «

30

(XLI.) Littera domini episcopi Slæswicensis ad priorem
 predicatorum in Arus.

» Bondo, dei gratia Slæswicensis episcopus, discreto uiro
 priori predicatorum in Arus salutem in domino sempiternam.

1. Marthe . . Marie, *cfr. Luc. 10, 38 sqq.* 6. debueñt C^s, *i. e.*
debuerunt (Langebek: debuerant). 7. viscera (= dilectio) Christi:
Philipp. 1, 8. 8. persequuntur *scripsi*; persequentur C^s. *incō-*
culcata quid significet, nescio; an scribendum erat inculcata, i. e.
sæpius repetita? 18. ei (*vel eis*) *scribo*; ex C^s.

Litteras uenerabilis patris *<nostri>* domini Guidonis cardinalis recepimus in hec uerba: »Frater Guido, miseratione diuina & c'.« vt in littera superius proxima. Huius igitur auctoritate mandati uobis sub pena excommunicationis, quam ex nunc
 5 in uos ferimus, si mandatum nostrum neglexeritis adimplere, uobis mandamus, quatinus infra octo dies a uisis litteris dominum Arusiensem episcopum personaliter peremptorie citetis, ut coram nobis Flensburg proximo sabbato post dominicam, qua cantatur officium: 'Inuocauit me', per se uel
 10 per procuratorem sufficienter instructum compareat, super hijs, que dicti abbas uel monachi contra eum deposuerunt, legitime responsurus. In signum etiam citationis facite litteras sigillo uestro sigillatas. Actum anno domini ^{m.}cc.^olx.^ovii.^o in die Blasij martyris.«

15 (XLII.) Hijs perceptis, episcopus cepit furere et insanire, ac si prius non insaniuisset; fremens ac dentibus stridens uenit ad regem querelans, numquam aliquem episcopum talem aut tantam iniuriam perpeccum fuisse, qualem ipse ab abbate et monachis de Øm sustinuisset. Item idem episcopus accu-
 20 sauit abbatem specialiter, dicens eum honori regio aput cardinalem legatum derogasse. Vnde episcopus regem ad tantam illexit iracundiam, ut dilapidationem omnium bonorum nostrorum nobis minaretur, nisi cito episcopo de iniuria, quam sibi asseruit a nobis illatam, satisfaceremus. Abbati etiam omnino
 25 minabatur rex captiuitatem. Vnde dominus abbas deprecans omnes coabbates Dacie, ut eum de huiusmodi mendacio excusarent. Qui scripserunt regi sub hac forma:

Littera abbatum ordinis nostri ad regem.

»Excellentissimo domino .E., dei gratia Danorum Sclauo-
 30 rumque regi, uniuersitas abbatum ordinis Cysterciensis in Dacia orationum suarum suffragium salutare cum salute presenti pariter et futura. Maiestati regie omnes iniuste oppressos conuenit liberare, et a deo cicius exauditur, qui ad subditorum preces aures semper habet intentas. Cum uenera-

1. Lit^{as} h. l. C^s. nostri addidi, cfr. p. 257, 13. 11. deposuerint C^s, sed corr. in deposuerūt. 12. degitime C^s, corr. Langebek.

bilis dominus .T., Arusiensis episcopus, spretis apostolice sedis priuilegijs et libertatibus ordini nostro indultis ac in contemptum institutionum nostri capituli generalis, dilectum coabbatem nostrum Thuronem et conuentum Care Insule diuersis grauaminibus inquietat ac molestat, procuraciones
 5 indebitas et superfluas ab eisdem exigendo, monachis sacerdotibus captiuationem, uincula et carceres inferendo, bona eorum et grangias non solum deuastando, uerum etiam conuersos in eisdem existentes grauiter uerberando, uillicis et colonis eorum iniurijs multiplicibus iniuriando, in tantum
 10 quod conuentus in breui sit dispergendus, et desinet ibidem esse abbacia, nisi a uestra dignatione sibi fuerit subuentum quoquo modo: — Super hijs autem omnibus grauius dolemus, quod † uestram dicto abbati et conuentui uertere nititur in offensam, dicens eos uestro honori in curia domini cardinalis
 15 derogasse; quod coram summo iudice falsum fuisse testamur, sed simpliciter iniurias sibi a memorato episcopo illatas coram cardinali tanquam iudice ecclesiastico sunt conquesti —: Dignationem igitur uestram fuis lacrimis imploramus, quatinus amore et honore illius, qui captiuitatem nostram sua duxit
 20 uirtute captiuam, dominum episcopum Arusiensem litteris uestris uel nuncijs dignemini commonere, ut sepe dictum abbatem et conuentum suum desistat perturbare. Quod si noluerit, egre non feratis dedignantes, quod nos una cum dilecto coabbate nostro et conuentu eiusdem causam coram
 25 iudice nostro ecclesiastico uel iudicibus ab eo subdelegatis prosequamur, donec super illatis iniurijs aliquod a predicto domino .T. episcopo iusticie receperint complementum.«

(XLIII.) Hanc litteram cum rex audiuisset, et in proximo subsequentem litteram cum a referentibus intellexisset, que
 30 semel lecta fuit in placito Hiælmæzlof, nobis || erant aput Fol. 41^v. regem et uasallos suos quasi fomentum malicie.

11. desinet scripsi; desinit C^s. Tota oratio male conformata est, cum sententia principalis desideretur; eius vice (post illa, quæ parenthetice sunt inserta: Super hijs... sunt conquesti) funguntur ea, quæ inferius v. 18 sqq. leguntur: Dignationem igitur etc. 14. post uestram Langebek gratiam excidisse putat; ego potius uoluntatem ante uestram suppleuerim. 20—21. captiuitatem... captiuam: cfr. Ephes. 4, 8 (Psalm. 67, 19). 22. ut Langebek; et C^s. 23. pturbare C^s, correxi.

Littera domini Eriki ducis, filij Abelis quondam regis Danorum.
Rex Ericus est filius Christofori regis.

»Ericus, dei gratia dux Lucie, omnibus presens scriptum cernentibus salutem in omnium saluatore. Noueritis, quod
5 nos claustrum de Cara Insula omnemque eiusdem claustri familiam cum bonis eorum uniuersis sub nostra suscepimus protectione speciali, Rogantes singulos et uniuersos, qui gratia nostri quicquam facere uelint uel omittere, quatinus ipsi
10 claustro aut alicui de ipsius claustri familia iniuriari non presumant aliquatenus causa nostri, cum spectat ad nos uiduas, pupillos et orphanos ac claustrales fouere in iure suo. In cuius rei testimonium presentibus apponi fecimus sigillum nostrum. Datum Anno domini ^m.cc.^o.lx.^o.viij. Kl. Marcij .viiij. «

(XLIV.) Abbas uero propter metum regis clam in nocte
15 Inuencionis sancte crucis fugit; nam palam ire non potuit; qui quasi exilium agens usque circa festiuitatem Omnium sanctorum morabatur quandoque in Rure regio, quandoque in Loco Dei, interdum etiam Sleswik cum uenerabili patre nostro domino Jacobo, Lundensi archiepiscopo, qui et ipse
20 exul fuit, ut longe superius dictum est. Abbate ibidem existente, omni nisu, quo poterat, laborauit, quomodo datum nobis iudicem, subdelegatum a latere domini cardinalis, flectere posset, quatinus nobis iusticie faceret complementum. Qui cum iniurias nostras diligencius inuestigando intellexisset,
25 pietate motus obedienciam sibi a domino cardinali iniunctam aggressus est sub hac forma:

(XLV.) Acta domini Bondonis Slæswicensis episcopi contra Tukonem Arusiensem episcopum.

In nomine patris et filij et spiritus sancti, amen. Cum
30 nos .B., dei gratia Sleswicensis episcopus, ualidum et sine uicio mandatum patris nostri reuerendi <domini> Guidonis, diuina miseratione tituli sancti Laurencij in Lucina presbiteri cardinalis, apostolice sedis legati, recepimus in hec uerba: »Frater Guido.« (Verte folium, et inuenies uerbum de uerbo —),

13. kł. macij C^s. 26. agressus C^s. 29. littera initialis I per pulchre picta est. 31. dñi addidi. 34. uerba Verte . . de uerbo rubricator pinxit, sed parenthesi non inclusa sunt (item etiam in sequentibus); significatur scilicet littera in cap. XL. allata.

Executi sumus istud, sicut decuit, legitimis citacionibus, uidelicet trinis edictis, Tukonem episcopum Arusiensem ad locum tutum et conuenientem, ut compareret per se uel per procuratorem, ut responderet de obiectis, beniuole secundum iuris ordinem euocando. Qui in prima citacione <misit procuratorem> 5 minus ydoneum, uidelicet excommunicatum, qui personam standi non habuit in iudicio, sicut fuit contra ipsam exceptum et per ydoneos testes probatum similiter coram nobis. In alijs uero citacionibus, supra iuris rigorem de gratia expeditis, nec uenit nec aliquem pro se misit. 10

Prime enim citacionis talis erat tenor: »B., dei gratia Sleswicensis episcopus, priori predicatorum in Arus, &c'.« (uerte folium: »Litteras uenerabilis patris nostri, domini Guidonis cardinalis recepimus in hec uerba: Frater .G., miseratione diuina &c'.«). Et cum idem prior ipsum citare non presumeret, coram 15 ipso Arusiensi episcopo a fratre Johanne illius ordinis legabatur. Acta prime diei erant hec: »In nomine p(atris) et f(ilij) et s(piritus) s(ancti). Nos .B., dei gratia Sleswicensis episcopus, unicus iudex delegatus &c'.«, ut in primo auctentico continetur. 20

Secunda citatio secundum ordinem iuris emanans, ut credimus, talis erat: »B., dei gratia Sleswicensis episcopus, a uenerabili patre domino .G., miseratione diuina tituli sancti Laurencij in Lucina presbitero cardinali, sedis apostolice legato, <iudex> delegatus, uiro religioso et discreto domino 25 Johanni, abbati Loci Dei ordinis Cysterciensis, Ripensis diocesis, salutem in Domino. Quoniam dictus dominus cardinalis nobis causam, que uertitur &c'.«, ut in auctentico secundo continetur. Cuius diei † continuati erant, quorum prima talis est: »In nomine p. et f. et s. s. Anno domini ^m.cc.^o.lx.^o.viij., tertia feria 30 proxima post dominicam 'Letare', in ecclesia beati Petri Sleswik, hora prima, continuata fuit a nobis partibus dies.«

5. misit procuratorem addidi (conferatur locus p. 247, 13 sqq.); misit intellegi uult Langebek. 7. malim ipsum, cfr. p. 258, 19. 10. expeditis scripsi, cfr. p. 247, 17 sqq.; expectatus C^s, sine sensu. 13. uerte folium: significatur littera Bondonis in cap. XXI. allata. 19. in primo (i pmo) scripsi, cfr. inferius v. 28; ipo C^s. auctenticum, i. e. originale causæ instrumentum. 25. iudex addidi. 29. cōtinuati erāt. q pma tat ē. C^s, cuius scripturæ corruptelas certo corrigere non possum; sed suspicor fuisse: continuationes (scil. actorum prime diei) erant, quarum p. t. e.

Tercie citationis tenor talis erat: »B., dei gratia Sleswicensis episcopus, iudex † datus a uenerabili patre domino .G., miseratione diuina tituli sancti Laurencij in Lucina presbitero cardinali, sedis apostolice legato, delegatus, uiro religioso
 5 et discreto domino .E., priori de Tuta ualle, ordinis Cysterciensis, dyocesis Ripensis, salutem. Quoniam dictus dominus cardinalis &c.« Et acta eius diei talia erant: »In nomine p. et fi. et s. s. Amen. Sabbato proximo ante ascensionem
 Fol. 42^r. domini coram nobis || .B., dei gratia Sleswicensi episcopo, a
 10 uenerabili patre domino .G., miseratione diuina tituli sancti Laurencij in Lucina presbitero cardinali, apostolice sedis legato, vnico iudice delegato in causa, que uertitur inter uenerabilem fratrem nostrum dominum .T. Arusiensem episcopum ex una parte, et uirum religiosum <et> discretum
 15 dominum Th. abbatem de Øm, eiusdemque loci conuentum, ex altera, statuto dicto domino abbati et domino Benedicto, capellano dicti domini episcopi, qui se gessit pro procuratore eiusdem, ad comparandum Flensborgh in iudicio ad audiendum quasdam attestaciones propositas contra dictum Benedictum,
 20 uidelicet quod procurator esse non posset, ut pote excommunicatus, et sic personam standi in iudicio non haberet, et ad dicendum in personas et in dicta testium, et ad procedendum ulterius, prout esset de iure procedendum, — predicto die aput locum memoratum pars domini abbatis coram nobis in
 25 iudicio personaliter comparuit, pars uero dicti procuratoris se contumaciter absentauit. Nos uero, habito discretorum consilio, attestaciones testium publicari fecimus; quibus apertis et publicatis, sicut de iure decuit, inuenimus testes legitimos pro parte domini abbatis secundum exceptionem propositam
 30 rite et legitime deposuisse. Quibus actis, partem domini Arusiensis iudicauimus contumacem, in scriptis ipsam sententialiter parti aduerse in expensis <in tota> lite factis condempnantes, nichilominus prefigentes partibus, uidelicet domini Arusiensis et domini abbatis, diem, uidelicet in crastino beati

2. datus C^s, sine dubio corrupte, cum iuxta sequens delegatus superuacaneum sit; unicus dicendum erat ut p. 257, 19 et p. 258, 12 et p. 260, 15, sed hoc vix in datus corrumpi potuit; dictus fort. verum erit. 14. et addidi. discretum C^s; dilectum Langebek. 19. atestationes C^s. 32. in tota addidi, cfr. p. 260, 28.

Iacobi apostoli, ad procedendum ulterius in iure aput Sleswik, prout de iure fuerit procedendum. Et si pars domini Arusiensis ex tunc contumax fuerit, licet inuiti, in eum et contra eum excommunicationis sententiam proferemus. Actum Flensborgh. Anno domini ⁰M.⁰CC.⁰IX.⁰.VIJ., VIIJ. Kl. Junij.« 5

Attestationibus domini abbatis ibidem comparentis legitime et apertis et publicatis, tales erant: »Fr(ater) Byorn, monachus et sacerdos de clauastro Øm, adiuratus deposuit, quod Benedictus sacerdos de Byærkæ duos equos eorum, unum nigrum et alterum griseum, propria manu de ipsorum harughe accepit, 10 iuxta eorum grangiam, que Sueghestorp appellatur, in Dofræ mark, tertia feria in ebdomada pasce.« — »Fr(ater) Johannes, monachus et sacerdos de Kara Insula, adiuratus deposuit, quod Benedictus sacerdos de Byærkæ duos equos eorum, unum nigrum et alterum griseum, propria manu de ipsorum 15 harughe accepit, iuxta grangiam eorum, que Sueghestorp appellatur, in Dofræ mark, tertia feria in ebdomada pasce.« Hee attestaciones facte sunt in Sleswik, Anno domini ⁰M.⁰CC.⁰IX.⁰.VIJ. sabbato proximo ante dominicam 'Jubilare', in ecclesia fratrum minorum. Quos testes diligenter examinauimus secundum 20 omnia, que possunt et debent queri iuxta canonicas sanctiones, presente uiro uenerabili domino Esgero episcopo Ripensi, huic facto, quantum poterat, consulendo.

Nunc autem, hijs omnibus secundum iuris ordinem rite peractis, idem dominus abbas, prosequens ius suum, instanter 25 petit a nobis, in contumacem et in rebellem, nostras citationes gratie et iuris contumaciter contempnentem, excommunicationis sententiam promulgari, et promulgatam, quantum in nobis est, faciamus per censuram ecclesiasticam arcus obseruari. Cuius petitionis tenor talis existit: »Coram uobis, uenerande 30 pater Domine .B., dei gratia Sleswicensis episcopo, iudice a reuerendo patre Domino .G., miseratione diuina tituli sancti Laurencij in Lucina presbitero cardinali, apostolice sedis

1. apti (i. e. apostoli) C^s; Apostolici Langebek. 10. harughe Danicum esse uidetur uocabulum stabuli quoddam genus significans. 12—13. iuxta Johannes monachus | alia manus recentior in margine adscripsit: horsnes dictus. 19. Jubil | in fine versus; in margine ipse scriptor ate addidit, sed nihilominus late in initio versus sequentis scripsit.

legato, delegato, Ego frater Thuro, dictus abbas Care Insule, ordinis Cysterciensis, dyocesis Arusiensis, peto ex parte tocius mei conuentus, secundum acta prioris diei, michi expensas a domino Arusiensi episcopo per totam litem factas refundi; et
 5 quia ad presentem diem non uenit, hunc et alios terminos, in quibus comparere debuerat, uocatus legitime, supersedendo contumaciter, peto humiliter eum tanquam contumacem sententia excommunicationis innodari, et latam per eandem sententiam ab omnibus mandetis strictius obseruari, et, litteris
 10 uestris inde confectis, hunc processum sigillo apposito in perpetuam huius facti euidenciam perhennari.»

Fol. 42^v. Quare, cum iustis precibus aures nostras et animum me||rito inclinare debeamus nec tam iuste petitioni contraire, iuris suadente rigore, aliquatenus presumamus, Nos Bondo, dei
 15 gratia Sleswicensis episcopus, iudex unicus a uenerabili patre nostro G., diuina miseratione tituli sancti Laurencij in Lucina presbitero cardinali, apostolice sedis legato, delegatus in causa, que uertitur inter dominum episcopum Arusiensem, dominum
 20 Tukonem, ex una parte, et dominum abbatem Care Insule et eius conuentum ex altera, non considerantes acceptionem personarum, sed ob dei timorem et iuris iusticiam plus amantes, sicut in omni processu inter eos habito et superius enarrato patuit euidenter, eundem episcopum Arusiensem, dominum Tuconem, auctoritate, qua fungimur, pro sua con-
 25 tumacia excommunicamus in hijs scriptis, et precipimus eadem auctoritate ab omnibus caucius euitandum, condemnantes etiam eundem in expensis parti aduerse, uidelicet domino abbati et suo conuentui, in tota lite factis, secundum quod ab eisdem iurate fuerint et a nobis secundum discretorum
 30 uirorum consilium postmodum contaxate. In cuius rei euidenciam et <cautelam> sententiam iuxta iuris ordinem latam in ecclesia beati Petri Slæswicensi, quia quibusdam ex premissis venerabiles patres nostri, Jacobus archiepiscopus Lundensis et Petrus episcopus Roskildensis, alij etiam capellani

4. lite codex, post quod littera f in foramine membranæ pæne interijt. 12. Quare scripsi; Qa¹ (i. e. quia) C^s. 20—21. acceptio personarum; epist. Petri I, 1, 17. 26. caucius scripsi, cfr. p. 186, 28; arcus C^s. 31. et C^s, quod in eam corrigendum uidetur, nisi forte cautelam excidit.

de eorum lateribus missi personaliter interfuerunt, ipsorum sigilla una cum nostro, nec non sigilla uenerabilium fratrum nostrorum, dominorum magistri Saceri prepositi Lundensis, Thrugilli archidiaconi, domini Petri Foca, domini Esberni thesaurarij, domini Godemanni, Nicolai Dyancer sun, Petri 5 Episcopi, Brotheri, Symonis canonicorum, et aliorum plurimorum fidedignorum <appendendo>, fecimus in perpetuam huius facti euidenciam, secundum quod iuris ordo expostulat, perhennari. Acta sunt hec in ecclesia beati Petri Sleswik, anno domini .m.ccc.lxx.vij., tercio Nonas Augusti.

10

(XLVI.) Confirmatio domini cardinalis super premissis.

» Venerabili in Christo patri .B., dei gratia episcopo Sleswicensi, frater Guido, miseratione diuina tituli sancti Laurencij in Lucina presbiter cardinalis, apostolice sedis legatus, salutem
 in domino. Cum a nobis petitur, quod iustum est et hone- 15 stum, tam uigor equitatis quam ordo exigit rationis, ut id per nostre sollicitudinis studium ad debitum perducatur effectum. Eapropter uestris iustis postulationibus grato concurrentes assensu, sententiam, quam contra Tukonem episcopum Arusiensem auctoritate nostra protulistis, sicut in litteris super 20 hoc confectis plenius continetur, prout iuste et rationabiliter est prolata, auctoritate, qua fungimur, confirmamus et presentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre confirmationis infringere, uel ei ausu temerario contraire. Siquis autem hoc attemptare pre- 25 sumpserit, indignacionem omnipotentis dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum eius se nouerit incursum. Datum Lybækæ .iiii. Nonas Septembris, pontificatus domini Clementis pape quarti anno tercio.»

(XLVII.) Quilibet perpendere potest, et quanto labore et 30 quantis sumptibus supra allate littere congregate sunt et acquisite; sed sepedictus episcopus Tuko in tantum uilipendebat eas tanquam confabulationes uanas et inanes. Tantum in

5. teaurari C^s. 7. appendendo addidi. 22. presenti C^s in fine versus, corr. Lgbk. 30. et (7) scripsi; i C^s. 31. allate scripsi; arate C^s.

rege et regina matre regis confidebat, ac si dominatores essent uniuerse (!) orbis. Immo, quod plus est, ponebat spem suam in eis plus quam in creatore mundi; unde satis euidens est argumentum, cum nec timuit excommunicationem episcoporum
 5 nec cardinalium neque etiam domini pape, dicens se ad alciores iudices appellasse, uidelicet regem et reginam matrem eius; qui in tantum concitauit eos aduersum nos, quod minabantur nobis direptionem omnium bonorum nostrorum, dicentes se uelle omnes monachos et conuersos effugare. Minabantur
 10 etiam abbati et quibusdam senioribus nostris captiuitatem; unde nec abbas nec aliquis alius palam audebat exire septa monasterij sine securo conductu. Nam qui exierunt, uerberibus sunt afflicti, quidam etiam spoliati, non nulli et uulnerati, tandem ad ultimum tot et tantis malis affecti, quod nullus
 1. 43^r. 15 uillicus siue colonus || audebat in nostro perseuerare ministerio. Quidam de conuersis, instinctu diabolico furtiue subtrahentes bona monasterij, immo patrimonium Jhesu Christi, redierunt retrorsum ad seculum fugientes; multi etiam uendiderunt pecora et iumenta, annonam quoque et alia supellectilia
 20 grangiarum pro denarijs, ut, si compellerentur fugam inire, secum asportarent, unde sibimet uite necessaria amministrare potuissent. Vnde in tantam deuenimus paupertatem, ut nec uictum nec uestitum habere potuimus. Multi enim discalciati nudis pedibus non paucis diebus ambulabant, quidam etiam
 25 sine calligis ibant; non nulli etiam sine cappis in rectorio cum conuentu comedebant. Iste exordinationes et alie quam plures facte sunt non nostris supersticiosiis superfluitatibus, sed solo pretextu paupertatis. Tanta uero dispersio facta fuit, ut uix media pars conuentus domi remansit. Multe officine
 30 sine alicuius frequentatione seu fratrum amministratione permanserunt. Pauci admodum erant, qui de fuga non meditantur. Sexcies, nisi fallor, prefigebatur nobis ex parte regis terminus, a pascha usque in festum sancti Andree apostoli, ut aut exhibere deberemus episcopo procuracionem trium septi-
 35 manarum pro quolibet anno, quo procuracione caruerat, cum satisfactione, aut regie maiestatis ulcionem incurreremus. Nos

1. rigina C⁸. 21. aministrare C⁸ (item 30). 26. cōmedebant C⁸. 28. dīpsio C⁸. 36. maiestati C⁸, corr. Lgbk.

uero semper ad tempus per colloquia et per auxilium amicorum nostrorum protraximus horam, sperantes auxilium superne pietatis per aliquem Christi amicum nobis posse prouenire; heu, exigentibus peccatis nostris, toto tempore illo non erat aliquis neque <diues neque> pauper, qui pro nobis stare 5 aut auxiliari seu uerbum adiutorij proferre potuit aut audebat. O deus, quam sepe uenerunt nuncij, dicentes: »Ecce hic, ecce illic, ecce iam in foribus sunt aduersarij uestri.« Proh dolor, quam sepe priuilegia nostra, calices nostros, ornamenta ecclesie et alia precipua utensilia monasterij in terra occu- 10 luimus, ne ui auferrentur, quam sepe ea de terra leuauimus, ne humo contacta putrescerent! non est facile dicendum. Ad ultimum prefixus est abbati terminus finalis ex parte domini regis, mandans ei, ut personaliter se presentaret aspectui suo, mittens ei litteram, ut secure posset uenire et redire; quod si 15 uenire contempneret, rex faceret, quod suum esset. ||

Termini monasterii Om in Diursæ.

Isti sunt termini nostri in Diursæ, quos dedit nobis dominus Fol. 43^v. Sweno, pie recordacionis episcopus Arusiensis, cuius anima requiescat in perpetua pace. Siquis hos diminuerit siue nobis abstulerit, imminuat deus partem eius de regno celorum in 20 die nouissimo.

Primo incipiunt a mari apud magnum lapidem, vbi est fagus, cui infixæ est crux, que diuidit inter Ruthæskogh et

5. diues neque addidi. 7. Ecce... cfr. Luc. 17, 23. 16. suū eff. C⁸. In hoc verbo mutilato finitur manus octauæ scriptura in medio versu; inde apparet nihil amplius eam scripsisse, et inferiorem partem fol. 43, quæ desecla est, nullam narrationis continuationem habuisse. — Quæ fol. 43^v continentur, manus nona aliquanto recentior scripsit, item ea, quæ in fol. 44^r, quod folium similiter dimidia parte inferiore caret, per tres versus et dimidium scripta sunt. In summo margine fol. 43^v longior est nota, quattuor versuum spatium occupans, alia manu et multis compendiis scripta; partem tantum horum legere potui, et Buchwald, qui p. 120 duos versus inferiores legisse sibi visus est, multa certe de sua coniectura incertissima adiecit. Sed hæc non curo; apparet enim theologica esse neque ad textum ullo modo pertinere. 17. quos C⁹; quod Lgbk. 0. iminuat C⁹.

Hildestathskogh, et sic diriguntur versus occidentem ad magnum lapidem apud viam, que ducit in Asnes. Postea diuidit vnum fossatum inter agros nostros et dicte ville Hildæstath ad lapidem in Wortbiærgh, protendentes ad monticulum, 5 qui Møhgh dicitur, qui diuidit inter Hildæstath, Fuglsløf, Tistorp et nos. Et sic vltorius procedentes modicum vergunt ad aquilonem, in medium cuiusdam paludis arbustis et viminibus consiti (!), ad montem, qui dicitur Rethærshøgh; deinde ad magnum lapidem, qui est ad occidentem montis, et 10 sic ad riolum, qui Brytiæbæk dicitur, et ipse diuidit inter Dramelstorp mark et nos, influens in paludem magnum, qui Vlpærmosæ dicitur, a monte in Attæthorpskogh directe versus boream trans siccā terram, que Biornæholm dicitur, vbi est magna fagus; et ibi concurrunt Dramælstorp mark et termini 15 nostri. Postea fluuius, qui Vlpæraa dicitur, proueniens de fonte in Thrutstorp mark, defluens versus occidentem iuxta predictum paludem cum alio riolo, qui diriuatur ad orientem et vergit ad molendinum, qui (!) Ploxmøllæ dicitur, trans vadum, quod Ræuæholmswath dicitur. Isti duo rioli diuidunt

ol. 44^r. 20

3. vn(um) C⁹; inter *male* Lgbk. 5. fuglsløf C⁹. 13. trans supra erasum ad scriptum est. 18. $\frac{1}{q}$ (= qui!) C⁹; quod Lgbk. 20. Vbæ (vel V^bbæ)thorp C⁹ (hodie Obdrup); Abæthorp Lgbk. 21. post (Grobæk) mark, quod fere deletum est, duæ litteræ tantum fuisse videntur, quæ plane euanuerunt; Lgbk. & .. scripsit; ego orfuisse credo, quod cum $\frac{u}{n}$ in initio sequentis versus posito Danicum efficit vocabulum: ornum. — In folio 44^r legitur: Domine, qui operati sunt iusticiam, habitabunt in atriis tuis (cfr. Psalm. 14, 1 sq.; 64, 5); sub his antea similis locus Psalmorum scriptus fuit, ex quo restant: ..habitabunt et non clamabunt.. (Psalm. 113², 7).

VITA GVNNERI EPISCOPI VIBERGENSIS.

I. Cum autem de dompno Gunnero, tunc abbate in Fol. 45^r. Cara Insula, mencio iam habetur, et ipse nobile membrum fuit nostri ordinis, non possum pertransire cum silencio, quin aliqua de eo breuiter dicam audire volentibus; quia, si aliqui de ordine nostro exemplum vite sue et formam fortasse sequi 5 voluerint, illis potest fieri ad salutem anime et ad vite profectum et honorem.

Ipse vero quia super pauca illius claustrī sui attinencia fidelis inuentus est et discretus, super plura eum constitui dignum fuit. Post hec Anno domini .m.ccc.xx.ii. eligitur in epi- 10 scopum Vibergensem a dompno Gregorio cardinali, tunc apostolice sedis legato. Ille enim cardinalis ad regnum istud veniens, cum ad Locum Dei, domum ordinis nostri, deuenisset, et dompnus Torstanus episcopus Vibergensis viam carnis vniuerse iam ingressus fuisset, quesivit, si talis clericus in 15

De foliis codicis C hanc vitam continentibus videatur p. 156, 6. Auctor scripti sine dubio hæc tanquam continuationem eorum, quæ superius p. 194, 1—7 de Gunnero dicta sunt, legi voluit (cfr. infra p. 269, 11 sq.).

In C nulla inscriptio huius tractatus est, nec ulla capitum diuisio nisi duobus locis, ubi ego II. et III. posui; rubricator quidem multis locis litteras maiores pinxit aut certe rubro colore aspersit, sed sic initia periodorum tantum, non capitum, signauit. Multis locis, utrum c an t scriba exarare voluerit, discerni vix potest. — 4. eo C, ex eis correctum (semper eadem manu, ubi nihil aliud notauit). 8 sq. super pauca etc.: cfr. Matth. 25, 21. 10. Post C; sed Propter (ppt⁹) aptius esset. post eligitur in C omissio nota est †, et in margine additur: † in epm Vib⁹gñ. 14. Viborgensis h. l. C, sed archetypus sine dubio pro o ubique e habuit. 14—15. viam carnis vniuersæ: Iosue c. 23, 14, al. 15. talis est Danicum »den og den«, significatque eum nomen Gunneri protulisse; item p. 266, 9 similiterque in cap. IIII extremo (taliter et talis) et aliis locis.